

Европейският КНИЖЕН ПЪЗЕЛ

Факултет по журналистика и масова комуникация
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
София, 2025

Тази книга е създадена от студентите от втори курс, специалност „Книгоиздаване“, във Факултета по журналистика и масова комуникация на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Сборникът е творческият резултат на дисциплината „Учебно издателство – майсторски клас“ – I и II част, с преподавател д-р Георги Александров през академичната 2024/2025 година.

© Василия Петрова, Георги Александров, Гергана Кавалска, Ема Йорданова, Емилия Киткарска, Емилия Тенева, Зоя Грънчарова, Ивайла Евлогиева, Ивелин Иванов, Ина Пендоловска, Йордан Йоргов, Калина Манова, Красимир Янев, Магдалена Василева, Мирослава Пешева, Надежда Минева, Никола Аенски, Ния Стефанова, Сара Младенова, Сияна Пенкова, Стефани Цекова, Стилияна Михова, Таня Тихолова, Тонислава Колева – автори, 2025

© Магдалена Василева, Калина Манова, Красимир Янев – корица, 2025

© Факултет по журналистика и масова комуникация
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

ISBN 978-619-7567-29-8

Съдържание

Каним ви на пътешествие 7

На хартия, екран и слушалки

Четенето като здравословно занимание. 11

Ина Пендоловска

В началото бе литературният агент 17

Калина Манова

Печатните книги в дигиталната ера 27

Красимир Янев

Електронните книги 33

Никола Аенски

Аудиокнигите: от плочите до стрийминга . . .41

Стилияна Михова

Комиксът за малки и големи 53

Ема Йорданова

Литературната мистерия на Севера 59

Василия Петрова

Забранени страници 73

Сара Младенова

География на книгоиздаването

Между традицията и бъдещето 81

Ивайла Евлогиева

От улиците на Лондон към целия свят 89

Ния Стефанова

Франция и книгите 95

Сияна Пенкова

Новите маршрути на италианската книга . . 105

Йордан Йоргов

Лидерът на Стария континент 109

Ема Йорданова

Un buen año 117

Гергана Кавалска

Издателските хоризонти на Турция 127

Емилия Тенева

Знаем за кого издаваме книгите си 137

Стефани Цекова

Откривателят на Хари Потър 141

Георги Александров

По мостовете на литературата

Пътуване през света на думите 149

Магдалена Василева

Три европейски сцени за книгите 159

Ивелин Иванов

Символи на признание и талант	165
<i>Надежда Минева</i>	
Пазители на книжовното наследство	177
<i>Мирослава Пешева</i>	
Победителят е литературата.	193
<i>Тонислава Колева</i>	
Различни традиции, обща мисия	199
<i>Таня Тихолова</i>	
Гласът на издателите в Европа	207
<i>Емилия Киткарска</i>	
Преводът – посланик и послание	215
<i>Зоя Грънчарова</i>	

Каним ви на пътешествие

Книгоиздаването в Европа е като сложен пъзел, съставен от стотици години история, хиляди творци, милиони идеи и безброй страници. Опитвахме се да го подредим със създаването на тази книга. Процесът се оказа по-труден, отколкото предполагаме – избор на теми, събиране на информация, писане на текстове, редакторски поправки, дизайн, страниране, десетки варианти на корица. И безкрайни спорове, понякога доста разгорещени.

Освен като автори, в издателския процес участвахме и като колектив, в който разпределихме своите професионални роли. Разбира се, не успяхме да спазим всички срокове. По текстовете имаше много „довършителни работи“. Повечето решения вземахме трудно – от композицията на книгата до избора на заглавие. Това обаче е чарът на екипния труд – всеки допринася със знания, умения, възгледи и предложения, за да ги съчетаем така, че да сме доволни от крайния резултат. Беше интересно, но не беше лесно.

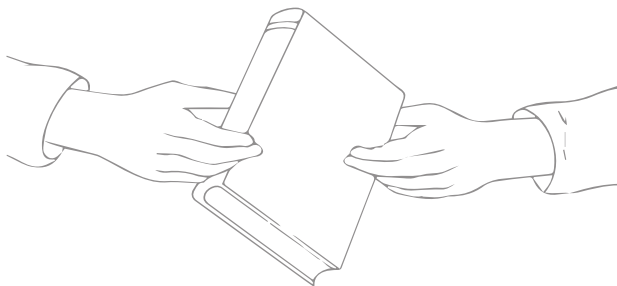
С темите, които избрахме, кръстосваме Европа: от Лондон до Истанбул и от Стокхолм до Болоня. Откриваме мрачното очарование на скандинавската криминална литература, но и колоритния свят на комиксите. Проследяваме бума на дигиталните формати, но и доказваме до-

минацията на печатните книги. Търсим характерното за водещите книжни пазари. Разказваме за издателски компании, литературни агенции и емблематични библиотеки. За бариерите, издигнати от цензурата, и за мостовете, изградени от чуждоезичния превод. Представяме литературни награди и издателски организации. Посещаваме панаири и фестивали. Разговаряме с издатели.

Тази книга е нашето пътешествие в съвременното книгоиздаване на Стария континент. Каним ви да го пропътуваме заедно.

Студентите от втори курс,
специалност „Книгоиздаване“,
2024/2025 година

На хартия, екран и
слушалки

Четенето като здравословно занимание

Ина Пендоловска

Несъмнено всеки човек, докосващ се до книгите, осъзнава значението и стойността им. Те разширяват спектъра ни на познания и затова е важно да разберем по какъв начин четенето ни въздейства и ни оформя като личности.

Високата грамотност е фундаментална за човешкото развитие. Тя има съществена роля в изграждането на социални структури в обществото и осигурява дълъг и смислен живот. Според Световната фондация по грамотност над 796 милиона души по света срещат трудности с нея.¹

Провежданият в много страни тест PISA показва, че 25% от учениците на 15-годишна възраст не достигат минималните изисквания за четене с разбиране и овладяване на основни понятия в нехуманитарните науки.

Интересно е проучването на сп. „Социални и научни изследвания“, което сочи, че хора, завършили висше образование, но прочели по-малко книги, са също толкова

---

¹ New PISA results on Creative Thinking: can students think outside the box? OECD.PISA in Focus [online], 06.2024 [viewed 21.11.2024]. Available from: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/06/new-pisa-results-on-creative-thinking_-en.pdf

грамотни, колкото и хора, които са напуснали училище, но са прочели повече книги за същото време.² Тези данни показват до каква степен книгите могат да развият нашия мисловен капацитет и как четенето може да оформи личността ни.

Йейлският университет провежда интересно изследване, което разглежда как четенето влияе на мозъка ни, и установява, че то не само повишава нивото на грамотност, но и подобрява здравословното ни състояние. Според него колкото повече книги четем, толкова по-дълъг живот ще водим. Проучването е направено в рамките на дванадесет години с 3635 участници, разделени на три групи. Първите две обхващат хората, четящи до и над три часа на седмица, а последната – тези, които изобщо не четат. Експертите стигат до извода, че животът на активно четящите може да се удължи с до две години.³

Следващият анализ разглежда кои са европейските държави с най-високи и най-ниски нива на четене. Според статистика на Евростат⁴ от 2022 г. Люксембург отчита най-висок дял на четящите със 75,2%, следван от Дания – 72,1%, и Естония – 70,7%. На противоположния полюс се нареждат Румъния с 29,5%, Кипър с 33,1% и Италия с 35,4%. Противно на очакванията, младите хора на възраст между 16 и 29 години четат повече в сравнение с по-въз-

² Why is reading important? The profound and wide-ranging benefits of picking up a book. Collège Champittet [online], 08.07.2024 [viewed 22.11.2024]. Available from: <https://www.nordangliaeducation.com/champittet/news/2024/07/08/why-is-reading-important>

³ Do Bookworms Live Longer? New Study Links Reading More Books To Longer Lifespan. Alyssa Navarro [online], 08.08.2016 [viewed 21.11.2024]. Available from: https://communications.yale.edu/sites/default/files/08.08.2016_do_bookworms_live_longer_new_study_links_reading_more_books_to_longer_tech_times.pdf

⁴ Younger people and women in the EU read more books. Eurostat. Galaxus [online], 09.08.2024 [viewed 19.11.2024]. Available from: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240809-2>

растните от анкетираните.⁵

Читателските нагласи на Стария континент се различават спрямо всяка страна, но няколко са основните фактори, които въздействат върху навиците ни на четене.

Един от тях е културното влияние. Големият избор на книги, обширната мрежа от обществено достъпни библиотеки и наличието на образователни ресурси, насърчаващи четенето, формират читателските навици. Финландия и Германия например са държави със силни литературни традиции и се радват на по-висок процент млади читатели.

Друг важен аспект е образователната система. Страните, които осигуряват качествено образование, заемат по-високи места в тези класации. В европейските държави се набляга на литературата като учебен предмет. Добър пример са естонските училища, стремящи се да учат още от малки децата на любов към книгите и четенето да не бъде неприятно задължение за тях. Естонците отделят средно от 10 до 13 минути дневно за четене. Много събития в библиотеките им, свързани с представянето на книги и читателски клубове, стимулират хората да четат за удоволствие. Естония се нарежда сред петте страни с най-добра образователна система, съобщава Националният образователен институт. В естонските училища децата прекарват часове в писане на домашни, за което следят и самите учители. Те държат учениците да разбират от изкуства като музика и театър. Голям брой от родителите участват активно в училищната дейност и по този начин имат възможността да разберат в каква среда израства детето им. Учениците си помагат взаимно, което е ключово,

---

⁵ Heller, Tobias. Galaxus survey: who reads the most books in Europe? Galaxus [online], 08.01.2025 [viewed 08.01.2025]. Available from: <https://www.galaxus.at/en/page/galaxus-survey-who-reads-the-most-books-in-europe-36132>

защото в колкото по-добра и мотивираща среда растат, толкова повече се развиват. Учителите организират събития и извънкласни дейности като подпомагане на библиотеки, сформирани на хорове и оркестри и посещения на културни изяви. Тази система води до впечатляващи резултати, защото в края на XIX век 97% от естонците са грамотни, а в наши дни по брой на книгите, падащи се средно на домакинство (218), страната им е на първо място в света.⁶ За естонците образованието е билетът към един по-добър живот.⁷

В последните години библиотеките в Европа придобиват все по-голяма популярност. Въпреки развитието на технологиите, те остават много посещавани институции. Библиотеките впечатляват с изключителните си колекции и същевременно привличат туристи заради емблематичните си истории и впечатляващите си интериори. Сред най-популярните са Националната библиотека на Швеция, Берлинската държавна библиотека, както и Националната библиотека в Испания.⁸ Те носят духа на отминалата епоха и пробуждат любопитството на хората към книгите и историята.

С развитието на аудиокнигите и електронните книги четенето в повечето европейски държави става по-достъпно, особено за хора с по-забързано ежедневие или такива, които пътуват често и за които не е достатъчно удобно да четат на хартиен носител. Има и далеч по-сериозни слу-

⁶ Tamur, Silver. Estonians are the biggest bookworms in the World. Estonian World [online], 14.10.2018 [viewed 18.11.2024]. Available from: <https://estonianworld.com/culture/estonians-are-the-biggest-bookworms-in-the-world/>

⁷ Masters, Geoff. How Estonia is Building a World-Class Learning System. World-Class Learning Systems [online], 26.05.2024 [viewed 20.11.2024]. Available from: <https://worldclasslearningsystems.com/how-estonia-is-building-a-world-class-learning-system/>

⁸ Misachi, John. The Biggest Libraries in Europe. WorldAtlas [online], 28.05.2018 [viewed 19.11.2024]. Available from: <https://www.worldatlas.com/articles/the-largest-libraries-in-europe.html>

чаи, когато някои нямат възможност да четат на хартия заради заболявания като множествена склероза, парализа или проблеми със зрението. Именно поради това аудио-книгите и електронните издания са добра алтернатива. Благодарение на тях нидерландците успяват да се изкачат в статистиките за четене през последните 5 години.

Важно е преди да започнем да насърчаваме активното четене, да се замислим дали самите ние можем да допринесем за него. От голямо значение е да даваме личен пример, ако искаме да повлияем на останалите. В много европейски страни се дискутира този въпрос, тъй като обществото играе огромна роля във формирането на читателските навици. България заема четвърто място в Европа по най-ниско ниво на четене. Въпреки че се организират събития, свързани с книги, и има инициативи, които насърчават деца и възрастни да четат повече, резултатите не са задоволителни.

Независимо какво сочат статистиките, важно е да разберем, че трябва да положим усилия, за да променим съществуващите читателски навици и нагласи на обществото, и благодарение на това след време да постигнем желаните от нас резултати.

Читателските навици са основополагащи за едно общество и са отражение на неговото развитие. Книгите не само обогатяват мисленето ни, но и имат лечебен ефект върху психиката, карат ни да се замислим върху различни аспекти от живота и да гледаме на него по-задълбочено. Благодарение на това изграждаме правилна представа за света, в който живеем, и се гмуркаме в дълбините на знанието.

В началото бе литературният агент

Калина Манова

Писмеността несъмнено е едно от най-великите открития, спомогнало за развитието на човешката цивилизация и довело до създаването на книгата. Тя е основен център на внимание за всички хора, поели по пътя на книгоиздаването, както и неделима част от ежедневието на образования човек. Книгата е носител на информация, която според нуждите и предпочитанията на читателя може да е с научна или художествена насоченост. Минимално е желанието на днешните младежи да работят в сферата на книгоиздаването в сравнение с останалите *популярни специалности*. Тенденцията се дължи на все още съществуващия предразсъдък, че тази дейност няма развитие.

Голямото търсене на книги и интересът към книжната продукция отварят възможности за разнообразни работни длъжности, свързани с книгоиздаването. Най-добре познатата професионална роля в издателския бизнес е тази на редактора. Той извършва издателската обработка на текста, следи за нови обещаващи заглавия, преглежда ръкописи. В сложния издателски процес са много и отговорностите на коректори, дизайнери, технически редакто-

ри, маркетинг специалисти, финансисти, IT специалисти, както и разбира се, на екипа от ръководители на отдели и директори.

Малко се знае обаче за огромното значение на дейността по закупуване на издателски права, която всъщност е в началото на целия книгоиздателски процес. В България значимите литературни агенции се броят на пръстите на едната ръка, а самата професия все още е почти непозната. Литературният агент е посредникът между автора на конкретно произведение и издателството. Неговата работа е да открие стойностните ръкописи и да ги предостави на издателство, специализиращо в жанра на творбата. Важно качество на агента е способността да договори най-добрите условия за писателя. Той трябва да е професионалист и да е запознат със законите за авторското право. Много от големите европейски издателства приемат ръкописи само благодарение на литературните агенции. По този начин творбата може да бъде забелязана по-лесно. Това е главната причина, поради която новите автори се насочват към работа с литературен агент и агенция, които да подпомогнат разпространението на техния ръкопис.

Литературните агенции имат много важно място в книгоиздателската среда в Европа. Една от най-старите и влиятелни агенции е „Къртис Браун“. Тя носи името на своя създател Алберт Къртис Браун, американски журналист, който работи в Англия в края на XIX век. През 1899 г. той я основава в Лондон, а през 1914 г. открива първия ѝ задграничен офис в Ню Йорк. Албърт Къртис Браун е привърженик на разпространението на литературата в международен аспект и агенцията продължава да има специален отдел, отговарящ за преводаческите права. Той работи от името на известни обществени личности

като Уинстън Чърчил и Удроу Уилсън (двадесет и осмия президент на САЩ).

Агенцията представлява и други разнообразни подразделения на артистичната индустрия, като има самостоятелен отдел за театър, филми и телевизия, който работи със сценаристи, режисьори, продуценти и драматурзи. „Къртис Браун“ заслужено е една от най-известните и престижни литературни агенции в Европа и в света. Това се дължи на професионализма на работния екип, дългогодишния опит на агенцията от над 120 години и забележителния списък с известни автори. Някои от най-прочутите писатели в съвременен план, представявани от „Къртис Браун“, са Маргарет Атууд с „Разказът на прислужницата“, Дейвид Корнуел, известен като Джон льо Каре, емблематичен в сферата на шпионския трилър, Трейси Шевалие с „Момичето с перлената обица“ и Иън Макюън, носител на наградата „Букър“ за романа „Амстердам“, считан за един от най-великите белетристи на своето време. Компанията оглавява класациите като водеща агенция за таланти благодарение на съвместната ѝ работа със световноизвестни актьори. Това е възможно посредством постепенното ѝ сливане с разнообразни подразделения, отговарящи за филмови проекти, актьори и за създаването на училище за творческо писане, помагашо на младите таланти да се развиват в сферата на литературата.

През дългогодишното си съществуване агенцията разраства своята дейност и преминава през различни юридически преобразования. През 2016 г. е създадена „Къртис Браун Груп“, в която работят над 220 служители и която обединява компании от сектора на изкуствата и културата. Тя включва литературните агенции „Конвил и Уолш“ и „Ед Виктор“, училището за творческо писане „Къртис Браун Криейтив“, както и агенцията за таланти и проду-

центска компания „Куба Пикчърс“. Влиянието на „Къртис Браун“ в книгоиздателската индустрия се изразява в това, че представлява изтъкнати творци от различни краища на света. В началото на 2025 г. компанията сключва договор и с една от успешните съвременни български писателки Виктория Бешлийска. От 2022 г. „Къртис Браун Груп“ става част от Обединената агенция на талантите, което е още един фактор за нейното непрестанно разрастване и усъвършенстване.

Литературните агенции заемат силни позиции в структурата на литературния пазар във Великобритания. Друга компания със значителна роля в европейската книгоиздателска индустрия е „Питърс Фрейзър и Дънлоп“, чието седалище се намира в Лондон. Агенцията представлява автори, сценаристи и журналисти, като има огромно влияние благодарение на дългогодишната си история. Основана е през 1924 г. от Александър Пол Уат, който се счита за първият литературен агент. Той създава първата литературна агенция в света „А. П. Уат“ през 1875 г. Постепенно тя се обединява с други агенции и през 2001 г. се присъединява към „Питърс Фрейзър и Дънлоп“. Компанията е разпознаваема с работата си по авторските права и лицензирането на сделки за книги, театър, телевизия и кино. Един от най-значимите автори, който е бил част от агенцията, е ирландската мемоаристка и драматург Една О'Брайън. Тя пише предимно феминистка литература, в която центърът е жената, нейният живот, мисли и преживявания. Поетесата умира на 27 юли 2024 г. и след себе си оставя произведения като „Светци и грешници“, „Малките червени столове“ и „Селско момиче“. В памет на Една О'Брайън агенцията публикува кратък текст за нея и постиженията ѝ в литературния свят.

Друго престижно име, което е част от екипа на агенция

„Питърс Фрейзър и Дънлоп“, е един от най-продаваните живи автори в света, който има издадени над 190 заглавия. Даниел Стийл е американска писателка, създала много популярни любовни романи с продажби от 1 милиард екземпляра. Нейните произведения често се превръщат в бестселъри, като теми за любовта, семейството и човешките отношения са ключови.

„Питърс Фрейзър и Дънлоп“ е пример за значението и ролята на литературните агенции. Техният основен принос за литературния пазар е откриването и популяризирането на автори, журналисти и творци, отличаващи се с харизма, нови идеи и уникален творчески изказ. Агенцията подкрепя авторите в процеса на издаване и помага за развитието на тяхната кариера чрез създаване на партньорства за филмови, телевизионни и сценични адаптации. Екипът на „Питърс Фрейзър и Дънлоп“ активно управлява авторските права и подпомага популяризирането на литературните произведения на международно ниво, което допринася за глобалното разпространение на местната литература и увеличава приходите от издателската дейност.

Друга литературна агенция, която носи името на своя основател, е „Шлюк“.¹ Тя е водеща в Германия – най-големият книжен пазар в Европа. Компанията е създадена през 1973 г. в Ханوفر от Томас Шлюк и неговата съпруга Ева. „Шлюк“ представлява немскоезични писатели в Германия и в чужбина и поема правата на международните агенции и автори за превод на немски език. През 1998 г. Бастиан Шлюк, син на Томас и Ева, се присъединява към екипа, а през 2005 г. поема ръководството заедно с Йоахим Йесен.

---

¹ The Agency. Thomas Schlück Literary Agency [online], [viewed 05.12.2024]. Available from: <https://www.schlueckagent.com/en/>

Организационната структура е изградена от професионалисти от различни аспекти на книгоиздаването, които разпространяват заглавия на местни автори на международния пазар и се грижат за преводните права, като Агенцията работи с издателства от Великобритания, САЩ, Австралия и други страни по света. Те специализират във всички жанрове на литературата. За момента „Шлюк“ си сътрудничи със 104 издателства, най-известното от които е „Бланвалет“, издаващо художествена литература, фантастика и трилъри. Партнира си и с издателската компания „Пенгуин Рандъм Хаус“, една от най-престижните в света за популяризирането на различни книги на немския пазар. Друго известно издателство, което се представлява от Агенцията, е „Харпър Колинс“, разпространяващо чуждестранни автори в Германия.

Официалният сайт на „Шлюк“ представя книги от различни световноизвестни творци, сред които Ребека Ярослав, Оливия Блейк и Ребека Ф. Куанг. Напълно естествено е партньорството на агенцията с писатели от цял свят, но основният фокус са немскоезичните. „Шлюк“ предоставя разнообразна жанрова палитра. Ева Алмшат е автор на криминални романи, докато Юлия Крьон е известна с историческите си романи и детски книги. Те са само част от най-популярните немски творци, работещи съвместно с литературната агенция. Многобройният набор от писатели е ключов за имиджа на „Шлюк“. Слави се с професионализъм, дългогодишен опит и с влиянието си върху книжния пазар в Германия.

Голямо значение за разпространението на автори от Югоизточна Европа има литературната агенция „Права и преводи“, която специализира в работата с авторски и

преводачески права.² Създадена е през 1990 г. от Йоан Миленкович и се намира в Белград, Сърбия. „Права и преводи“ се грижи за бързата и ефективна комуникация между автора и издателството. Главната ѝ цел е популяризирането на югоизточната литература и превода на произведенията за останалата част от Европа, както и превод на чуждестранна литература. Агенцията си партнира с различни издателства и писатели и е една от най-значимите на Балканите.

Друг важен отдел в „Права и преводи“ е телевизионният, който предоставя услугите си на чуждестранни компании и подпомага дейността им в областта на телевизията. Той е ограничен в територията на бивша Югославия. Литературната агенция си партнира с издателства като „Блакстон Пъблишинг“, което е едно от най-бързо развиващите се, позиционирано в САЩ и издаващо многобройни бестселъри. Съвместната работа с отдела за чуждестранни права на „Пенгуин Рандъм Хаус“ е показател за професионализма на агенцията.

Преводите и адаптациите на книги са от изключително значение за развитието на литературата от определен регион и достигането ѝ до по-голяма част от книжния пазар. Това е основната причина литературните агенции да имат такова влияние над писателите и издателствата. „Права и преводи“ отлично представя литературната култура на Балканския полуостров и се стреми да продължава да разпространява балканските автори и техните произведения.

Литературна агенция „Корто“ е поредното доказателство за важната и ценна роля на посредниците за популяризирането на произведенията. „Корто“ е базирана в

---

² Home. Prava i prevodi Literary Agency [online], [viewed 08.12.2024]. Available from: <https://www.pravaiprevodi.com/en/literary-agency>

Загреб, Хърватия.³ Тя е основана от Иван Сершен – литературен агент, преводач, писател и издател, роден в Загреб през 1979 г. Агенцията се стреми да приобщи литературата на Хърватия и другите балкански страни към международния пазар. Посредничеството ѝ между авторите и издателствата спомага активното развитие на книжния пазар в югоизточните части на Европа. „Корто“ специализира в сферата на преводите и правата за публикуване. Агенцията осъществява сделки за издателски права на литературни творби от Балканите в чужбина и обратно. Успешно подпомага разпространението на автори от Югоизточна Европа. Спомага и за развитието на много български творци.

Литературните агенции са от изключително значение за книгоиздателската индустрия. Те предоставят бърз, прецизен и точен метод на комуникация между издателство и автор. Работата на литературния агент е много важна и отговорна. Тя е силно развита във водещите държави от Европа, както и извън нея. Професията заслужава повече внимание. Правилното функциониране на всеки бизнес зависи от работния екип и неговите длъжности. Литературният агент е ключов за успеха на всяка литературна агенция. Благодарение на нарастващия интерес на обществото към книжния пазар агенциите все повече се развиват. Въпрос на време е тази тенденция да достигне до България.

Възниква въпросът защо професията на литературния агент все още няма нужното признание и у нас. Влияние оказва българският менталитет и нежеланието на хората да четат. Колкото по-малко е търсенето на дадена стока, толкова и старанието и грижата, положени за нея, нама-

³ About us. Corto Literary Agency [online], [viewed 09.12.2024]. Available from: <https://www.cortoliterary.com/about-us/>

ляват. Това е един от основните проблеми при издаването на литературни творби от български автори. Издателствата предпочитат да представляват вече доказали се чуждестранни писатели и не обръщат внимание на таланта и упоритата работа на родните творци. Точно този проблем може да бъде сведен до минимум благодарение на литературните агенти, които умеят да разграничат истински добрия ръкопис от посредствения и помагат на автора да изгради своето име в литературната сфера. Развитието на литературните агенции не само в България, но и в останалите части на Европа и света, е от голямо значение за разрастването на книжния пазар и опровергаването на фалшивото твърдение, че литературата изчезва.

Печатните книги в дигиталната ера

Красимир Янев

В съвременния свят печатните издания не отстъпват по нищо на своите конкуренти – аудиокнигите и електронните книги. Те запазват доминиращата си позиция не само на европейските, но и на световните пазари. В епохата на дигитализацията печатните издания се сблъскват с редица предизвикателства, които затрудняват тяхното развитие и оказват сериозно влияние върху съвременното книгоиздаване. Съществуват множество спекулации, че печатните книги с времето ще изчезнат, но последните статистически данни показват съвсем различна тенденция. Въпреки навлизането на дигиталните формати печатните издания не губят своето значение и продължават да бъдат предпочитани от читатели и издатели.

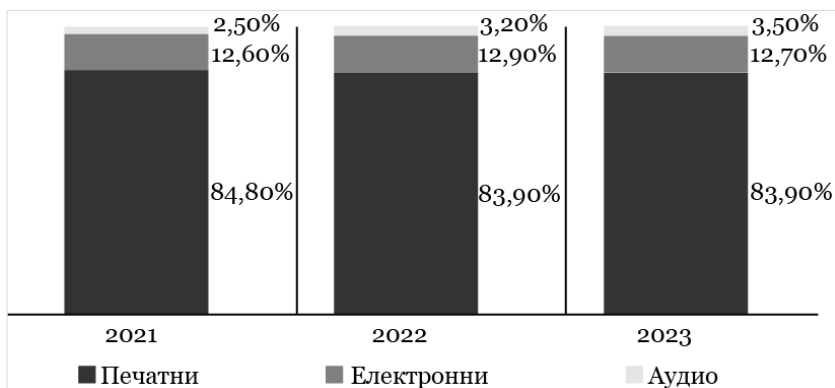
На водещите пазари в Европа ежегодно се обобщава и оповестява броят на издадените печатни книги, за да се проследят тенденциите в книгоиздаването. Според данни на Федерацията на европейските издатели за 2023 г. общите приходи от издателска дейност възлизат

Печатните книги в дигиталната ера

на 24,4 милиарда евро, което е увеличение спрямо 2022 г.¹ Това подчертава стабилността и устойчивото развитие на издателската индустрия в условията на дигиталната ера. Статистиката обхваща разнообразни видове издания, включително учебници, художествени произведения, популярни и научни издания и детски книги. Обобщена е и информацията за разпределението на приходите между печатните, електронните и аудиокнигите. Анализът на тези данни разкрива предпочитанията на потребителите и динамиката на книжния пазар през последните години.

Представената графика показва значителния превес на печатния формат над дигиталните в общите приходи в европейската книгоиздателска индустрия за периода от 2021 г. до 2023 г. Тези данни са предоставени от Федерацията на европейските издатели и доказват ключовата роля на печатните издания.

Разпределение на приходите от европейския книжен пазар според медийния формат на книгите през 2023 г.

¹ European Book Publishing Statistics 2023. Federation of European Publishers [online], [viewed 13.11.2024]. Available from: <https://fep-fee.eu/European-Book-Publishing-Statistics-2023>

Делът на печатните книги остава почти непроменен – 84,8% през 2021 г., 83,9% през 2022 г. и 2023 г., което подчертава устойчивостта им. Те продължават да бъдат основен източник на приходи в книгоиздателската индустрия.

Въпреки умерения ръст на дигиталните и аудиокнигите печатният формат запазва водещата си позиция на пазара, което го утвърждава като гръбнак на индустрията.

Към статистиката е добавена и информация за местата, където посочените издания най-често се купуват – книжарници, онлайн платформи, специализирани магазини, панаири на книгата и други. Тази допълнителна информация допринася за създаването на по-ясна картина за книжния пазар и разкрива предпочитанията на читателите в различни канали за разпространение.

В съвременния свят печатните книги продължават да бъдат по-предпочитани от дигиталните. В статия на Imprint Digital се подчертават предимствата им. Отличават се със своето физическо присъствие и емоционална стойност, привличаща читателите. Авторът на статията Джейми Ранд отбелязва, че *четенето на печатна книга осигурява уникално усещане, което не може да бъде заменено от електронните устройства.*²

Печатните книги са независими от технологиите, не изискват батерии и предлагат по-дълбока връзка със съдържанието, като елиминират разсейванията, причинени от екраните. Те често са ценени заради своята колекционерска, декоративна или библиографска стойност. В публикация на сайта на Университета „Гилфорд“ авторът ѝ споделя авторът споделя, че възможността да държи книгата в ръцете си му помага да се чувства свързан с истори-

---

² Rand, Jamie. eBooks vs Printed Books – Which is better? Imprint Digital [online], [viewed 14.11.2024]. Available from: <https://imprintdigital.com/printed-books-vs-ebooks/>

ята, която чете.³

Въпреки предимствата си печатните издания имат недостатъци. Един от тях е физическата им природа – техният размер нерядко ги прави неудобни най-вече за хората, които пътуват често.

Дигиталните книги предлагат решение на някои от тези проблеми. В статията се посочва, че най-голямото предимство на електронните издания е, че са леки и компактни. Сред недостатъците им обаче е липсата на физически допир и зависимостта от електрическо захранване. Трудно е и връщането за препрочитане на определена страница или параграф, за разлика от печатния формат.

Печатните книги доминират на водещите европейски пазари. В Германия приходите от книжния пазар през 2023 г. достигат 9,71 милиарда евро.⁴ Електронните книги не постигат растеж, като остават на ниво от 6-процентов дял от общите приходи и през 2022 г., и през 2023 г. Тези данни доказват доминацията на печатните книги на най-големия пазар в Европа.

Обединеното кралство, като втори по големина книгоиздателски пазар на континента, отчита значителни успехи през 2023 г. Според данните на Британската асоциация на издателите общият оборот достига 7,1 милиарда паунда, което представлява ръст от 3% спрямо предходната година.⁵ За първи път приходите надхвърлят прага от 7 милиарда въпреки икономическите предизвикателства.

³ Bryson, Maggie. Battle of the Books: E-books vs Print Books. The Guilfordian [online], 10.11.2023 [viewed 24.11.2024]. Available from: <https://www.guilfordian.com/opinion/2023/11/10/battle-of-the-books-e-books-vs-print-books/>

⁴ The Book Market in Germany 2023/24: Positive results in a tense economic climate. Börsenverein des Deutschen Buchhandels [online], 04.07.2024 [viewed 20.11.2024]. Available from: <https://www.boersenverein.de/presse/pressemitteilungen/detailseite/the-book-market-in-germany-2023-24-positive-results-in-a-tense-economic-climate/>

⁵ Publishing in 2023. Publishers Association [online], 07.05.2024 [viewed 15.11.2024]. Available from: <https://www.publishers.org.uk/publications/publishing-in-2023/>

Приходите от печатните издания през 2023 г. достигат 3,9 милиарда паунда. Увеличението спрямо 2022 г. е с около 100 милиона паунда или 2,5%. Същевременно приходите от дигитални издания отбелязват ръст от 5% и достигат 3,2 милиарда паунда. Дори на фона на разширяващия се дигитален пазар традиционните издания успяват да останат най-търсени. Това отразява приспособяването на индустрията към променящите се читателски навици.

Във Франция книжният пазар отчита скромен ръст на приходите от 1,2%, като те достигат 2,94 милиарда евро през 2023 г.⁶ Доминацията на печатният формат се запазва. Аудиокнигите увеличават пазарния си дял, но той все още е незначителен. Електронните издания реализират едва 10% от общите приходи от продажби през 2023 г.

Италианският книжен пазар за търговско потребление, включващ печатни, електронни и аудиокниги, генерира 1,533 милиарда евро през 2024 г.⁷ С този резултат италианската издателска индустрия се нарежда на четвърто място в Европа (след Германия, Великобритания и Франция).

По данни на Асоциацията на италианските издатели приходите от печатните книги представляват 93% от общата стойност на продажбите. Дигиталните формати имат далеч по-скромно пазарно присъствие с 5% дял на електронните книги и 2% дял на аудиокнигите.

Въпреки напредъка на дигитализацията бъдещето на печатния формат остава обект на активни дискусии. Въз основа на наличните статистически данни и анализи на

---

⁶ Anderson, Porter. French Publishers' New Titles Down 18 Percent in Five Years. Publishing Perspectives [online], 27.06.2024 [viewed 15.11.2024]. Available from: <https://publishingperspectives.com/2024/06/french-publishers-new-titles-down-18-percent-in-five-years/>

⁷ Associazione Italiana Editori. Studi e ricerche. Associazione Italiana Editori [online], [15.11.2024]. Available from: <https://www.aie.it/Cosafacciamo/Studiericerche.aspx>

пазарите печатните книги ще продължават да заемат важно място в читателските предпочитания и издателската индустрия за дълъг период напред.

В статия на Университета в Плимут, Великобритания, се отбелязва, че *електронната революция е достъпна за повече хора, но няма как да замениш мириса на нова книга или усещането от прелистването на страниците.*⁸

Дигиталните издания могат много по-бързо да изморят мозъка в сравнение с печатните. Това се дължи на различни фактори, свързани с технологията. Печатните книги не само предлагат традиционното удоволствие от четенето, но и играят ролята на културен артефакт. Макар технологиите да разширяват достъпа си до литературата и да предоставят удобства, хартиеният носител остава неотменим елемент от културната и образователната среда.

---

⁸ Brillenburg Wurth, Kiene; Driscoll, Kári; Pressman, Jessica. What is the future of the book in the digital age? University of Plymouth [online], 2018 [viewed 20.11.2024]. Available from: <https://www.plymouth.ac.uk/discover/what-is-the-future-of-the-book-in-the-digital-age>

Електронните книги

Никола Аенски

Дигиталните формати играят съществена роля в начина, по който информацията се съхранява, предава и възприема в съвременното общество. Те представляват форма за съхранение и разпространение на данни, базирани на цифрова обработка. Намират широко приложение в редица области – от литературата и медиите до науката и образованието. По своята същност дигиталните издания могат да се разглеждат като електронни еквиваленти на традиционния печатен текст, достъпни чрез компютри, електронни четци, таблети и смартфони. Обхващат различни файлови формати, които осигуряват удобство при пренасяне и съхранение на голям обем текстова информация.

В своята статия „Е-книги: Кратко ръководство за хартиения читател“ авторът Петър Тушков подчертава, че електронната книга не е просто дигитална реплика на хартиеното издание, а често притежава специфични функции.¹ Сред тях са търсене в текста и създаване на бележки и ано-

---

¹ Тушков, Петър. Е-книги: кратко ръководство за хартиения читател [онлайн], [прегледан 15.03.2025]. Достъпно на: https://petertoushkov.eu/bulletin/e-knigi-kratko-rakovodstvo-zahartieniya-chitatel/?utm_source

тации, които значително обогатяват читателското преживяване.

Историята на дигиталните формати е пряко свързана с развитието на компютърните технологии през втората половина на XX век, както и с разпространението на интернет в края на 90-те години. С разширяването на компютърните мрежи и утвърждаването на интернет текстът започва да се представя в нова, дигитална среда, която не само променя неговата форма, но и влияе върху начина, по който се възприема. Според Людмила Кирова електронният текст вече не съществува единствено като линейна последователност от страници, а се превръща в хипертекст – динамична структура, изградена от множество взаимосвързани информационни единици.² Следователно появата на дигиталните формати не само усъвършенства техническото представяне на книгата, но и предизвиква съществени промени в културния модел на четене и взаимодействие с текста.

Въпросът е дали дигиталните книги са предпочитани пред традиционните. Няма еднозначен отговор, тъй като изборът зависи от индивидуалните навици, нужди и възприятия на читателите. Електронните издания имат редица предимства – те са леки, лесни за пренасяне и позволяват съхраняването на стотици заглавия в едно устройство. Читателите могат да регулират шрифта, да търсят в текста и да добавят бележки, което прави четенето по-функционално и персонализирано.

Въпреки тези удобства голяма част от читателите все още предпочитат традиционната хартиена книга. Физическият контакт с хартията и емоционалната стойност на

---

² Кирова, Людмила Електронната книга: Същност, приложения, проблеми. LiterNet [онлайн], [прегледан 15.03.2025]. Достъпно на: https://litenet.bg/publish3/lkirova/e_kniga.htm?utm_source

печатното издание са фактори, които дигиталните форми не могат да възпроизведат. Следователно макар електронните издания да предлагат значителни технологични подобрения, те не могат напълно да заместят естетическото и символичното преживяване, което носи традиционната книга.

Все по-често дигиталните формати се възприемат като по-гъвкави и функционални в сравнение с печатните издания. В същото време обаче те пораждаат въпроси, свързани с автентичността на съдържанието, авторските права и с емоционалната и културната стойност на физическия носител.

Балансът между удобството на новите технологии и устойчивостта на традиционните форми остава ключова тема в съвременната медийна наука. Дигитализацията на съдържанието се превръща в определяща характеристика на съвременното общество, а дигиталните формати – в неразделна част от ежедневието ни, носещи както нови възможности, така и предизвикателства.

Продължителният период на неравнопоставено данъчно третиране на печатните и електронните книги в рамките на Европейския съюз също представлява трудност. Създава дисбаланс на пазара между традиционните и дигиталните формати и възпрепятства развитието на вторите.³

През последното десетилетие Европейският съюз предприема значителни стъпки към уеднаквяване на данъчното облагане на печатните и електронните издания. Още през 2011 г. Европейският парламент приема резолюция

---

³ Александров, Георги. Медийният формат на книгите като фактор при данъчното им облагане в Европейския съюз [онлайн], 29.12.2020 [прегледан 15.03.2025]. Достъпно на: <https://www.newmedia21.eu/izsledvaniq/medijniyat-format-na-knigite-kato-faktor-pri-danachnoto-im-oblagane-v-evropejskiya-sayuz/>

за модернизиране на законодателството, свързано с ДДС, като подчертава необходимостта от преодоляването на нормативната разлика между двата типа публикации.

С приемането на „Стратегията за цифров единен пазар“ през 2015 г. Европейската комисия предприема действия за намаляване на данъчната тежест върху онлайн услугите включително доставката на електронни книги. След продължителни дискусии и предизвикателства при постигането на консенсус в рамките на Съвета по икономически и финансови въпроси (ECOFIN) през октомври 2018 г. се сключва компромисно споразумение. Това води до приемането на Директива 2018/1713, която изменя Директива 2006/112/ЕО и дава възможност на държавите членки да прилагат намалени ставки на ДДС и за електронните публикации. По този начин Европейският съюз окончателно премахва дългогодишната разлика между хартиените и електронните книги, отваряйки нови хоризонти за развитие на дигиталното книгоиздаване.

В допълнение към данъчните реформи Актът за достъпност на Европейския съюз въвежда изисквания към електронните издания, свързани с тяхната функционална пригодност и технологична достъпност. Сред основните критерии, заложи в акта, са достъпност на съдържанието чрез технологии за екранно четене, подобрена навигация в текста и възможност за търсене и персонализиране на изгледа според индивидуалните нужди на читателя. За да отговорят на тези стандарти, издателите са задължени да предлагат продуктите в съвместими и достъпни формати като например ePub. По този начин Актът за достъпност не само стимулира по-достъпни формати, но и оказва съществено влияние върху технологичната структура и съвместимост на дигиталното книгоиздаване в Европейския съюз.

Проблемите, свързани с авторските права и плагиатството, представляват сериозна трудност в контекста на електронните книги. В дигиталната среда авторските текстове лесно могат да бъдат копирани, модифицирани и разпространявани без съгласието на първоносителите, което води до значителни икономически загуби за авторите и издателите. Развитието на технологиите води до необходимост от ефективни механизми за защита на интелектуалната собственост.

В свое изследване Стела Валериева анализира как юридическата практика и законодателните мерки в различни региони се адаптират към новите условия на дигитализация на авторски произведения и изготвянето на споразумения с наследниците на авторите.⁴ Тя подчертава важността на подходящото третиране на авторските им права при дигитализация, като освен това дава насоки за защита на произведенията, превърнати в електронни формати.

Според нея ефективното прилагане на технически средства за защита не само предотвратява случаите на плагиатство, но също така осигурява по-сигурна среда за авторите и издателите. Това ги насърчава да представят произведенията си на по-широка аудитория без опасения от икономически загуби, причинени от пиратско разпространение. Един от основните механизми срещу незаконното разпространение на електронните издания е „Управление на цифрови права“ (Digital Rights Management – DRM). То включва различни технически средства, които ограничават неоторизираното копиране и разпространение на електронни издания и защитават авторските права. Само упълномощени лица могат да получат достъп до

---

⁴ Дигиталното публикуване и виртуалните издателски процеси в съвременния свят [онлайн], [прегледан 15.03.2025]. Достъпно на: https://www.meridian27.com/article/digitalnoto-publikuvane?utm_source

съдържанието на книгата, както и да регулират броя на устройствата, на които тя може да бъде прочетена.

Пазарът на електронни издания в Европа демонстрира значителни различия в зависимост от държавата. В Германия например продажбите през 2024 г. отбелязват леко увеличение от 2,2%, достигайки 41,7 милиона продадени екземпляра. Въпреки това пазарният дял на електронните книги остава относително стабилен с 6,1%, делът на купувачите – също (4,6% през 2023 г., 4,5% през 2024 г.). Потребителите, които вече са активни на този пазар, увеличават средния брой закупени издания.⁵ През 2024 г. са закупили средно по 14 книги (в сравнение с 13,5 през 2023 г.), като разходите на човек са нараснали с 5%, достигайки 88,58 евро.

Водещите онлайн платформи за електронни издания имат все по-важна роля в съвременното книгоиздаване. Те променят традиционния модел на достъп до литература, като предоставят на читателите по-голямо разнообразие от заглавия и възможности за персонализирано четене. Сред тях са Amazon, Kindle, Tolino, Kobo и Apple Books, които предлагат богато съдържание на различни езици и за разнообразни аудитории. Tolino е особено популярен в Германия, Австрия и Швейцария, където работи в партньорство с местни книжарници, като платформата предоставя както специализирани устройства за четене, така и достъп до каталози с електронни заглавия.

Дигиталните платформи улесняват достъпа до книги, но и променят начина, по който авторите публикуват своите произведения. Самопубликуването става все по-достъпно и разпространена практика, която позволява

⁵ E-Book Markt 2024 mit leichten Zuwächsen [online], [viewed 15.03.2025]. Available from: <https://www.boersenverein.de/presse/pressemitteilungen/detailseite/e-book-markt-2024-mit-leichten-zuwaechsen/>

на авторите да издават творбите си директно в електронен формат, който да достигне до широка аудитория без посредничеството на традиционните издателства.

Електронните книги и самопубликуването предлагат значителни икономически предимства, защото премахват разходите за печат, складиране и физическа дистрибуция. Освен че, производствените разходи намаляват се осигурява и по-висока печалба за авторите. Липсата от необходимост за управление на инвентар или заплащане на такси за съхранение допълнително оптимизира процеса. Тези фактори позволяват на авторите да се фокусират върху творчеството си, без да се притесняват от логистични и финансови предизвикателства, свързани с традиционното публикуване. По този начин книгоиздаването се демократизира и създава нови възможности за нови и нишови автори, които иначе биха срещнали затруднения в намирането на издател.

Успоредно с платформите за директна покупка на дигиталните издания все по-голяма популярност набират онлайн библиотеките и услугите за четене срещу абонамент. Платформи като Kindle Unlimited, Kobo Plus и Storytel предлагат неограничен достъп до голям брой книги срещу месечна такса. Този модел наподобява стрийминг услугите за музика и филми и променя динамиката на книгоиздателския бизнес. Той е особено популярен сред по-младите поколения, които търсят гъвкавост и незабавен достъп до съдържание.

Дигиталните платформи предоставят ценна информация за читателските предпочитанията и дават възможност за по-прецизно таргетиране на аудиторията и персонализиране на съдържанието.

Електронните книги съчетават удобствата на бързия достъп, персонализираното съдържание и лесната пре-

носимост, което ги прави предпочитан формат за много съвременни читатели. Въпреки техните технологични и функционални предимствата, традиционната печатна книга продължава да има своята уникална културна и емоционална стойност, която запазва значението ѝ в съвременния книжен пазар. Тази динамика създава баланс между двата формата, при който различните предпочитания и нужди на читателите оформят развитието на книгоиздаването.

Независимо от предизвикателствата, цифровизацията и новите технологии променят книгоиздаването и предлагат иновативни възможности за читателите и авторите. Самопубликуването и нарастващото значение на дигиталните платформи променят динамиката на книгоиздателския пазар, като дават възможност на авторите да достигнат до по-широка аудитория без традиционните издателски посредници.

Аудиокнигите: от плочите до стриймिंगа

Стилияна Михова

Първите прототипи на аудиокниги датират още от края на XIX век в САЩ, където много записи на кратки думи са се продавали под формата на цилиндри. Изобретателят на този вид записи и споделяне е Томас Алва Едисън. По-късно, през 1931 г., Американската фондация за слепи и проектът „Книга за слепи“ на Библиотеката на Конгреса на САЩ създават програмата „Говореща книга“, чиято цел е да улесни хората със зрителни увреждания да приемат литературно съдържание. През следващите години с помощта на звукозаписно студио те правят записи на книги на винилови плочи, като всяка страна съдържа около 15-минутна реч. Първоначалните продукти включват Библията, Декларцията за независимостта и пиесите на Уилям Шекспир. Постепенно се появяват още звукозаписни компании, най-вече в помощ на хората с увредено зрение. През 1955 г. е основана „Лайсънинг Лайбрари“, която става основен дистрибутор на записани книги, като за първи път те стигат до библиотеки и училища.

С развитието на новите технологии – касетите през 60-те и компактдискете (CD) през 80-те години на XX век,

се създава нова форма на аудиокниги, която се популяризира сред по-широката публика. Касетите и дисковете стават леснодостъпни, а аудиоизданията започват да се предлагат не само в библиотеките, а и в книжарниците. Публикуването на аудиокниги като комерсиален продукт започва да набира популярност. През 1985 г. списание „Пъблишърс Уикли“ посочва, че вече има 21 издатели на аудиокниги. През следващата година е създадена Асоциацията на аудиоиздателите (Audio Publishers Association – АРА).

През 90-те години на ХХ век интернет революционизира музикалната и книжната индустрия. Терминът „аудиокнига“ се превръща в индустриален стандарт, стартира списание „Аудиофайл“, и за първи път се провежда церемония за награди за аудиокниги. С развитието на МРЗ-формата и по-новите технологии за дигитално възпроизвеждане на звук слушането на аудио издания вече не е обвързано с физически носители, а се премества в онлайн пространството. Това довежда до създаването на първите платформи за дигитални аудиокниги, които позволяват на потребителите да изтеглят или да слушат съдържание в интернет. През 1997 г. започва да се предлага първият преносим аудиоплейър – Audible, предназначен специално за слушане на аудиокниги. Струва 200 долара и побира около два часа аудиосъдържание. Впоследствие Audible започва да работи с компанията „Епъл“, което повишава обществената осведоменост за аудиокнигите, тъй като те стават достъпни и в електронната платформа iTunes.

*Първият аудиоплейър „Аудибъл“ от 1997 г.
(Сн.: PBS news)*

До 2004 г. компактдисовете изместват касетите като предпочитан носител за слушане на аудиокниги, но с навлизането на новите технологии до 2009 г. дигиталните изтегляния надминават компактдисовете като най-популярен формат. Издаването на аудиокниги все повече се засилва, а със значителното развитие на мобилните устройства и интернета дори стрийминг услугите за музика като Spotify започват да се разширяват и към аудиокниги. Това е началото на бум на пазара, който аудиокнигите запазват и през следващото десетилетие. Според АРА до 2012 г. годишните публикации на аудио издания се увеличават със 125% – от 7 200 на 16 309, а през 2022 г. индустрията достига двуцифрен ръст на приходите единадесет последователни години.¹

---

¹ A history of audiobooks. Audio Publishers Association [online], [viewed 08.12.2024]. Available from: <https://www.audiopub.org/history-of-audiobooks>

Възходът на „Сторител“

Аудиокнигите навлизат в Европа през 70-те години на XX век, след като вече са добили популярност в САЩ. Първоначално се използват предимно за образователни и информационни цели. Не се смятат за масов продукт, а се намират само в специализирани магазини и библиотеки. Чак през 80-те години с нарастващото използване на касетни рекордери и устройства „Уокмен“, аудиокнигите достигат до по-широка публика. Те вече се откриват в търговските вериги, като жанрово обхващат и класическа литература, и популярни заглавия.

През 2005 г. с навлизането на стрийминг платформите Йонас Теландер и Йон Хауксон основават услуга за аудиокниги Vokilur в Швеция, която предлага неограничен абонамент за слушане на заглавия срещу месечна такса. Впоследствие тя се превръща в „Сторител“.

Йонас Теландер и Йон Хауксон представят продукта си през 2005 г., все още с наименованието Vokilur (Сн.: Ideon Science Park)

Това е първата по рода си такава услуга и значително променя пазара. Дотогава аудиокнигите са се купували чрез плащане на всяко заглавие в касетен, дисков или дигитален формат. Единствено „Аудибъл“ е предлагал подобен месечен абонамент, но той е включвал само определен брой заглавия, които могат да бъдат изтеглени. Усъвършенстването на новия начин на потребление на аудио издания става причината „Сторител“ да се превърне в един от най-големите издатели и дистрибутори на аудиокниги по света през следващите години.

В началото на ХХІ век „Сторител“ се съсредоточава върху развитие на своите услуги и разширяване на присъствието си извън Швеция. През 2011 г. първата аудиокнига, издадена от компанията, е предлагана на шведския пазар, а през 2013 г. „Сторител“ придобива „Сторисайд“ и „Иърбукс“, с което увеличава собственото си съдържание. През 2014 г. приложението се адаптира и за потребителите на „Айфон“, като компанията разширява дейността си и в Норвегия. През 2015 г. стартира в Дания, която скоро се превръща в един от основните ѝ пазари. През 2016 г. „Сторител“ придобива „Норстедс“, втората по големина издателската група в Швеция, както и датския си конкурент „Мофибо“. С това „Сторител“ се превръща във водещата компания за аудиокниги в скандинавските страни.

Истинският бум обаче идва през 2017 г., когато платформата навлиза в още повече страни, като същевременно създава партньорства с различни издателства и автори. Влиянието на „Сторител“ се разпространява до Азия, започвайки с Индия, а след това стига и до Обединените арабски емирства. През същата година услугите на компанията стигат и до Балканския полуостров – България и Турция, както и до Исландия. Освен че разширява своето присъствие на глобално ниво, платформата въвежда нови

технологии и подходи за подобряване на потребителското изживяване. Компанията започва да предлага стотици хиляди заглавия, ексклузивни аудиокниги и оригинални продукции. През 2019 г. започва да инвестира в собствени оригинални аудиосериали и подкасти, което показва амбицията ѝ да създава свое съдържание и да се разширява извън традиционните граници на аудиокнигите. Тази стратегия се отплаща, защото през същата година „Сторител“ достига рекордните един милион платени абонамента и навлиза в Германия, Сингапур, Бразилия и Южна Корея. Възходът на компанията продължава, като през 2021 г. постига нов рекорд от един милион абонамента само от скандинавските страни, а през 2022 г. финализира придобиването на базираната в САЩ компания за стрийминг „Аудиобукс“. По този начин навлиза и на американския пазар, където доминира конкурентът ѝ Audible.

По последни данни от 2023 г. компанията се е превърнала в една от най-големите услуги за стрийминг на електронни и аудиокниги в света. Тя има над 2,3 милиона абонати в 25 страни, предлага повече от 1,5 милиона заглавия на 41 езика и над 300 оригинални издания.²

Европейският пазар за аудиокниги

Важен източник на актуалните данни за пазара на аудиокнигите в Европа е изследването на Франкфуртския панаир на книгата от октомври 2024 г. за глобалния растеж на аудио издания отвъд англоезичните пазари.³ Неговата цел е да проследи еволюцията на издаването и

² History. Storytel [online], [viewed 22.12.2024]. Available from: <https://www.storytelgroup.com/en/about-us/history/>

³ An opportunity for audiobook Global Growth beyond English-Language markets. Frankfurt Buchmesse [online], [viewed 10.12.2024]. Available from: https://www.buchmesse.de/files/media/pdf/FBM_Dosdoce_Whitepaper_Audiobook_global_growth_2024.pdf

потреблението на аудиокниги на петте основни езика на европейския континент освен английския – испански, немски, френски, италиански и португалски. Също така анализира за първи път в Европа продажбите на аудио издания в различните бизнес модели – продажби на единица продукция, абонаменти, библиотеки, както и търговското значение на съдържанието на аудиокнигите.

През последните 15 години световният пазар расте с двуцифрени темпове, а в момента генерира около 7 милиарда долара годишно в световен мащаб: 2,6 милиарда в Северна Америка; 1,5 милиарда в Европа; 1 милиард в Китай и близо 2 милиарда в останалата част от света. Прогнозите сочат, че пазарът на аудиокниги ще достигне стойност от 35 милиарда долара годишно до 2030 г. според проучване на консултантската фирма „Гранд Вю Рисърч“. Това означава, че той ще нараства в световен мащаб с повече от 25% всяка година, докато този на печатните формати ще нараства средно само с 2% на година. Този впечатляващ растеж в потреблението на аудиосъдържание се дължи както на широкия спектър от стрийминг платформи, така и на създаването на дигитални библиотеки, които предоставят достъп до дигитализирани версии на книги, списания, статии, аудиокниги и т.н., като най-често срещаните формати са PDF, ePub и MP3 (за аудиокниги). Примери за такива дигитални библиотеки са Overdrive, Hoopla и DeMarque.

Еволюцията на аудиокнигата е различна при различните европейски езици. След англоезичния без съмнение аудиокнигите на немски език представляват вторият най-силен пазар с годишен оборот от около 400 милиона евро. Оборотът е нараснал с 39,4% от 2019 г. и с 3,1% между 2022 г. и 2023 г. Близо 3,5 милиона души са закупили аудиокниги през 2023 г. в сравнение с 2019 г.

Немският език е единадесетият най-разпространен език в света, използван от около 155 милиона души. В Германия водещите компании за разпространение на дигитални и аудиокниги са „Хьорбух Хамбург“ и „Букуайър“, като 93,33% от аудиокнигите, произведени в Германия, се купуват от немскоговорящите страни: Германия – 84,76%, Швейцария – 5,91%, Австрия 2,67%.

Пазарът на аудиокниги в Германия преживява впечатляваща динамика през последните 5 години. Форматите, както и моделите на потребление, претърпяват голяма трансформация. Продажбите на аудиокниги на компакт-дискове представляват по-малко от 10% от общите продажби, дигиталните изтегляния (единични продажби) съставляват 48,8%, а слушането чрез стрийминг платформи (абонаментен модел) – останалите 41,4%. Абонаментният модел отбелязва най-голямо увеличение в оборота от 2019 г. насам, а именно 191%. Изтеглянията се увеличават с 64,6% за същия период, докато аудиокнигите на CD са загубили 64,9%.

Повече от една трета от населението на Германия често слуша аудиокниги, но се очаква да достигне половината до края на десетилетието. Немският пазар има каталог от близо 200 000 аудио издания на повече от 2500 издателства. 90% от приходите на немските аудиокниги са от такива с художествено съдържание: детска и юношеска литература – 44%; трилър и криминални романи – 13%; разкази – 10%; романтика – 9% и фентъзи – 8%. Останалите около 10% са от аудиокнигите с нехудожествено съдържание.⁴

След английския и немския испанският е езикът, който бележи най-голям ръст в продажбата на аудиокниги. Дос-

---

⁴ Пак там

тигането на платформата Storytell в Испания през 2017 г. и на Audible през 2020 г. отбелязва началото на десетилетие с впечатляващ растеж. Продажбите на аудио издания на испански език през 2023 г. се увеличават с 45,7%, в сравнение с предходната, което затвърждава ръст общо от близо 50% в продължение на 3 последователни години. Пазарните дялове са разпределени по територии, както следва: Испания е водеща в производството на аудиокниги с 56,7% от продажбите, следвана от испаноезичния пазар в САЩ с 26%, Мексико допринася с 9,3%, а останалите латиноамерикански страни с 8%.

Преди десет години по-малко от 3% от населението на Испания слуша аудиокниги. Само за пет години настъпва промяна с 10%, а по последни данни потребителите вече са почти 20%. Според проучване от май 2024 г. 9,3 милиона испанци са слушали поне една книга за предходните 12 месеца. При аудиокнигите на испански език 56% от приходите идват от художествено съдържание: разкази – 18%; трилър и криминални романи – 13%; класическа литература – 7%; романтика – 5% и исторически романи – 4%.⁵

Един от езиците с най-голям потенциал за растеж е френският, който се говори от повече от 300 милиона души по света и е официален език на повече от 30 държави. Въпреки че тези предпоставки са много обещаващи, само 7,82% от общите продажби на аудиокниги на френски са реализирани извън Франция, Швейцария, Канада, Белгия и Люксембург. Една от основните причини за слабото международно проникване е ограниченият брой на каналите за продажба на аудиокниги на чуждестранните пазари, където се говори на френски, особено в Африка,

---

⁵ Пак там

където има много френскоговорящи. Макар френските издатели да полагат усилия да ускорят създаването на аудиосъдържание, малкият брой на заглавията на френски език е още една причина за ограниченото териториално разпространение. В момента са налични между 20 000 и 25 000 аудиокниги на френски език. Създаването на нови заглавия се ръководи от големите издателски групи като „Ашет“, „Едитдис“, „Мадригал“, „Галимар“ и „Байар“ със средногодишна продукция от 300 до 500 нови аудио издания от всеки издател.

Френскоезичният пазар на аудиокниги генерира между 35 и 50 милиона евро годишно, като повече от 70% от приходите са от абонаментни платформи като Audible, следвана от Storytel и Nextory. Единичните продажби представляват между 10 и 15% от пазара, докато библиотечният канал – по-малко от 5%. Френският пазар отбелязва и най-балансирано отношение спрямо структурата на продажбите. Нехудожественото съдържание е с лек превес над художественото – 51% спрямо 49%.⁶

Италианският пазар на аудиокниги е един от най-малките с по-малко от 20 000 заглавия на италиански език. Основните издателства, които създават съдържание в този формат, са „Мондадори“, „Емонс едициони“, „Джиунти“ и „Фелтринели“. Всички те общо публикуват по-малко от хиляда нови аудиокниги годишно, което е сравнително малък дял от аудиоиндустрията.

Все пак издателският пазар на аудиоформати е нараснал от 388 милиона евро през 2019 г. до почти 500 милиона евро през 2024 г., което представлява годишен растеж с двуцифрен процент. От голямо значение са абонаментните платформи, които увеличават приходите си с почти

---

⁶ Пак там

200% – от 9 до над 25 милиона евро само за 5 години. Основните играчи на италианския пазар са Audible, Storytell, Google, BookBeat, Kobo Books и Apple.

През 2024 г. 11 милиона души са слушали аудиокниги, отбелязвайки ръст от над 4% спрямо 2023 г. и 22% спрямо 2019 г. В Италия 56% от приходите от аудиокниги идват от художествено съдържание: разкази – 26%; трилър и криминални романи – 12%; детски и юношеска издания – 7%; исторически романи – 2% и фентъзи – 2%. Останалите 44% са от нехудожествено съдържание.

Подобно на италианския, пазарът на португалската аудиокнига също е сравнително малък с около 8000 заглавия. Основните издателства, които публикуват на този език, са „Лейа“ и „Порту Едитора“ – в Португалия заедно с „Компания дъ Летрас“, „Ливро Фаланте“ и „Универсо дос Ливрос“ – в Бразилия.

Въпреки че има издатели и стрийминг платформи като Audible, Storytel, Kobo и YouBook, които правят големи инвестиции в тази индустрия, излизат по-малко от 500 аудиокниги на португалски език всяка година, като оборотът им от аудио изданията на този език (общо Бразилия и Португалия) е около 30 милиона евро годишно. Подобно на френскоезичните, испаноезичните пазари също генерират приходите си основно от абонаментни платформи – 85%, 12% – от канали за единична продажба и само 3% от библиотеки.

Художественото и нехудожественото съдържание в аудиокнигите на португалски език е в съотношение 61% към 39%. Повечето слушатели „препрочитат“ книгите, които са чели на хартия преди години.⁷

Аудиокнигите не само революционизират начина, по

---

⁷ Пак там

който възприемаме литературата, но и как тя се разпространява по целия свят. От първоначални записи за хора с увредено зрение до глобални платформи за стрийминг, които осигуряват лесен достъп до стотици хиляди заглавия. Индустрията за издаване на аудиокниги продължава да расте и да привлича нови потребители. Прогнозите за бъдещето на аудио изданията са изключително обещаващи, защото огромното разнообразие от съдържание и новите бизнес модели, като абонаментните платформи, ще продължават да играят ключова роля за тяхната популярност.

Комиксът за малки и големи

Ема Йорданова

Томаш Колоджийчак е полски писател, журналист, влогър и издател. Твори предимно в жанровете научна фантастика и фентъзи. Автор е на сценарии за комикси (включително „Батман“ и „Чичо Скрудж“), ролеви игри и поезия. Публикувал е няколко романа и десетки разкази. Негови произведения са преведени на английски, руски, чешки, унгарски и литовски език. През 1996 г. печели полската награда „Януш Зайдел“ за научнофантастичния си роман „Цветовете на знамената“. Неговият фентъзи цикъл The Last Commonwealth е визуално пресъздаден в електронната платформа NanoKadabra. В периода 1999 – 2023 г. ръководи отдела за комиксовите издания и настолни игри на „Егмонт Полша“. През 2013 г. е удостоен в орден за заслуги към полската култу-

ра.

Със своя богат творчески опит Томаш Колоджиейчак е идеалният събеседник за споделяне на интересни факти за полския комиксов пазар. В разговора ни той разказва както за традициите, така и за новите тенденции в комиксовата издателска индустрия в Полша и света.

– Кои комикси са най-популярни в Полша?

– Най-популярните комикси са традиционните, създадени преди 40 – 50 години. Това се отнася и за френския пазар. Там например най-популярният комикс е „Астерикс и Обеликс“, който е създаден преди 65 години. В Америка и досега най-успешни остават комиксите със супергероите Спайдърмен и Батман. В Полша най-четени също са традиционните комикси като „Кайкент и Кокош“ и „Тетос Ромек“.

– А кои комикси имат най-голям търговски успех?

– Всяка година най-продавани са новите броеве от поредицата „Астерикс“. Много популярна е поредицата „Торгал“ на Грегош Росински. „Кайкент и Кокош“ е поредица, започната преди години, като новите броеве са създадени от други художници. Статистиката показва, че в последните няколко години броят на издадените комикси годишно е около 1500. В това число са включени изданията на манга, американските поредици, както и някои френски заглавия. Манга комиксите са около 30 – 35% от пазара, френските заглавия са 20 – 25%, американските поредици между 30 – 35% и останалите комикси са около 5 – 10%. Американските комикси са доста по-скъпи. Тяхната цена е около 30 евро, докато тази на манга е около 8 евро.

– Какъв дял от книжния пазар заемат комиксите?

– В сравнение с останалата част от пазара комиксите са с доста нисък процент. Комиксовият пазар се ражда

през 80-те години на миналия век, но всъщност бързият му растеж започва в началото на този век. В началото на 80-те години са се издавали по 70 – 80 комикса на година, а през последната година достигнахме 1500. Но въпреки това полският комиксов пазар е малък в сравнение с този във Франция.

– Какви са тенденциите?

– Трудно е да се определят тенденциите, защото са различни. Има тенденции на пазара и тенденции, които се установяват между творците в тази сфера. Ще започна от търговската гледна точка. По време на пандемията от COVID-19 през 2020 г. пазарът се разрасна драстично. През последните години манга отново придоби популярност, като това беше втората ѝ вълна. Първата беше още преди 20-ина години. От творческа гледна точка вече все повече издатели започват да издават комикси. Преди 30 години, когато се родиха комиксите, издателствата пускаха по един комикс на година, но сега ситуацията е по-различна. Ако един комикс е успешен, те се опитват за една година да издадат възможно най-много броеве от тази поредица.

– Кой са бестселърите сред комиксите и кой са любимите герои на читателите?

– Най-големите бестселъри до ден днешен са тези от 90-те години на миналия век, направени от така наречените „мастъри“. Полският пазар не е чак толкова голям. По-голям е от този в България, но все пак не може да се сравнява с пазарите в САЩ и Франция, които са най-големият фактор в тази индустрия именно заради мащаба си.

Колкото до героите, положението е същото като при бестселърите – най-популярните и обичани герои са тези от преди години. Между другото, много е важно да спомена, че имаме компютърни игри, които са създадени на

базата на комикси. Една от тях е „Вещерът“, която стана известна по целия свят. Дори имаме комикси, които са адаптирани като сценарии за филми. Всички те са дело на полски автори.

– Кога манга завладя пазара в Полша?

– Манга се появява в Полша малко по-късно, отколкото на Запад, а именно през 90-те години. Първоначално само две издателства издават манга. Интересен факт за едното е, че собственикът е японец, а съпругата му – полякиня. Всъщност така мангата навлиза и в Полша. „Студио Ей Джи“ (Studio AG) е издателството, което предлага най-много манга в момента. Обичайно тиражите на изданията им са между 2000 и 3000 екземпляра. Любопитен факт за един от комиксите е, че е достигал тираж от 200 000. Въпросният феномен е „Сърцебиене“. В него е намесена и специфичната тема за ЛГБТ общността, има сериал в Нетфликс по този комикс.

– По какъв начин се разпространяват комиксовите издания?

– Около 70% от комиксите се разпространяват през интернет пространството. Книжарниците не са основната движеща сила в тяхната продажба. Важно е да споменем цените на книгите в отделните страни в Европа. Навсякъде важат различни закони. Например във Франция, когато се продава онлайн, книгата трябва да бъде предлагана на коричната си цена, без право на промоционални намаления. Такъв е законът. В Полша нещата обаче стоят по различен начин, тук не важат такива правила. У нас комиксовият пазар е известен с големите намаления, защото в деня на излизането на новото издание неговата цена пада с 30 – 35%.

– Разкажете ни малко за детските комикси.

– Всъщност комиксите в Полша в началото са били

предназначени за деца и за пропаганда. В периода 1990 – 2000 г. хората купуват за децата си главно френските класики, но въпреки това дори тогава броят на продадените екземпляри надхвърля този на комиксите. През 90-те години детските комиксови списания, като тези за Доналд Дък, са на върха на своята популярност. В момента обаче се предлагат много нови детски комикси. Ще има все повече родители, които ще купуват комикси за децата си, защото те са продукт на западната поп култура. В Полша наистина се инвестира много в този пазар, както и в новите, млади автори. Отчитаме растеж в развитието му, но за жалост, този растеж отнема време.

– Има ли специални събития, насочени към феновете на комикси?

– Да, има цели фестивали, посветени на комиксите. Това, разбира се, е част от бизнеса. Техните основни теми са научната фантастика и филмите. Фестивалите започват преди 20 години. Тогава посетителите са около 200 души, а сега всяка година са 20 000.

***

В Полша има богата традиция в публикуването на комикси с известни автори като Гжегож Росински и Януш Христия. Пазарът на комикси в Полша през 2024 г. отбелязва значителен растеж, отразявайки глобалните тенденции в индустрията, свързани с нарастващ интерес към графичните изкуства, популярността на комиксовите герои и увеличената активност на фен общностите. Комиксите стават все по-важен културен феномен, като не само задоволяват носталгията на по-възрастните читатели, но и привличат ново поколение фенове. Платформата StarNgage отчита значителна активност на полски инфлуенсъри в катего-

рията „Комикси“.¹ Те спомагат за популяризирането на комиксовата култура, особено сред младежта. Използват социални медии като Instagram и YouTube, за да представят ревюта, препоръки и съвети за колекционери. Според доклади на социологическата агенция „ЮнивДатос“ сегментът на книгите и комиксите играе важна роля в бизнеса с колекционерски продукти.² Нарастващият интерес към редки издания, както и възможността за инвестиране в стойностни творби, също допринасят за разширяването на пазара. Полският пазар следва тази световна тенденция, като читателите търсят както местни, така и чуждестранни заглавия.

Издательства като „Егмонт Полша“ и „Култови комикси“ популяризират местни автори и организират кампании за привличане на нови читатели. През 2024 г. нараства активността на местни издатели, които предлагат разнообразие от жанрове – от класическа фантастика и супергерои до исторически и социално ориентирани сюжети. Полските издатели и творци активно участват в международни комиксови събития. Популарността на световноизвестните поредици и герои на „Марвел“ и „Ди Си Комикс“ продължава да расте и в Полша. Премиерите на филми и сериали с тези герои повишават търсенето на комикси с тях. Въпреки положителната динамика пазарът на комикси в Полша среща и някои предизвикателства като конкуренцията от дигиталните платформи, пиратството и необходимостта от привличане на нова аудитория.

¹ Influencer Ranking Hub [online], [viewed 3.12.2024]. Available from: <https://starnage.com/plus/bg/influencer/ranking/anuskayhome/poland/comics>

² UnivDatos [online], [viewed 3.12.2024]. Available from: <https://univdatos.com/bg/report/collectibles-market/>

Литературната мистерия на Севера

Василия Петрова

Скандинавската криминална литература бележи значително развитие в последните три десетилетия. Първоначално привлича внимание благодарение на „норвежката кралица на престъпността“ Карин Фосум и нейната поредица от 90-те години на XX век за инспектор Сейер. За популярността на скандинавската литература допринася и емблематичната трилогия „Милениум“ на шведския автор Стик Ларшон от първите години на XXI век, както и неколцина други автори. Въпреки това обаче пикът на жанра настъпва през 2010 г. и след това, когато получава името „скандинавски ноар“, въведено от скандинавския отдел в Университетския колеж в Лондон. Днес скандинавският ноар се счита за важен поджанр на трилърите и криминалната фантастика.¹ В статия на „Вог Скандинавия“ дори е наречен *жанрът*, поставил Скандинавия на литературната карта.²

Има няколко предположения защо жанрът е излязъл

---

¹ Why Will We Always Love Nordic Noir. Novel Suspects [online], [viewed 02.11.2024]. Available from: <https://www.novelsuspects.com/articles/nordic-noir/>

² The best Nordic Noir books to get your Scandinavian crime fix. The 19 best Nordic noir books of all time. Vogue Scandinavia [online], 03.05.2024 [viewed 18.11.2024]. Available from: <https://www.voguescandinavia.com/articles/best-scandi-noir-books>

извън границите на скандинавските страни и е станал толкова обичан и предпочитан в Европа и по света. Според новинарския сайт The Verge скандинавският ноар е жанр, дефиниран от емоционална студенина и всеобхватно чувство на отчаяние, изразено чрез брутални сюжети с мистерия за убийства, често развиващи се в студени, мрачни страни като Швеция, Норвегия, Исландия, Дания и Финландия.³ Мрачната, студена, снежна и потискаща обстановка придава допълнителна зловеща нотка към и без това плашещите престъпления, описани в романите. Това е интересно и привлекателно за европейските читатели, които не са пряко запознати с подобен студ и с дълги месеци, прекарани в мрак.

В книгата си „Локализиране на скандинавския ноар“ Ким Тофт Хансен и Ане Марит Воде изтъкват тезата, че основни характеристики на жанра са *тъмна естетика, мрачни протагонисти и многопластови сюжети*.⁴ Наистина протагонистите в романи като „Пътувам сама“ на норвежкия автор Самюел Бьорк, „Смъртният грях“ на Мария Грунд, „Преследвачът“ на норвежките писатели Александра Коельо Андордил и Александър Андордил, под псевдоним Ларш Кеплер, са хора, преживели големи страдания, които предизвикват емпатия у читателя и правят личността на разследващия комисар по-задълбочена и близка до аудиторията. С вниманието, което днес се обръща на психичното здраве и емоционалните състояния на човека, както в Европа, така и по света, не е учудващо, че читателите се обръщат към криминална история. В нея

³ Murray, Noel. Why 'Nordic noir' like Deadwind is taking over streaming services. The Verge [online], 09.11.2018 [viewed 02.11.2024]. Available from: <https://www.theverge.com/2018/11/9/18079338/dead-end-netflix-weekend-streaming-recommendation-what-to-watch-nordic-noir>

⁴ Hansen, Kim Toft; Waade, Anne Marit. Locating Nordic Noir: From Beck to The Bridge. Springer International Publishing, 2017, p. 17.

главният герой не е просто гениален детектив, а дълбоко психологизиран персонаж, представен като изстрадала личност, бореща се с душевните си болки, докато същевременно спасява животи и разследва умопомрачителни престъпления.

Комплексните и заплетени сюжети в съчетание със стряскащата реалистичност на описаните събития, както и всичките социални и общочовешки проблеми, разгърнати по страниците на скандинавските криминални романи, представляват особен интерес за читателите. В статията на „Вог Скандинавия“, спомената по-горе, е изтъкнато следното твърдение: *Скандинавският ноар пленява със сложните си сюжети, впитайки неочаквани обрати, като същевременно поддържа осезаемо чувство за реалистичност, правейки престъпленията на страниците му твърде правдоподобни. [...] Скандинавският ноар процъфтява в изследването на сложността на човешката природа и общество.*⁵

В някои европейски страни, особено в тези с добре развит книжен пазар, интересът към скандинавския ноар е голям. Една от тях е Великобритания. Част от импринтите на една от най-големите издателски компании в света „Пенгуин Рандъм Хаус“ издават романи на скандинавски криминални автори. Влиянието ѝ несъмнено допринася за популяризирането на тези творци в страната. В сайта на компанията дори има отделен сектор, посветен на скандинавския ноар, и статия, която го препоръчва на потребителите.⁶ Някои от скандинавските криминални автори,

---

⁵ The best Nordic noir books to get your Scandinavian crime fix [online], 03.05.2024 [viewed 18.11.2024]. Available from: <https://www.voguescandinavia.com/articles/best-scandi-noir-books>

⁶ Nordic Noir 101: Best Books to Get to Know the Genre [online], [viewed 09.11.2024]. Available from: <https://www.penguin.co.uk/company/publishers/vintage/harvill-secker>

издавани от британските импринти на „Пенгуин Рандъм Хаус“, са пожъналият огромен световен успех в последните години Ю Несбьо от Норвегия (издаван от „Харвил Секър“), Карин Фосум от Норвегия и Хенинг Манкел от Швеция (издавани от „Винтидж“), Оса Ларшон от Швеция (издавана от „Пенгуин“) и други.⁷

„Оренда Букс“ е по-малко, независимо британско издателство, специализиращо в криминална литература. Близо половината от неговите криминални издания са чуждестранни и скандинавският ноар заема значително място в каталога му. Макар издателството да не е голямо, то дава възможност на много скандинавски криминални автори да достигнат до читатели във Великобритания и извън нея, тъй като романите им се превеждат на английски език, което допринася за разпространението на жанра. „Оренда Букс“ издава популярни скандинавски творци като Рагнар Йонасон от Исландия, Анти Тоумайнен от Финландия и Гюнар Столесен от Норвегия.⁸

Поради големия интерес към криминалната литература в много европейски държави се организират фестивали, посветени на нея. Те включват публични четения, дискусии, раздаване на автографи, номиниране и присъждане на награди, продаване на книги и други дейности, в които участват криминални писатели и почитатели на жанра. Голяма част от скандинавските автори на криминална литература присъстват на такива фестивали и се включват активно в събитията им. По този начин подканват нови читатели да се обърнат към скандинавския ноар и дават възможност на запалени почитатели на жанра

⁷ Overview. Penguin.co.uk [online], [viewed 09.11.2024]. Available from: <https://www.penguin.co.uk/search-results?q>

⁸ Books, Thriller in suspense, OrendaBooks.co.uk. [online], [viewed 09.11.2024]. Available from: <https://orendabooks.co.uk/product-category/thriller-suspense>

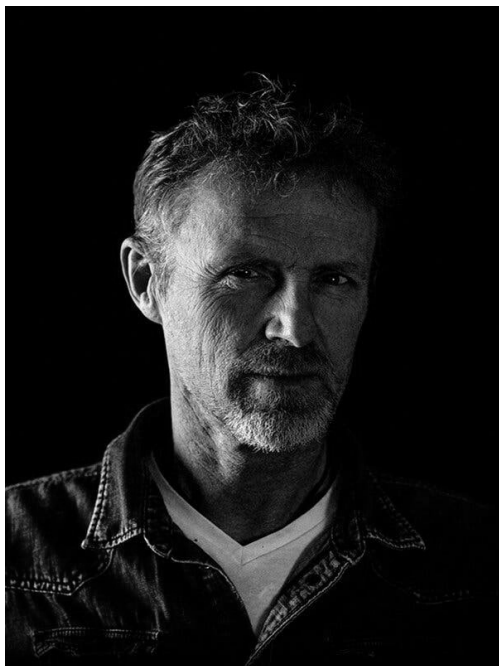
да се срещнат с любимите си творци. Във Великобритания ежегодно се провеждат няколко такива фестивала. Сред най-известните е „Блъди Скотланд“. Организира се в Шотландия, където криминалната литература е призната за най-популярния жанр. Фестивалът приветства както установени, така и прощаващи криминални писатели, а на него често присъстват автори на скандинавски ноар, сред които е Ю Несбьо.⁹

За придобиване на по-голяма представа относно популярността на скандинавския ноар във Великобритания говорят още няколко интересни факта. В началото на световния интерес към жанра, през 2009 г., втората книга от поредицата „Милениум“ на Стив Ларшон „Момичето, което си играеше с огъня“ е издадена на английски език от „Куеркус Пъблишинг“ и веднага става бестселър номер едно. Статистиката за книги с твърди корици и казва, че това е първата преводна творба, която достига до върха в бестселърската класация.¹⁰ Според бизнес списанието за книжна индустрия „Букселър“, базирано на информация от агенцията за данни за книгоиздателската индустрия „Букскан“, авторът Ю Несбьо има продадени 4,2 милиона екземпляра на свои книги във Великобритания, а от изданието с мека корица на бестселъра „Снежния човек“ – 638 хиляди.¹¹

⁹ Crime does pay as titles top list [online], [viewed 02.11.2024]. Available from: <https://bloodyscotland.com/crime-does-pay-as-titles-top-list/>

¹⁰ Larsson, Stieg. The Girl Who Played With Fire [online], 10.07.2016 [viewed 18.11.2024]. Available from: <https://stieglarsson.com/the-girl-who-played-with-fire/>

¹¹ Jo Nesbo returns with 'explosive' new thriller [online], 14.02.2024 [viewed 17.11.2024]. Available from: <https://www.thebookseller.com/rights/jo-nesbo-returns-with-explosive-new-thriller>

*Ю Несбьо – автор на десетки криминални романи
(Сн.: „Ню Йорк Таймс“)*

Британският журналист, писател и литературен критик Марк Сандерсън има ревию на книгата „Убиецът на сенки“ на добре познатия във Великобритания исландски криминален автор Арналдур Индридасон. В това свое ревию за „Стандарт“ Сандерсън го нарича *краля на ледения замък* и го отличава като най-добрия исландски криминален автор, преведан на английски език.¹²

Скандинавските творци се радват на престижни международни награди. Британската награда „Петрона“ за

¹² Sanderson, Mark. The Shadow Killer by Arnaldur Indridason – review: “A disturbing case of calculated cruelty that highlights the dangers of hero-worship” [online], 29.03.2018 [viewed 18.11.2024]. Available from: <https://www.standard.co.uk/culture/books/the-shadow-killer-by-arnaldur-indridason-review-a3802146.html>

скандинавски криминални романи, преведени на английски език във Великобритания, се присъжда на авторите ежегодно през ноември от 2013 г. включително. Сред носителите на наградата са утвърдени имена като Анти Тоумайнен през 2020 г. и Ирса Сигурдардотир през 2015 г., както и не толкова добре познати като Йован Исаксен от Датските Фарьорски острови през 2024 г.¹³

Франция е друга европейска държава, в която скандинавският ноар е особено харесван. Там криминалната литература е най-популярният литературен жанр, но и скандинавският ноар жъне голям успех сред местните читатели и оказва влияние на френските криминални автори като Фред Варгас, Пиер Льометр и Никола Бьогле.¹⁴ Например в трилогията на Никола Бьогле за комисар Сара Геринген главната героиня е от Норвегия и част от действието в книгите се развива там. Духът на скандинавския ноар ясно проличава в поредицата чрез наративите, свързани с мразовитата и неприветлива обстановка, с дълбокото психологизиране на героите и със заплетените сюжетни линии. Тези връзки между френските криминални романи със скандинавския ноар допълнително подпомагат пазарната реализация на жанра във Франция.

Големи скандинавски криминални автори са издавани от някои от най-престижните френски издателства. Сред тях е „Галимар“, което играе важна роля за разпространението на скандинавския ноар в държавата. Издателството има импринт „Сери ноар“ (Série noire), профилиран в криминална литература и детективски трилъри. Сред автори-

---

¹³ The Petrona Award. Awarded to the Best Scandinavian Crime Novel of the Year [online], 14.11.2024 [viewed 18.11.2024]. Available from: <https://www.petronaaward.co.uk/>

¹⁴ Crime fiction in French: le polar français [online], 21.03.2024 [viewed 18.11.2024]. Available from: <https://www.open.edu/openlearn/languages/crime-fiction-french-le-polar-francais/content-section-0?active-tab=description-tab>

те, издавани от „Галимар“, са Оса Ларшон и Ю Несбьо.¹⁵ „Акт суд“, по-малко, но също значимо френско издателство, издава романи на Ларш Кеплер, Стик Ларшон, Камила Лекберг и други.¹⁶

Не е учудващо, че поради огромния интерес към криминалния жанр във Франция ежегодно се организират множество фестивали на криминалната литература, най-големият от които е „Ке дю полар“ в Лион.¹⁷ Той е смятан за най-значимият европейски фестивал за криминални романи и през 2025 г. се провежда за двадесет

Фестивалът „Ке дю Полар“ в Лион (Сн.: Quais du Polar)

и първи път Много скандинавски автори взимат участие в него през годините. През 2022 г. гост на Фестивала е Арналдур Индридасон.¹⁸ А две години по-късно е организи-

¹⁵ Policier et SF. Policier. Galimard [online], [viewed 18.11.2024]. Available from: <https://www.gallimard.fr/livres/policier-et-sf/policier>

¹⁶ Catalogue. Romans policiers. Actes-sud.fr. [online], [viewed 21.11.2024]. Available from: <https://www.actes-sud.fr/recherche/catalogue/rayon/1197?keys=>

¹⁷ Broe, Dennis. Dark stories for dark times. The 2024 crime novel [online], 29.04.2024 [viewed: 18.11.2024]. Available from: <https://www.peoplesworld.org/article/dark-stories-for-dark-times-the-2024-crime-novel/>

¹⁸ Arnaldur Indridason invité au Festival Quais du Polar2022 à Lyon [online], [viewed 18.11.2024]. Available from: <https://editions-metallie.com/rencontre/arnaldur-indridason-invite-au-festival-quais-du-polar-2022-a-lyon/>

рана едновременно среща с Рагнар Йонасон.¹⁹

През 2017 г. исландската писателка Лилия Сигурдартир е поканена на Фестивала, след което пише статия за „Уърд прес“, в която го описва като отличаващ се от другите фестивали за криминална литература по това, че е събитие за продаване на книги, но има интервюта с автори на голяма сцена, на които всички гости могат да присъстват. Авторката споделя, че е разбрала за интереса на френските читатели към четенето и авторите, написали любимите им книги.²⁰

В Германия скандинавският ноар също е широко разпространен, като интересът към жанра тръгва от телевизията. Множество скандинавски криминални литературни творби са екранизирани, а освен това някои автори са сценаристи като втора или основна дейност. Много популярни са сериали като „Мостът“, създаден от шведския писател и сценарист Ханс Русенфелт, „В капан“, създаден от исландския продуцент Балтасар Кормакур, и „Комисар Бек“ – немско-шведска продукция, създадена от шведските журналисти и писатели Май Шьовал и Пер Вальо.

Вече споменатата компания „Пенгуин Рандъм Хаус“ има силно присъствие в Германия чрез своя отделна дъщерна издателска група. Част от импринтите ѝ издават произведения на скандинавски криминални автори. Два от тях са „Хайне“ – издава романи на Стиг Ларшон, и „Битиби“, който издава романи на Рагнар Йонасон и Ирса Сигурдартир. Сред най-големите издателства в Герма-

¹⁹ Reykjavik. Une heure avec Ragnar Jónasson et Katrín Jakobsdóttir. Quais du polar [online], 06.04.2024 [viewed 19.11.2024]. Available from: <https://quaisdupolar.com/en/events/reykjavik-unreykjavik-an-hour-with-ragnar-jonasson-and-katrin-jakobsdottire-heure-avec-ragnar-jonasson-et-katrin-jakobsdottir/>

²⁰ Sigurdardottir, Lilja. Quais du Polar by Lilja Sigurdardottir [online], 12.04.2017 [viewed 18.11.2024]. Available from: <https://nordicnoirblog.wordpress.com/2017/04/12/quais-du-polar-by-lilja-sigurdardottir/>

ния е издателство „Улщайн“, което издава романите на Ю Несбьо и Камила Лекберг.²¹ Редица други немски издателства издават по двама или трима скандинавски криминални автори, което води до интересен феномен – скандинавският ноар в Германия се радва на издаване от много и най-различни издателства. Водещата немска търговска компания за печатни и електронни книги „Либри“ се натоваарва с дистрибуцията на книгите на много скандинавски криминални писатели – Ларш Кеплер, Петер Хьог, Йорн Лиер Хорст, Оса Ларшон и други.

Според данни от голямата немска книжарница „Озиандер“ немалка част от произведенията на скандинавски криминални автори са били бестселъри в Германия. Такива са „Прилепът“ и „Кръв по снега“ на Ю Несбьо, „Слънчева буря“ на Оса Ларшон, „Пясъчният човек“ и „Ловеца на зайци“ на Ларш Кеплер, събирателен том на трите книги от поредицата „Милениум“ на Стик Ларшон и други.

„Кримфестивал Мюнхен“ се провежда ежегодно от 2004 г. и е признат за едно от най-значимите събития в света на криминалната литература. Любопитен факт за него е, че се организира два пъти годишно – през пролетта и есента. Всяка година той приветства немски и чуждестранни писатели, автори на скандинавския ноар, както и читатели на криминална литература. Някои от тях са Ирса Сигурдардотир през 2022 г., Ю Несбьо през 2023 г. и Юси Адлер-Улсен през 2024 г. Освен срещи с автори, фестивалът включва и обсъждане на бестселъри от жанра, като през 2023 г. плод на дискусия е поредицата „Ми-

---

²¹ Bücher. Literatur. Kriminalromane. Ullstein Buch Verlag [online], [viewed 19.11.2024]. Available from: <https://www.ullstein.de/kategorie/literatur?filter=categorization.Spannung%3DKriminalromane>

лениум“ на Стий Ларшон.²²

Говорейки за фестивали за криминална литература, които включват скандинавски криминални писатели, няма как да не бъдат споменати някои от значимите фестивали в скандинавските страни. Сред най-престижните е ежегодният „Кримфестивален“ в Осло. Мисията му е да изследва феномена на световната популярност на норвежката криминална литература. Всяка година на Фестивала присъстват над 40 криминални автори от Норвегия и други скандинавски страни. Програмата е разнообразна – обявяване на номинираните за наградата „Ривертон“ за най-добър скандинавски криминален дебют (една от най-значимите и престижни писателски награди в Норвегия), интервюта с номинираните, обсъждане на спецификите на норвежкия криминален жанр, разглеждане на въздействието, което има местоположението на развиващото се действие върху цялата история, разкриване на истински случаи, вдъхновили авторите, и още дейности, свързани с норвежката криминална литература и процеса на писане. На „Кримфестивален“ присъстват някои от най-големите имена в този жанр – Ларш Кеплер, Ингар Йонсрюд, Ханс Русенфелд и други.²³

Друг интересен и важен фестивал е „Свенска Декарфестивален“, провеждащ се ежегодно в Сундсвал, Швеция. Той е най-продължителното събитие в страната, посветено на криминалната литература. Отличава се по това, че включва семинари, свързани с криминалния закон и с техники за разследване, както и представления и прожекции на криминални медии. В него взимат участие основ-

²² Program. Krimfestival München.de [online], [viewed 19.11.2024]. Available from: <http://www.krimifestival-muenchen.de/Programm.html>

²³ Program. Krimfestivalen [online], [viewed 02.11.2024]. Available from: <https://www.krimfestivalen.no/program/>

но шведски и други скандинавски криминални автори, но и не само. Влиятелни писатели, участвали във фестивала през годините, или са били предмет на дискусия в него, са Май Шьовал, Мария Грунд, Аса Ларшон, Ларш Кеплер и други.²⁴

Скандинавските криминални автори са популярни не само в скандинавските страни, но и в големите европейски държави с развит книжен пазар. Например в световен мащаб са продадени над 40 милиона екземпляра от книгите на Ю Несбьо и са били преведени на повече от 50 езика.²⁵ Също толкова са продадени от книгите на Хенинг Манкел, които са преведени на 45 езика.²⁶ От книгите на Ларш Кеплер има продадени над 17 милиона екземпляра, преведени на 40 езика.²⁷ Голяма част от книгите на другите вече споменати автори на скандинавския ноар също имат продадени милиони екземпляри и са преведени на десетки езици. Продажбите и преводите в Европа имат голяма заслуга за достигането на тези цифри. Сред европейските държави, в които книги на тези автори са издавани, освен скандинавските и вече споменатите, са Нидерландия, Испания, Италия, Белгия, Австрия, Гърция, Русия, Португалия, Чехия и други.

Скандинавският ноар е разпространен и на Балканите – книги от този жанр се издават в Сърбия, Хърватия, Словения, Босна и Херцеговина, Северна Македония, Черна гора, Албания, Румъния и България. Издателството, което

²⁴ Författarpresentation. Svenska Deckarfestivalen [online], [viewed 21.11.2024]. Available from: <https://www.svenskadeckarfestivalen.se/category/forfattarpresentation/>

²⁵ Alla böcker av Jo Nesbø – i rätt ordning. Rocksångaren som sadlare om – möt kriminalförfattaren Jo Nesbø [online], [viewed 19.11.2024]. Available from: <https://www.selmastories.se/artikel/jo-nesbo-bocker-i-ordning/>

²⁶ Henning Mankell, About the author. Penguin Random House [online], [viewed 21.11.2024]. Available from: <https://www.penguinrandomhouse.com/authors/42662/henning-mankell/>

²⁷ Lars Kepler, About the author. Penguin Radom House [online], [viewed 21.11.2024]. Available from: <https://www.penguinrandomhouse.com/authors/143586/lars-kepler/>

има най-голяма заслуга за разпространението му в България, е ЕМАС. Издава книгите на популярни автори като Ю Несбьо, Ирса Сигурдардотир, Ханс Русенфелд и Оса Ларшон, както и на по-малко разпознаваемите Самюел Бьорк, Макс Сеек, Юси Адлер-Улсен, Силие Юлстайн, Ким Фебер, Йени Педерсен и още. „Ентусиаст“ и „Лемур“ са други две български издателства, които издават романите на творци като Джени Лунд Мадсен и Ларш Кеплер.

*Корицата на българското издание на „Пясъчният човек“
(Сн.: „Ентусиаст“)*

Голяма част от споменатите автори продължават да творят и да трупат все повече популярност в Европа и по света. Огромният интерес към жанра на криминалния роман, емблематичното и разпознаваемо извайване на героите, сюжетите и неочакваните обрати, които скандинавските криминални писатели предоставят, са пред-

Литературната мистерия на Севера

поставки, че скандинавският ноар има голямо бъдеще и навярно ще продължи да покорява все повече върхове в криминалната литература.

Забранени страници

Сара Младенова

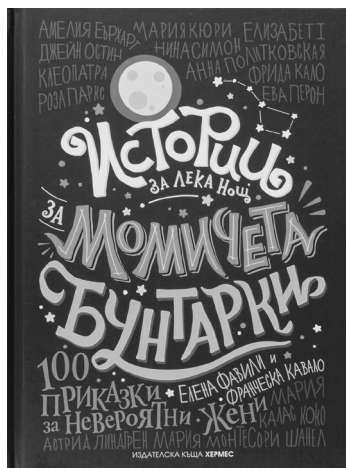
Ведна библиотека книгите стоят мълчаливо, но всяка от тях разказва история, която може да промени света. Всяка дума на страниците е глас, който се надига срещу забраните, предразсъдъците и страха. Но какво се случва, когато тези гласове започнат да заглъхват, скрити зад пластмасови опаковки, изтеглени от библиотечните рафтове или подложени на редакция, която ги лишава от автентичността им? Това не е хипотетичен сценарий, а реалност, която се разгръща пред очите ни. През последните години цензурата на книги придоби нови форми, доказвайки, че литературата все още притежава силата да разклаща устоите на властта.

Унгария е пример за страна, която се превръща в сцена на цензура върху литературата. През 2021 г. е въведен закон, който ограничава достъпа до книги с ЛГБТ съдържание. Тези издания трябва да бъдат опаковани в непрозрачни обвивки и разположени далеч от детските секции. Макар че законът не ги забранява напълно, той създава стигма около тях и ги прави практически недостъпни за младите читатели. Тази политика, оправдана като мярка за защита на „традиционните семейни цен-

ности“, всъщност представлява форма на контрол върху литературата, която ограничава достъпа до алтернативни идеи и перспективи.

Подобна ситуация се наблюдава и в Турция. Пример за това е забраната на книгата „Истории за лека ноц за момичета бунтарки“, която разказва истории за жени с изключителни постижения. Това произведение, което в други части на света е възприето като вдъхновяващо, в Турция се счита за заплаха за патриархалните норми. Забраната му показва как литературата може да бъде възприемана като инструмент за социална промяна, но също така и като заплаха за утвърдените структури.¹

Българското издание на „Истории за лека ноц за момичета бунтарки“ (Сн.: „Хермес“)

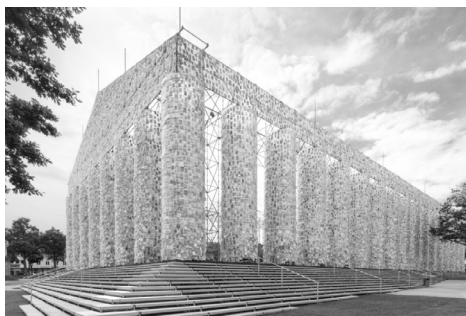
Друг аспект на съвременната цензура е редактирането на класически произведения, които да бъдат адаптирани към днешните социални стандарти. Книги на автори като

¹ Аз чета, 2017 г. Пример за цензурата на книгата „Приказки за лека ноц за момичета бунтарки“ в Турция [онлайн], [прегледан 18.12.2024]. Достъпно на: <https://azcheta.com/turtsiya-priravni-istorii-za-leka-nosht-za-momicheta-buntarki-s-porno>

Марк Твен, Агата Кристи и Роалд Дал са преработвани, за да се премахнат думи или изрази, смятани за обидни или неподходящи. Макар и намеренията зад тези промени да бъдат разбираеми, те предизвикват дебати относно запазването на автентичността на произведенията. Литературата не само документира историята, но и провокира въпроси, които ни карат да осмисляме обществото. Преработването на класически произведения ограничава способността на читателите да разберат историческия контекст и да изследват сложните въпроси, които те поставят.

Въпреки тези ограничения има и примери на съпротива срещу цензурата. В Германия е създаден „Партенон на забранените книги“ – впечатляваща структура, изградена от над 100 000 екземпляра на произведения, които са били обект на цензура. Тази инсталация не само привлича внимание към проблема с ограниченията върху литературата, но и служи като символ на съпротивата и устойчивостта на свободното слово.²

*Инсталацията „Партенон на забранените книги“
в германския град Касел (Сн.: Premium)*

² Константинова, Биляна. Партенон от 100 000 забранени книги се извисява в Германия. Premium [онлайн], 04.08.2017 [прегледан 19.12.2024]. Достъпно на: <https://www.premium.bg/lifestyle/design-culture/partenon-ot-100-000-zabraneni-knigi-se-izvisyava-v-germaniya.html>

Международни организации като „ПЕН Интернешънъл“ и Асоциацията на американските издатели играят важна роля в защитата на литературата. Те организират кампании, които повишават осведомеността относно забраните на книги, и създават платформи за достъп до произведения, които са били премахнати от публичното пространство. Освен това подкрепят автори, чиито творби са подложени на цензура, и насърчават свободата на изразяване като основен демократичен принцип.³

През последните години цензурата в Русия придобива значителни мащаби, превръщайки се в инструмент за контрол над медиите, културата и интернет пространството. Този процес включва различни мерки, насочени към ограничаване на свободата на изразяване и премахване на критични гласове в обществото. Един от основните аспекти на цензурата е засиленото регулиране на медиите. Много независими издателства са обявени за „чуждестранни агенти“ или „нежелани организации“, което не само ги дискредитира пред обществото, но и затруднява тяхното финансиране. До миналата година над 120 хиляди уебсайта са блокирани, включително сайтове на опозиционни медии. Властите активно ограничават достъпа до виртуални частни мрежи (VPN), които са ключов инструмент за заобикаляне на интернет блокирането. Това води до значителна загуба на аудитория за много независими проекти. В културната сфера цензурата засяга литературата, музиката, киното и театъра. Книги на известни руски автори като Владимир Сорокин и Борис Акунин са премахнати от библиотеките и книжарниците, често под претекст за съдържание несъвместимо с държавната иде-

³ Чирзе, Кевин. От САЩ до Унгария: във все повече държави забраняват книги. Германска вълна [онлайн], 02.08.2023 [прегледан 19.12.2024]. Достъпно на: <https://www.dw.com/bg/ot-sasht-do-ungaria-vv-vse-poveche-drzavi-zabranavat-knigi/a-66335732>

ология.⁴ В същото време концерти, театрални постановки и филми, които се смятат за опозиционни, са отменяни или забранявани. Създадени са инициативи като движението „Не спи“, които активно насърчават връщането на държавната цензура върху литературата.

Контролът над интернет пространството също се засилва. Чуждестранните компании, които предоставят хостинг услуги или оперират в Русия, са принудени да съхраняват данни на местни сървъри, което улеснява наблюдението от страна на държавните органи. Освен това популярни платформи като YouTube и Signal са блокирани, а достъпът до техни алтернативи често е съпроводен от строг контрол от страна на Федералната служба за надзор в сферата на съобщенията, информационните технологии и масовите комуникации. Законодателството също играе важна роля в налагането на цензура. Новите закони въвеждат тежки санкции за разпространение на „неправилна информация“ или критика към правителството, като включват дори криминално преследване на журналисти и активисти. Това е съпътствано от масови блокировки на независими медии и сайтове, както и от постоянни атаки, целящи да обезвредят тези ресурси. Тези мерки показват как цензурата в Русия се използва като мощно оръжие за укрепване на държавния контрол и ограничаването на плурализма в обществото.⁵

Цензурата на книги, независимо дали става въпрос за Европа, САЩ или други части на света, е явление, което разкрива дълбоките социални и политически конфликти

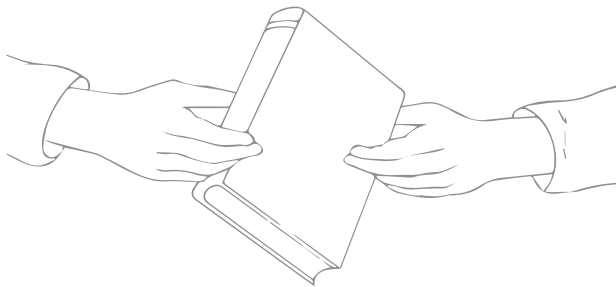
⁴ Как устроена цензура в России. Meduza [онлайн], 11.07.2024 [прегледан 19.12.2024]. Достъпно на: <https://meduza.io/feature/2024/07/11/kak-ustroena-tsenzura-v-rossii>

⁵ Самый чёрный год в истории российского интернета: главные результаты цифровой цензуры и сопротивления. Вёрстка [онлайн], 24.12.2024 [прегледан 28.12.2024]. Достъпно на: <https://verstka.media/kak-rossiyskiye-vlastsh-borolis-protiv-interneta>

на нашето време. Ограничаването на достъпа до литература не само премахва идеи, но и подкопава основите на демокрацията. Книгите винаги са били символ на съпротивата и надеждата. Те не само разказват истории, но и предизвикват мисълта, вдъхновяват мечтите и ни карат да видим света в нова светлина. Борбата за тяхната защита е борба за правото ни да мислим, да чувстваме и да създаваме свободно. И тази борба е повече от актуална – тя е необходима.

География на книгоиздаването

Между традицията и бъдещето

Ивайла Евлогиева

Книгоиздаването в Обединеното кралство е силно развита индустрия с изключително значение за местната икономика и с огромно влияние на международно ниво. Страната е най-големият износител на книги в света. Една от причините е широкото разпространение и употребата на английски език по света. Търговската реализация на книгите е освободена от данък добавена стойност. Доказателство за възхода на издателската дейност е рекордната стойност на приходите, постигната през 2023 г. – 7,1 милиарда паунда.¹

Асоциацията на издателите в Обединеното кралство играе важна роля в професионалната общност. Тя представлява множество компании с различен профил, подкрепя издателската дейност и цели да увеличава влиянието ѝ отвъд границите на страната. Организацията е съдействала за промени в законодателството, допринесла е за подобряването на условията за работа и бизнес, а също така е и вдъхновила много хора да станат издатели. Дейността на Асоциацията е насочена и към внедряването на ино-

---

¹ Publications. Research. Our work. Publishers Association [online], [viewed 19.12.2024]. Available from: <https://www.publishers.org.uk/publications/publishing-in-2023/>

вации в книгоиздаването. Примери за това са проектите „Въглеродният калкулатор“, „Матрица на материалите“² и експерименталното използване на изкуствения интелект, но при условие, че действията му не заместват човешката креативност. Асоциацията на издателите е установила професионално сътрудничество с държавни органи и обществени организации. Това показва, че издателският сектор е от значение за страната и неговото разрастване е важна културна и социална цел.

Ежегодно Асоциацията публикува годишен доклад, който представя постиженията на издателската дейност за съответната година. Във въведението си към доклада за 2022 г. изпълнителният ѝ директор Дан Конуей определя изминалия период като „година на промяната“ с голямо значение за индустрията, тъй като светът се възстановява от трудните времена на COVID-19.³ Според него значимо постижение е напредъкът в областта на защитата на авторското право, която е един от основните аспекти в дейността на организацията. Изкуственият интелект се развива и Асоциацията продължава да настоява за стабилна правна рамка и балансирано регулиране на въздействията му. В сътрудничество с международните правоприлагащи органи тя е успяла да помогне за глобалното блокиране на пиратска мрежа Z-Library, съдържаща повече от 200 домейна.

През 2022 г. британското книгоиздаване е повлияно от войната в Украйна, промените в управлението на страната, както и от повишаването на разходите за живот по

² Our work. Publishers Association [online], [viewed 20.12.2024]. Available from: <https://www.publishers.org.uk/our-work/carbon-calculator/>

³ Publishers Association Annual Report 2022. Publications. Research. Our work. Publishers Association [online], [viewed 20.12.2024]. Available from: <https://www.publishers.org.uk/publications/publishers-association-annual-report-2022/>

време на пандемията. Въпреки трудностите обаче издателската дейност отбелязва забележителна устойчивост.⁴

Приходите от продажби на обща стойност от 6,9 милиарда паунда отбелязват растеж от 4% спрямо предходната 2021 г. Любопитно е, че приходите от вътрешния пазар са с 1% по-ниски, а тези от външния – с 8% по-високи. Има увеличение на приходите и при печатните издания (с 3%), и при дигиталните формати (с 5%). Растеж от 3% се постига и в броя на продадените екземпляри (669 милиона).

Общи приходи от продажби през 2022 г.: 6,9 млрд паунда	
Вътрешен пазар 2,75 млрд	Печатен формат 3,8 млрд
Външен пазар 4,15 млрд	Дигитални формати 3,1 млрд

Разпределение на приходите от продажбите на книги в Обединеното кралство през 2022 г.

Книгите за търговско потребление (без учебната и академична литература) генерират 2,3 милиарда паунда. Интересно е, че се наблюдава увеличение при външния пазар, който представлява продажбите зад граница както на книги, така на авторски права за преводни издания. Спрямо предходната 2021 г. външният пазар в този сегмент нараства с 13%.

Колкото до учебните издания, приходите достигат увеличение от 16% спрямо 2021 г. Печатният формат гене-

⁴ A Year in Publishing. Publications. Research. Our work. Publishers Association [online], [viewed 20.12.2024]. Available from: <https://www.publishers.org.uk/publications/a-year-in-publishing/>

рира продажби от 539 милиона паунда – стойност, значително надвишаваща 95-те милиона паунда приходи от дигиталните формати. Учебната литература, издадена в Обединеното кралство, намира най-голямо приложение в Испания, Обединените арабски емирства и Египет.

Академичните издания (книги и научни списания) са ключов елемент за издателската индустрия на Обединеното кралство. Доказателство за икономическата им значимост са приходите от 3,5 милиарда паунда, които представляват 51% от стойността на целия британски книжен пазар. Страните, в които са постигнали най-висока търговска реализация, са САЩ, Германия и Австралия. Важно е да се отбележи, че при този тип съдържание дигиталният формат има значителен превес с приходи от 2,6 милиарда паунда спрямо печатния, реализирал 977 милиона паунда. Всъщност електронните списания се оказват най-доходоносният медиен формат в британската издателската индустрия с приходи от 2 милиарда паунда.

Изключително важна година за книгоиздаването на Обединеното кралство се оказва 2023 г., в която са реализирани рекордните приходи от 7,1 милиарда паунда. Растежът на книгоиздателската индустрия спрямо 2022 г. е 3%. Печатният формат генерира 3,9 милиарда паунда и запазва превеса си над дигиталните формати, реализирали приходи от 3,2 милиарда паунда. Продажбите на вътрешния пазар не са променили стойността си в сравнение с 2022 г., но при външния е налице увеличение с 4%.⁵

В доклада на Асоциацията на издателите за 2023 г. Дан Конуей споделя, че един от основните ѝ приоритети е била подкрепата на нейните членове в приспособяването към бързото развитие на изкуствения интелект. Също така ор-

⁵ Publishing in 2023. Publications. Research. Our work. Publishers Association [online], [viewed 20.12.2024]. Available from: <https://www.publishers.org.uk/publications/publishing-in-2023/>

ганизацията очаква от правителството да гарантира, че разработването му е в съответствие със законите за интелектуалната собственост и не заменя човешката креативност, а я подкрепя с иновации и надеждна информация.⁶

Общи приходи от продажби през 2023 г.: 7,1 млрд паунда	
Вътрешен пазар 2,65 млрд	Печатен формат 3,9 млрд
Външен пазар 2,6 млрд	Дигитални формати 3,2 млрд

Разпределение на приходите от продажбите на книги в Обединеното кралство през 2023 г.

През 2023 г. изданията за търговско потребление реализират приходи от 2,4 милиарда паунда. Печатният формат остава значително по-предпочитан и осигурява 79% от приходите. Потреблението на аудиокниги, свалени от интернет, се увеличава с цели 24% в сравнение с предходната 2022 г. В съотношението между художествени и нехудожествени издания превес вземат вторите – 1,1 милиарда паунда спрямо 907 милиона паунда. Интересно е, че през 2023 г. има 4-процентов спад в стойността на продажбите на детски издания.

Приходите от 669 милиона паунда от учебна литература остават на нивото от преходната 2022 г. Любопитно е, че приходите от вътрешния пазар от 192 милиона паунда са значително по-малки от стойността на износа на книги и издателски права, генерирал 469 милиона паунда. Стра-

⁶ Publishers Association Annual Report 2023. Publications. Research. Our work. Publishers Association [online], [viewed 20.12.2024]. Available from: <https://www.publishers.org.uk/publications/publishers-association-annual-report-2023/>

ните, за които книжният пазар на Обединеното кралство изнася най-много учебни издания, са Испания, Египет и Обединените арабски емирства.

В изявлението си за годишния доклад за 2023 г. на Асоциацията на издателите новият ѝ президент Антония Сиймор отбелязва, че основният фокус в дейността на Организацията пада върху академичното публикуване и ролята му на ключов партньор в научните изследвания и иновациите. Реализираните приходи от този сектор доказват това твърдение – 3,6 милиарда паунда: 2,6 милиарда от външния пазар и около 1 милиард от вътрешния. Страните, в които британските академични издания намират най-голямо приложение, са САЩ, Германия и Китай, като стойността на приходите от външния пазар се е увеличила с 3%. Забележителен е приносът на електронните академични списания, генерирали 2,1 милиарда паунда.

Приходи от продажби на академични издания през 2023 г.: 3,6 млрд паунда	
Вътрешен пазар 1 млрд	Печатен формат 1 млрд
Външен пазар 2,6 млрд	Дигитални формати 2,6 млрд

Разпределение на приходите от продажби на академични издания през 2023 г.

Асоциацията на издателите публикува изследване, проведено от консултантската компания „Пъблик Фърст“, за бъдещето на издателската дейност в Обединеното кралство.⁷ От него става ясно, че книгоиздаването има голям потенциал. С правилната подкрепа и закрила от правителството секторът може да допринесе с допълнителни 5,6 милиарда паунда за икономиката на страната до 2033 г., както и да поддържа още 43 000 работни места. Международното търсене на книжната продукция се очаква да нарасне с още 20%, което доказва глобалното влияние на индустрията.

Оптимистично звучат и думите на Дан Конуей: *Чудесно е да се наблюдава развитие в много области на бизнеса, включително и в износа на книги, което служи като показател за силното влияние на международно ниво. Трайната популярност на книгите и образованието означава, че сферата на книгоиздаването все още постига високи резултати въпреки икономическите затруднения.*⁸

Издателската дейност в Обединеното кралство е от огромно значение за икономиката на страната, а също е и един от световните лидери на международната сцена. Асоциацията на издателите работи заедно с управляващите за успеха и развитието на сектора, прокарва иновации в дейността и създава инструменти, с които да се намали замърсяването на околната среда. Организацията видимо се стреми да популяризира четенето и грамотността, които са от съществена важност за всяка държава. Британският

---

⁷ Vision for Publishing: the role of publishing in the UK's success. Publications. Research. Our work. Publishers Association [online], [viewed 20.12.2024]. Available from: <https://www.publishers.org.uk/publications/vision-for-publishing/>

⁸ UK publishing revenue exceeds £7 billion for first time. News. Publishers Association [online], [viewed 20.12.2024]. Available from: <https://www.publishers.org.uk/publishingin2023/>

книжен пазар и професионалната активност на браншовата му организация могат да бъдат добър пример, включително и за българското книгоиздаване. Добре е и у нас да се усвояват методиките, по които в другите страни се работи за развитие на издателската дейност. Нацията ни има нужда от повишаване на грамотността и от увеличаване на потреблението на книги. Книжната индустрия има бъдеще, стига всеки да погледне отвъд границите си.

От улиците на Лондон към целия свят

Ния Стефанова

През 1986 г., когато група ентусиасти решават да създадат издателство, те едва ли са могли да предвидят, че техният проект ще се утвърди като един от най-големите в британската книгоиздателска индустрия. Издателство „Блумсбъри“ започва с една мечта: да бъде издателство, което не просто иска да публикува книги, но иска и да вдъхва нов живот на литературата.

В литературната история малко издателства са претърпели такава трансформация, каквато „Блумсбъри“ след основаването си. През 80-те години на миналия век на независимите издатели често им се налагало да се борят за оцеляне. Въпреки това Найджъл Нютън, човек с ясна представа за бъдещето на литературата, се осмелява да поеме риска да създаде издателство. С диплома от Кеймбридж и богат опит в книгоиздаването Нютън осъзнава, че пазарът е доминиран от големи издателски къщи, които играят на сигурно, предпочитайки утвърдени автори и

жанрове.¹ За да осъществи идеята си обаче, той се обръща към четирима съмишленици, всеки от които има опит в книгоиздателския бизнес – Лиз Калдер, Дейвид Рейнолдс, Алън Уери и Майк Майер.²

Лиз Калдер е блестяща редакторка, която се присъединява към „Блумсбъри“ с цел да изгради впечатляващо портфолио. Дейвид Рейнолдс е заместник-управител, Алън Уери става маркетингов директор, а Майк Майер – директор и член на Управителния съвет.³ Още тогава те имат желанието да реализират практическите си идеи за дългосрочното развитие на издателството. Тези четирима основатели на „Блумсбъри“ виждат възможност там, където други виждат риск. Те вярват, че има нужда от нов тип издателство, което да заложи на иновации и млади автори – нещо, от което много други издатели странят.

Наименованието на издателството също не е случайно. То е кръстено на прочутия квартал в Лондон, известен с литературната си история, но и свързан с групата „Блумсбъри“, която през XX век обединява личности като Вирджиния Улф и Джон Мейнард Кейнс.⁴ Първите години на издателството са време на предизвикателства, но и на вълнуващи открития.

През 1994 г. Бари Кънингам се присъединява към екипа на „Блумсбъри“, за да състави първия им каталог с дет-

¹ Newton, Nigel. The Wall Street Transcript [online], [viewed 17.11.2024]. Available from: <https://www.twst.com/bio/nigel-newton/>

² Anderson, Porter. Publishing perspectives [online], 24.02.2020 [viewed 17.11.2024]. Available from: <https://publishingperspectives.com/2020/02/nigel-newton-receives-2020-london-book-fair-lifetime-achievement-award/>

³ Our story. Bloomsbury [online], [viewed 17.11.2024]. Available from: <https://www.bloomsbury.com/uk/connect/about-us/our-story/>

⁴ Dent, Catherine. What was the Bloomsbury group? The Collector [online], 22.02.2023 [viewed 17.11.2024]. Available from: <https://www.thecollector.com/what-was-the-bloomsbury-group/>

ски книги.⁵ Малко след това, през 1996 г., нестандартен ръкопис на име „Хари Потър и философският камък“ попада в издателството. Авторката е Джоан Катлин Роулинг, сега известна като Дж. К. Роулинг. Тогава обаче тя е неизвестна самотна майка, която живее в Единбург, разчитайки на социални помощи, докато пише романа си в кафенета. В този момент съдбата на издателство „Блумсбъри“ се променя изцяло благодарение на нейния ръкопис, който вече е бил отхвърлен от много други издателства.⁶ Редакторският екип веднага усеща нещо специално в този текст. Сюжетът му разказва за момче на име Хари Потър, което открива, че е магьосник и е предназначено да бъде в свят, пълен с магия, приключения и мистерии.⁷ Историята на Хари Потър не е типична детска книга, но същевременно надхвърля обичайното фентъзи, с което издателствата са свикнали. Въпреки нестандартния му характер те виждат потенциал, който другите пропускат. Бари Кънингам предлага договор на Дж. К. Роулинг, впечатлен също и от

⁵ Meet the team. Chicken House [online], [viewed 18.12.2024]. Available from: <https://www.chickenhousebooks.com/meet-the-team/>

⁶ Hall, Dana. J.K. Rowling turned down by 12 publishers before finding success with Harry Potter books. RiseUpEight [online], [viewed 18.11.2024]. Available from: <https://riseupeight.org/jk-rowling-harry-potter-books/>

⁷ Entertainment & Pop Culture. Movies. Harry Potter. Britannica [online], [viewed 18.12.2024]. Available from: <https://www.britannica.com/topic/Harry-Potter>

факта, че авторката вече е изградила цялата история на Хари Потър с идеята да я пресъздаде в поредица от седем книги.⁸

„Блумсбъри“ публикува „Хари Потър и философският камък“ през юни 1997 г. без големи очаквания. От уста на уста обаче книгата започва да печели популярност, а Хари Потър става феномен. Така светът, изграден от Дж. К. Роулинг, се превръща в културна икона.⁹

С течение на времето издателството издава всички седем книги, поредицата се превежда на над 80 езика и продава повече от 500 милиона екземпляра, което я прави най-продаваната поредица в историята на литературата.¹⁰ Но успехът не е само финансов. Поредицата на Дж. К. Роулинг бързо се разпространява извън Великобритания и поема пътя си по целия свят, като поставя нови стандарти в детските издания, разширява границите на жанра и вдъхновява милиони деца и възрастни да се потопят в четенето.¹¹ За издателството този успех е не просто бизнес триумф, а доказателство за силата на интуицията и готовността да поемеш риск в името на нещо, което вярваш, че има потенциал да бъде велико.

През първото десетилетие на XXI век „Блумсбъри“ открива нови филиали и създава партньорства в различни региони включително в Съединените щати, Индия и

⁸ My story. J.K.Rowling' Stories [online], [viewed 18.12.2024]. Available from: <https://stories.jkrowling.com/en-us/my-story/>

⁹ 25 years of Harry Potter: From rejection to 500m global sales. AGBI [online], 24.06.2022 [viewed 19.11.2024]. Available from: <https://www.agbi.com/article/25-years-of-harry-potter-from-rejection-and-2500-advance-to-500m-global-sales/>

¹⁰ 500 million Harry Potter books have now been sold worldwide. Pottermore [online], 01.02.2018 [viewed 19.11.2024]. Available from: <https://www.pottermorepublishing.com/500-million-harry-potter-books-have-now-been-sold-worldwide/>

¹¹ Willson, Margaret H. The Boston Globe [online], 25.06.2024 [viewed 19.11.2024]. Available from: <https://www.boston.com/culture/lifestyle/2017/06/25/15-ways-harry-potter-has-changed-culture-since-the-first-book-was-published-20-years-ago/>

Австралия. С дъщерните си издателства в различни страни компанията не само постига международно пазарно проникване, но дава поле за изява на нови таланти и издава книги, свързани с многообразни култури и предпочитания. Чрез задграничните си филиали издателството успешно се приспособява към местните пазари и успява да придаде уникален характер на всяко издание.¹²

„Блумсбъри“ не е просто издателска компания – това е глобална общност, обединена от любовта към литературата. Макар магията на „Хари Потър“ да е искрата, която запалва този успех, екипът продължава да доказва, че всеки нов автор и всяка нова книга могат да бъдат следващата голяма история, която да плени света.

През годините издателството дава шанс на много други забележителни творци и произведения, които са се превърнали в литературни съкровища.

Днес Сара Дж. Маас е едно от най-големите имена в съвременната литература, свързани с издателство „Блумсбъри“. Тя се утвърждава с дебютната си поредица „Стъкленият трон“ (2012), последвана от „Двор от рози и бодли“ (2015), които комбинират магия, романтика и митология, привличайки милиони читатели. Маас е известна със силните си женски героини като Селена Сардотиен и Фейра Арчерон.

Саманта Шанън, друга авторка, започнала с това издателство, прави впечатляващ дебют през 2013 г. със „Сезонът на костите“ – първата част от поредица, съчетаваща научна фантастика и магия. Тя също като Маас и Дж. К. Роулинг бързо се утвърждава като водеща фигура в жанра благодарение на уникалния си подход в писането.

„Блумсбъри“ продължава да доказва, че добрата ли-

---

¹² Connect. Contact us. Offices. Bloomsbury [online], [viewed 20.11.2024]. Available from: <https://www.bloomsbury.com/uk/connect/contact-us/offices/>

тература няма граници по отношение нито на жанровете, нито на географията. От магическите и вълнуващи приключения на Хари Потър, запленили милиони читатели, до световете, които всеки надарен автор има способността да изгради.

Независимо дали говорим за магичните светове в книгите на Дж. К. Роулинг, или за съвременното фентъзи на Сара Дж. Маас и Саманта Шанън, те всички създават не просто истории, а цели вселени, в които читателите могат да се потопят напълно. Тези книги са не само развлекателни, но и ни помагат да погледнем света по друг начин. Авторите ни въвличат в уникално пътешествие. Карат ни да мечтаем, да се чудим и да се съмняваме. Защото една добра книга е не само разказ, а приключение, което не завършва с последната страница, а продължава в съзнанието на читателя.

Франция и книгите

Сияна Пенкова

Със своите литературни традиции, устойчивост и иновации френският книгоиздателски пазар заема важно място в културата и икономическата система на страната. В периода 2018 – 2023 г. книжната индустрия преминава през динамични промени, свързани с глобални предизвикателства като пандемията от COVID-19, нарастващата дигитализация и икономическата несигурност.

Френското книгоиздаване има дълга и славна история, която започва през XV век с изобретяването на печатната преса от Йохан Гутенберг в Германия. Първото значително издателско движение във Франция се появява след 1470 г., когато парижкият майстор печатар Улрих Гембах открива печатница в Париж. През XVI век, с възхода на Ренесансовата култура и нарастващото търсене на книги, Франция се утвърждава като важен център на книгоиздаването в Европа. Париж става дом на множество издателства, които печатат както религиозни текстове, така и произведения на философи, писатели и учени. Тази активност влияе на развитието на интелектуалната и културна среда в страната. В последните години индустрията претърпява значителни промени, свързани с дигитализацията и он-

лайн платформите за продажба на книги. Въпреки тези съвременни изменения печатният формат продължава да заема централно място на книжния пазар.

Докладите на Националния издателски синдикат предоставят множество данни за състоянието на пазара във Франция, включително тенденциите в продажбите, издателската продукция и международната активност.

През 2018 г. френският книжен пазар се характеризира с умерен ръст както в стойност, така и в обем. Следващата 2019 г., определена като референтна преди Пандемията, бележи стабилен растеж в приходите с 4,9% в стойност и 1,1% в обем в сравнение с 2018 г.

Ситуацията рязко се променя през 2020 г., когато пандемията води до временен спад в обемите на продажбите, като същевременно стимулира дигитализацията и домашното четене. Според данни от Националния издателски синдикат затварянето на физическите книжарници през 2020 г. води до ръст в продажбите на електронни и аудио-книги. Онлайн платформите като „Амазон“ и „Фнак“ разширяват влиянието си и започват да утвърждават водеща позиция в книжния сектор. През първата половина на годината френските книгоиздатели отчитат спад с около 6% в продажбите. Въпреки това той е частично компенсиран от растежа на онлайн продажбите. Независимо от нарастващата популярност на електронните издания печатната книга остава предпочитан формат за повечето читатели.

Френският книжен пазар демонстрира сравнителна стабилност през последните години.¹ Според статистическия доклад „Цифри за издателската дейност“ на Националния издателски синдикат 2021 г. е белязана от изключителен растеж, като приходите от продажби достигат

¹ Франция: „Изключителна“ година за книгоиздаването през 2021 г. 4 publishing [онлайн], 03.07.2022 [прегледан 11.11.2024]. Достъпно на: <https://4publishing-bg.com>

3,079 милиарда евро. Въпреки глобалните предизвикателства, които довеждат до краткосрочни спадове в началото на пандемията, пазарът успява да се съвземе.

Печатните издания продължават да доминират на френския книжен пазар. Те представляват около 80% от общите продажби през 2021 г. Основен двигател за ръста на бизнеса през тази година е динамиката в сектора на комиксите, който стимулира и останалите издателски категории.² През 2022 г. пазарът претърпява лек спад с оборот от 2,911 милиарда евро, придружен от понижение и в обемите на продажбите.

Година	Оборот (милиарда евро)	Продадени книги (милиони)	Основни тенденции
2018	2,67	419	Спад в продажбите
2019	2,81	435	Растеж в оборота и продажбите спрямо 2018г.
2020	2,74	422	Спад в продажбите по време на пандемията
2021	3,08	486	Растеж в оборота и продажбите след пандемията
2022	2,91	448	Дигиталните книги набират популярност
2023	2,94	439	Печатните книги остават предпочитани въпреки дигитализацията

*Динамика на книжния пазар във Франция
в периода 2018 – 2023 г.*

² Synthese des chiffres de l'édition 2022 – 2023. Syndicat National de l'Édition [online], 29.06.2023 [viewed 03.12.2024]. Available from: <https://www.sne.fr/document/synthese-des-chiffres-de-ledition-2022-2023/>

През следващата 2023 г. отново отбелязва растеж до 2,944 милиарда евро, което представлява увеличение от 1,16%. Тази положителна промяна обаче е придружена от спад в общия обем на продадените екземпляри – от 448,5 милиона през 2022 г. на 439,7 милиона през 2023 г., или намаление с 1,96%. Понижението се дължи главно на влиянието на инфлационните процеси.

През 2023 г. художествените издания остават водещ сегмент на френския книжен пазар с дял от 22,5% и оборот от 627,8 милиона евро, което е ръст с 5% спрямо предходната година.³ Популярността на жанрове като романтична литература и научна фантастика продължава да нараства, подпомагана от социалните мрежи и литературните награди. Комиксите и мангата заемат второ място на пазара и генерират 466,8 милиона евро, но отбелязват спад от 4,3% в стойност и 9,8% в обем спрямо предходната година. Книгите за деца и младежи се нареждат на трето място с приходи от 385,4 милиона евро – това е растеж с 1,9% в стойност, но понижение в обемите на продажби с 3,1%. Изданията, свързани със здраве, кулинария и туризъм, генерират 345 милиона евро през 2023 г., което е увеличение с 2,1% в стойност, но спад от 1% в обем.

Голяма част от издателствата играят основна роля в изграждането на литературната култура и икономиката на страната. През последните десетилетия водещи издателства като „Галимар“, „Ашет“ и „Сьой“ са сред най-значимите на пазара. Те не само оформят литературния пейзаж във Франция, но и успешно се адаптират към предизвикателствата на дигиталната епоха и запазват водещите си позиции в динамичната книгоиздателска индустрия.

³ Synthese-des-chiffres-de-ledition-2023-2024. Syndicat National de l'Édition [online], 27.06.2024 [viewed 02.12.2024]. Available from: <https://www.sne.fr/document/synthese-des-chiffres-de-ledition-2023-2024/>

„Ашет“, основано през 1826 г., е най-голямото издателство във Франция и е част от групата Лагардер.⁴ През периода 2018 – 2024 г. компанията инвестира значителни ресурси в дигитализацията, благодарение на което предлага голяма част от своите заглавия в електронен и аудио формат. Силното присъствие на издателството на онлайн платформи му позволява да достигне до по-широка аудитория, включително до читатели, които предпочитат да слушат книги. Тази стратегия позволява на компанията успешно да се адаптира към променящите се нужди на съвременния потребител.

„Галимар“ е едно от най-престижните издателства във Франция.⁵ Основано е през 1911 г. от Жан-Пол Галимар. През последните години успява да запази водещата си позиция въпреки нарастващата роля на цифровите технологии. Издателството предлага електронни книги в своя каталог и адаптира маркетинговите си стратегии, за да отговори на нуждите на съвременните читатели.⁶ През 2020 г. „Галимар“ откупва правата върху романа „Времеубежище“ на Георги Господинов, което е важен литературен успех за страната ни.

Издателство „Съой“, основано през 1935 г., е известно със своето разнообразие от жанрове, включващи литература, философия и научна фантастика.⁷ През последните години компанията не се страхува да експериментира и започва да предлага своите книги в аудио и дигитален

⁴ Nos dates clés. Hachette livre [online], [viewed 04.12.2024]. Available from: <https://www.hachette.com/nos-dates-cles/>

⁵ Gallimar [online], [viewed 04.12.2024]. Available from: <https://www.gallimard.fr/>

⁶ Едно от най-престижните френски издателства поиска „Времеубежище“. OFFNews [онлайн], 16.12.2020 [прегледан 01.12.2024]. Достъпно на: <https://offnews.bg/knigi/edno-ot-naj-prestizhnite-frenski-izdatelstva-poiska-vremeubezhishte-742411.html>

⁷ La maison. Seuil [online], [viewed 30.10.2024]. Available from: <https://www.seuil.com/la-maison>

формат.

Френските издателства имат ключова роля в оформянето на литературния пейзаж не само в рамките на страната, но и в глобален мащаб. В периода 2018 – 2024 г. те успешно се адаптират към новите тенденции в индустрията, като това помага на френския книжен пазар да остане конкурентоспособен в глобален контекст, без да губи връзка със своето културно наследство.

Цифровизацията и онлайн продажбите значително променят пазара във Франция, като повлияват върху начина, по който хората четат, купуват книги и взаимодействат с издателствата. Тези промени засягат процесите на издаване, маркетинг стратегиите, както и потребителските навици. Електронните книги са най-популярни сред младите читатели, като заемат почти еднакъв дял от пазара през 2022 и 2023 г. – съответно 10,3% и 10,1%. Основни платформи като Amazon, Кобо и Google Books предлагат широк избор от заглавия, които осигуряват достъп до книги по всяко време и на всяко място. Електронните издания са удобни, с интерактивни функции като промяна на шрифта и лесно търсене, което ги прави предпочитан формат за съвременните читатели.

Аудиокнигите набират популярност, особено сред хора с натоварен начин на живот, но имат незначителен пазарен дял. Очаква се през 2025 г. продажбите им да са около 15 – 16 милиона евро.⁸ Те предлагат удобство и могат да се слушат навсякъде – на път, на тренировка или у дома.

По време на пандемията, когато много от физическите книжарници са затворени, онлайн продажбите на книги във Франция се увеличават с 20%. Интернет платформите предоставят персонализирани препоръки и по-лесен

⁸ Audiobooks France. Statista [online], [viewed 28.11.2024]. Available from: <https://www.statista.com/outlook/amo/media/books/audiobooks/france>

Година	Оборот (милиона евро)	Дял от пазара (процент)
2018	212	8,4
2019	232	8,7
2020	263	10,1
2021	273	9,3
2022	285	10,3
2023	283	10,1

Продажбите на електронни книги в периода 2018 – 2023 г.

достъп до заглавия, които често липсват в местните търговски обекти. Дигитализацията оказва влияние и върху маркетинговите стратегии на издателствата.⁹ Социални мрежи като Instagram, YouTube и TikTok популяризират книги чрез рецензии и препоръки. Те улесняват връзката между читатели, автори и издателства и създават нови възможности за продажби и ангажираност.

Въпреки че печатната книга все още е доминиращият формат, цифровите технологии и новите формати като електронни и аудиокниги променят динамиката на пазара. Издателствата успешно се адаптират към тези промени, като използват онлайн платформи и социални медии,

⁹ Романтика – от черната овца на сектора към двигател на пазара във Франция. 4publishing [онлайн], [прегледан 13.09.2024]. Достъпно на: <https://4publishing-bg.com>

за да достигнат до глобална аудитория и да отговорят на съвременните нужди на читателите.

Френската книжна индустрия е известна със своите престижни награди и значими фестивали, които популяризират литературата и дават възможност на издателства и автори да достигнат до по-широка аудитория както във Франция, така и на международната сцена. Наградата „Гонгур“ е най-престижната френска литературна награда. Присъжда се ежегодно на най-доброто произведение на френски език. Основана е през 1903 г. и е символ на литературно новаторство и социално значими идеи. Тя носи не само високо признание, но и комерсиален успех – книгите на победителите често стават бестселъри и се разпространяват по целия свят.

Парижкият фестивал на книгата е сред най-големите и престижни издателски събития в света.¹⁰ Провежда се ежегодно и събира хиляди издатели, автори, читатели и професионалисти от сектора. Фестивалът е важно средище за представяне на нови книги, обсъждане на тенденциите в книгоиздателската индустрия и иновации като дигитализацията и аудиокнигите. През последните години събитието успешно се адаптира към съвременните реалности, включва дигитални изложби и онлайн презентации, което го прави още по-достъпно и актуално в контекста на глобалните технологични промени.

Наградите и фестивалите подчертават значението на културния живот и на взаимодействието между автори, издатели и читатели. Те не само вдъхновяват нови поколения творци, но имат и влияние върху развитието и устойчивостта на френския книжен пазар, като популяризират иновации и укрепват позицията на литературата в ерата

¹⁰ Festival du Livre de Paris [online], [viewed 07.11.2024]. Available from: <https://www.festivaldulivredeparis.fr/>

на дигитализацията.

Франция играе важна роля в световното книгоиздаване благодарение на интереса към френската литература по целия свят. Френските издателства се представят много успешно на международната литературна сцена. През 2023 г. са продадени права за превод на 14 648 заглавия с водещи жанрове като комикси, детски и художествени издания. Френското творчество е високо ценено в международен план, а френските автори като Виктор Юго, Марсел Пруст и Ани Ерно успяват да достигат до глобална аудитория, като техните творби често биват адаптирани към различни култури и езици. През последните години издателствата във Франция усилено работят по продажбата на преводни права и продължават да разширяват влиянието си в чужбина.

Въпреки конкуренцията на международния пазар френските книги често се увенчават с успех благодарение на престижните литературни награди, които помагат за по-широкото им разпространение по света. Продажбата на преводни права за френски издания извън пределите на страната продължава да нараства, като част от ключовите пазари са Испания, Германия, Великобритания, Съединените щати и Япония. Според статистиките на Националния издателски синдикат всяка година се продават хиляди права за превод на френски заглавия от различни жанрове. Особено внимание заслужава успехът на комиксите и мангата, които също имат глобално значение. Франция е европейският лидер в производството на комикси като манга, списания и книги с комикси, както и графични романи, които заемат важно място в местната култура. Много от комиксите са успешно адаптирани за международни аудитории, защото откриват уникален подход към разказването на истории. Преводите на френ-

ски книги също разширяват значението на страната като културен център, което позволява на писатели и творци да обогатят международния литературен пейзаж. С нарастващото значение на цифровизацията и онлайн платформи като Amazon и Google Books френските издателства имат възможност да достигнат до все повече читатели по света, като предлагат френската литература в нови форми и на нови пазари.

Очаква се продължаващ ръст в дигитализацията с навлизането на нови технологии като Webtoon и използването на изкуствен интелект за създаване на съдържание. Международното влияние на Франция вероятно ще се увеличи с разширяването на пазарите за преводи и адаптации на различни романи.

Въпреки предизвикателствата френската книгоиздателска индустрия продължава да расте и да се адаптира към технологичната медийна среда. Благодарение на стабилните си основи и въвеждането на иновации френският книжен пазар създава нови перспективи за бъдещето на литературата и книгоиздаването в Европа и света.

Новите маршрути на италианската книга

Йордан Йоргов

Италия, известна със своето културно наследство, впечатляващата си история и съвременните си творчески постижения, е четвъртият по големина книжен пазар в Европа след Германия, Франция и Великобритания. През 2023 г. стойността на книжния пазар в Италия е 3,439 милиарда евро.¹ Така книгоиздаването става най-голямата културна индустрия с 5308 активни издателства, в които са заети повече от 70 000 души.

В страната съществува специален закон за книгоразпространението и ценообразуването на книгите. Средната им цена през 2023 г. е между 15 и 17 евро, което е увеличение с 1,5% спрямо предходната година. Това увеличение е значително по-ниско от годишната инфлация (5,7%), което свидетелства за усилията на издателите да поддържат лесен достъп до книгите.

---

¹ Report on the State of Publishing in Italy. Associazione Italiana Editori [online], [viewed 18.10.2024]. Available from: https://network.aie.it/Portals/_default/Skede/Allegati/Skede_105-10010-2024.10.18/Report_2024_Summary.pdf?

Читателските предпочитания

Най-големи приходи реализират фентъзи жанрът, мемоарите, италианската художествена литература и книгите за самопомощ. Значително по-нисък интерес има към комиксите, като спадът е с около 10% в сравнение с предходни години.

На пазара доминират печатните издания, а електронните книги и аудиокнигите заемат само 6% от него. Някои от италианските издатели, работещи в партньорство с големи световноизвестни компании като „Пенгуин Рандъм Хаус“ и „Гранд Централ“, се насочват към електронните издания, които са със значително по-ниски цени. Издателите в страната се опитват да задържат цените възможно най-ниски и да привлекат по-голяма аудитория поради голямата конкуренция и богатото жанрово разнообразие.

Италия и Франкфуртският панаир

През октомври 2024 г. Италия е страната със статут на почетен гост на Франкфуртския панаир на книгата, като забележителното ѝ участие минава под мотото „Корени в бъдещето“. След приключването на Панаира неговият президент и изпълнителен директор, Юрген Бос, споделя пред онлайн изданието „Пъблишинг Перспективс“ своята оценка за успеха на участието на Италия като почетен гост:

Радвам се да съобщя, че над 90 италиански автори участваха в програмата на Франкфуртския панаир на книгата. Общо 205 италиански издателства, литературни агенти и книготърговци се представиха на изложението.

Асоциацията на италианските издатели организира програма на общия национален щанд, която според Юрген Бос е била изключително посещавана.

Италианските издатели и агенции изразяват голямо удовлетворение от броя на деловите сделки, които са сключили по време на Панаира.²

Страната е почетен гост и на други, по-малки панаири и търговски изложения по света в градове като Париж, Букурещ, Тунис и Варшава.

Четирите най-големи издателски групи формират половината от продажбите на търговския сектор в Италия: „Мондадори“, „Маури Спаньол“, „Фелтринели“ и „Джюнти“. Сред тях се откроява „Мондадори“, която е водещата издателска компания в страната. Основана през 1907 г., тя остава лидер в италианската издателска индустрия. Предлага разнообразно портфолио от печатни и дигитални издания, включително книги, списания и мултимедийно съдържание. През 2023 г. компанията отчита приходи от 904,7 милиона евро. „Мондадори“ е и изключително активна в търговията на дребно. Тя притежава над 500 книжарници в цялата страна.³

Италия повече от две десетилетия целенасочено разраства присъствието си на международния книжен пазар. За времето от 2001 до 2023 г. четири пъти се увеличава броят на италианските книги, за които са продадени правата за издаване в чужбина: от 1800 на 7838. През същия период преводните чуждестранни издания в Италия се увеличават от 5400 до 9328.

---

² Italy's Book Market in Charts: More Than 750 Publishers. Publishing Perspectives [online], [viewed 02.12.2024]. Available from: <https://publishingperspectives.com/2024/11/italys-international-rights-trade-in-charts-more-than-750-publishers/>

³ Gruppo Mondadori [online], [viewed 02.12.2024]. Available from: <https://www.gruppomondadori.it/>

Италианските издателства разчитат на подкрепа за преводи от Министерството на външните работи и международното сътрудничество и Центъра за книгата и четенето, която възлиза на около един милион евро годишно. Разпространението на италианската литература в чужбина се подкрепя чрез годишен план, разработен от Италианската агенция за търговия в сътрудничество с Асоциацията на италианските издатели. Този план включва участие в международни търговски изложения и покани към чуждестранни участници за основните италиански панаири на книгата. В Болоня ежегодно се провежда престижният Панаир на детската книга, който е най-големият издателски форум за литература за деца и младежи.

През 2024 г. книжният пазар за търговско потребление (без учебна и академична литература) отбелязва лек спад в продажбите спрямо предходната година – 0,9%.⁴ Този незначителен спад показва устойчивостта на италианския книжен пазар в условията на глобални икономически предизвикателства. Силният интерес към местни автори и международни бестселъри заедно с разширяването на онлайн платформите за продажба играят ключова роля за разнообразяването на пазара. Същевременно подкрепата от страна на държавата и културните инициативи стимулират четенето и книгоиздаването.

---

⁴ Il mercato del libro nel 2024. Associazione Italiana Editori [online], [viewed 20.02.2025]. Available from: <https://www.aie.it/>

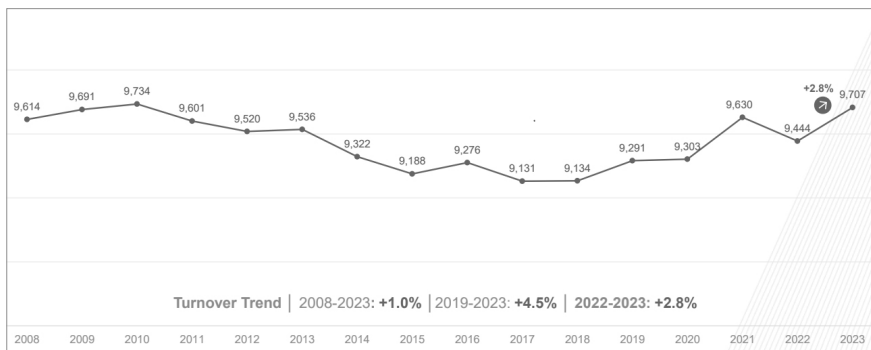

Лидерът на Стария континент

Ема Йорданова

Соколо 3000 издателства и 6000 книжарници немският книжен пазар е един от най-големите в света и е образец за издателската индустрия. Немското книгоиздаване се характеризира със силно присъствие на културни събития като литературни фестивали и конкурси. Тези инициативи подкрепят развитието на нови автори и привличат вниманието на международната публика.

През 2023 г. приходите от продажби достигат 9,707 милиарда евро. Тази стойност отстъпва единствено на малко по-високото ниво на продажбите от 2010 г. С този

*Приходи от продажби на книги в Германия
в периода 2008 – 2023 г. (млрд евро)*

резултат на книжния пазар Германия се нарежда на първо място в Европа.

Приходите през 2023 г. нарастват с 2,8% спрямо предходната година, благодарение най-вече на успешни категории като художествена литература (+7,7%), детска и юношеска литература (+2,5%) и учебна литература (+5%). Броят на купувачите на книги е около 25 милиона души, което представлява 38% от немското население на възраст над 10 години. По този показател се отбелязва постепенен спад. През 2022 г. делът им е бил 39%, а през предпандемичната 2019 г. – 43%.¹

През първата половина на 2024 г. книжният пазар в Германия отбелязва малък ръст от 1,2% спрямо същия период на 2023 г. Оборътът обаче нараства благодарение на увеличението на цените на книгите с 2,8%. Това всъщност означава реален спад в приходите от продажби с 1,6%. Тенденцията показва, че макар стойността на пазара да расте, секторът продължава да се бори с намаляващ интерес от страна на читателите, което изисква усилия за насърчаване на четенето и образователни инициативи. Категории като художествена литература и детски книги доминират сред печатните формати, което показва, че читателите предпочитат физическите издания за тези жанрове. Традиционните книги остават най-продавани в Германия, като доминират в почти всички жанрове и потребителски групи. Електронните книги са удобна алтернатива, но все още заемат малък дял от пазара – популярни са най-вече сред младите хора и дигитално насочените читатели.

Новите технологии и дигитализацията позволяват

---

¹ Wirtschaftszahlen. Markt und Daten. Börsenverein des Deutschen Buchhandels [online], [viewed 01.12.2024]. Available from: <https://www.boersenverein.de/markt-daten/marktforschung/wirtschaftszahlen/>

по-ефективно управление на складовите наличности и персонализирано маркетингане. Издателствата все повече използват изкуствен интелект за анализ на читателски предпочитания и прогнози за продажби. В допълнение, интерактивните платформи за електронни книги предлагат нови начини за ангажиране на читателите. Аудиокнигите се превръщат в значим сегмент на пазара. Все повече читатели предпочитат този формат заради удобството при слушане в движение. За периода 2019 – 2023 г. стойността на приходите от аудиокниги се е увеличила три пъти.

Намалената инфлация през 2024 г. води до увеличение на покупателната способност на германските граждани. Това подкрепя индивидуалното потребление, включително за книги, което се очаква да нарасне с около 3%. Германското правителство предоставя субсидии за насърчаване на културни инициативи, което помага на малките издателства и книжарници да останат конкурентоспособни. Въпреки икономическите предизвикателства издателствата продължават да инвестират в нови технологии като изкуствен интелект за редактиране и прогнозиране на пазарните нужди. Пример за това е използването на ИИ за адаптиране на книги в аудиоформат. Програмите за дигитално обучение и насърчаване на четенето сред младежите също играят важна роля за стимулиране на интереса към литературата.

Франкфуртският панаир продължава да бъде ключово събитие за световния книжен пазар.² През 2024 г. участват близо 100 държави и има около 3300 прояви, включително дискусии за дигитализацията и авторските права.

Програмата за устойчиво развитие на книжната ин-

---

² Световни писатели на Франкфуртския панаир на книгата: Разказването на истории е човешко право. Аз чета [онлайн], 30.10.2024 [прегледан 30.11.2024]. Достъпно на: <https://azcheta.com/tag/frankfurtski-panair-na-knigata/>

дустрия в Германия включва мерки за намаляване на въглеродния отпечатък от производството на книги. Това е в съответствие с глобалните тенденции за опазване на околната среда. Използването на рециклирани материали и екологични мастила се превръща в стандарт за голяма част от издателствата. Проучванията показват, че повече от 60% от купувачите биха предпочели книги, отпечатани на рециклирана хартия. Тази тенденция мотивира издателите да въведат още по-иновативни и устойчиви методи на производство. Очаква се конкуренцията с онлайн платформите да се изостри. За да се справят с тези предизвикателства, много книжарници инвестират в онлайн продажби и маркетинг чрез социалните медии. Възникващите модели за дигитално разпространение изискват нови регулации за защита на авторските права. Проблемът с пиратството остава актуален, като индустрията полага усилия за създаване на по-строги механизми за защита.

През 2024 г. в Германия няколко книги се открояват като бестселъри. „Свобода: Мемоари 1954 – 2021“ от Ангела Меркел достига над 200 000 продажби само през първата седмица след публикуването си и се превръща в културно събитие. Една от най-значимите съвременни писателки в Германия е Джени Ерпенбек, която е удостоена с Международната награда „Букър“ за 2024 г. Роденият в Полша Матиас Наврат, известен със своите романи, е отличен с Европейската награда за литература. Други много успешни автори са Даниел Келман, Фердинанд фон Ширах, Саша Станишич и Шарлоте Линк.

Най-големите издателски групи в Германия са „Пенгуин Рандъм Хаус“, която е част от медийния гигант „Бертелсман“. Водеща позиция в научната литература и художествената проза има групата „Холцбринг“. Друга компания със силно влияние на германския книжен пазар

е „Шпрингер“, профилирана най-вече в нехудожествената литература. Едно от най-значимите издателства е „Карлсен“, известно с издаването на комикси и детски книги, включително световни хитове като „Хари Потър“ и манга поредицата One Piece, което го прави изключително популярно сред младите читатели. Издателство „Ташен“ се отличава с богата селекция от класическа и съвременна литература, както и с висококачествени илюстрирани книги за изкуство.

Книгоразпространението в Германия през 2024 г. остава една от най-структурираните и ефективни системи за търговска реализация на книгите. Немският книжен пазар е най-големият в Европа и се характеризира със силно развити традиционни и модерни канали за продажба.

Макар и некомерсиален канал, библиотеките са значими за достъпа до литература. Германия е известна със своята обширна мрежа от обществени библиотеки, които подкрепят четенето. Издателствата и книжарниците инвестират в дигитални платформи за увеличаване на достъпа до електронни и аудиокниги.

В Германия действа закон за фиксираните цени на книгите, който не позволява безконтролни промоции на издания и помага за запазване на конкурентоспособността на малките независими книжарници. Въпреки увеличението на оборота обемът на продадените книги и броят на купувачите намаляват, което поставя предизвикателства пред пазара. Независимите книжарници се борят да запазят клиентите си в условията на доминация от големите онлайн платформи. Книгоразпространението в Германия е устойчив модел, който успешно се адаптира към новите технологии и социални тенденции, като същевременно запазва традициите на книжната търговия.

Традиционните книжарници запазват значителен дял

от продажбите. Приходите от този търговски канал през 2023 г. достигат 4,05 милиарда евро, което е 41,8% от общите приходи. Книжарските вериги като „Талия“ и „Хугендубел“, както и независимите книжарници, поддържат стабилна позиция чрез персонализирано обслужване и местни кампании. Големи вериги като „Алди“ и „Едека“ предлагат популярни заглавия на ниски цени, насочени към масовата аудитория.

Все повече се увеличава онлайн търговията с книги. Много книжарници се адаптират, като предлагат и онлайн доставка. Огромна част от издателствата използват собствените си сайтове за директни продажби и маркетинг. Платформи за електронна търговия като „Амазон“ и немският му конкурент Buch.de увеличават своето значение. Техният дял в разпространението продължава да нараства, особено в сегмента на електронни книги и доставки по поръчка. Това показва, че тяхната популярност се стабилизира след скока на търсенето им през пандемията. Най-голям интерес към електронните издания има в жанровете криминална литература, романтика и научна фантастика. През 2023 г. те запазват устойчив дял от около 6% от общите продажби, сходен с предишните няколко години.

Литературните тенденции в Германия през 2024 г. отразяват дълбоките социални, културни и екологични промени, характерни за съвременното.

Добива популярност т. нар. „климатична литература“, в която доминират екологичните теми. Те са все по-осезаеми в немските произведения. Много автори се фокусират върху последствията от климатичните промени, както и върху взаимодействието между хората и природата. Читателите проявяват засилен интерес към автобиографичните и мемоарни жанрове, които отразяват различни аспекти

ти на културния и социалния живот.

Интеграция на мигрантите на книжния пазар се осъществява чрез творбите на писатели с чуждестранен произход. Тази литература разглежда теми за етническата принадлежност и културните различия. В историческата литература има тенденция към преосмисляне на важни исторически събития и личности. Авторите често свързват миналото със съвременните морални и политически проблеми.

Все по-популярна става визуалната литература като графичните романи и комикси. Издания, вдъхновени от развитието на технологиите, отразяват възхода на изкуствения интелект и дигитализацията. Авторите изследват как технологиите променят обществото и човешките взаимоотношения.

Германия остава ключов център за литературни иновации, където събития като панаири на книгата във Франкфурт и Лайпциг и участията на германски творци в международни литературни форуми стимулират разпространението на нови идеи и стилове.³

Германският книжен пазар показва устойчивост въпреки усложнената икономическа среда и политически предизвикателства. Със силен акцент върху дигитализацията, иновациите и устойчивостта Германия продължава да бъде лидер в европейското книгоиздаване. С нарастващия интерес към новите технологии и устойчивите практики индустрията има потенциала да достигне нови върхове и да привлече разнообразна аудитория. Въпреки промените в навиците на четене традиционният книжен пазар в Германия успява да се адаптира и да запази позициите си. Много издателства залагат на високото качест-

³ Börsenblatt Digital [online], [viewed 30.11.2024]. Available from: <https://www.boersenblatt-digital.de/>

Лидерът на Стария континент

во на съдържанието, иновативния дизайн и мултимедийните добавки към книгите. Същевременно германските издателства продължават да бъдат активни участници в международния книжен обмен, което съдейства за популяризирането на немската литература по целия свят.

Un buen año

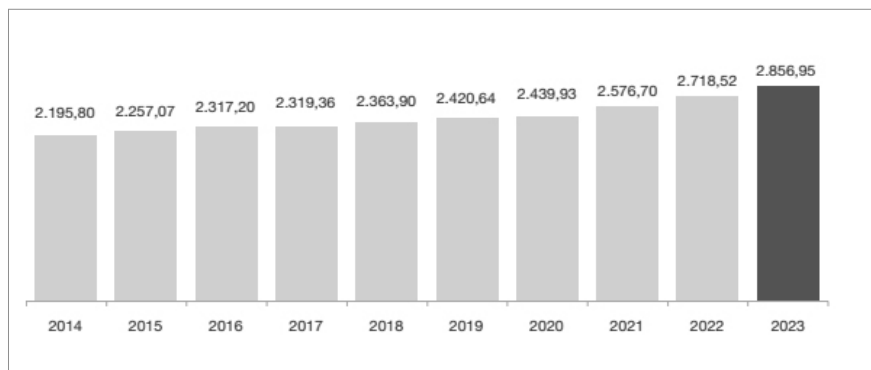
Гергана Кавалска

Една добра година (Un buen año) – така започва годишният доклад за 2023 г. на Федерацията на сдруженията на издателите в Испания. С приходи от продажби от 2,857 милиарда евро книжният пазар постига най-добрия си резултат за последните тринадесет години. Броят на издадените книги през 2023 г. – 59,5 милиона екземпляра, е почти на същото ниво като през предпандемичната 2019 г. – 60,7 милиона.¹

Книгоиздаването в Испания е изключително добре развита индустрия, която заема важно място на международния пазар. Нареща се до другите водещи страни в издателския бранш в Европа – Германия, Великобритания, Франция и Италия. През последните десет години приходите от продажби устойчиво нарастват.

---

¹ Comercio Interior del Libro en España 2023. Federación de Gremios de Editores de España [online], [viewed 6.12.2024]. Available from: https://www.federacioneditores.org/img/documentos/comercio_interior_2023.pdf

*Приходи от продажби на книги в Испания
в периода 2014 – 2023 г. (млн евро)*

Към 2023 г. в държавата има около 3300 издателства. По-голямата част от тях са малки и средни предприятия. Големите компании са значително по-малко, но те контролират пазара. Повече от 800 от тези издателства са част от Федерацията на сдруженията на издателите на Испания (Federación de Gremios de Editores de España).² Тя има за цел да защитава интересите на испанския издателски сектор и да регулира книгоиздаването, както и да насърчава участието на издателите на международни панаири и фестивали.

Мадрид, Барселона, Валенсия, както и Севиля и Билбао са смятани за центрове на книжната индустрия. Обособяването им се дължи главно на наличието на няколко различни диалекта или вариации на испанския език, на които се пишат и издават книги. Мадрид е най-важният град за издателската дейност в Кралството. Той е дом на едни от най-големите издателства като испанския клон на „Пенгуин Рандъм Хаус“, групите „Аная“ и „Планета“.

² Anderson, Porter. Spain's 2023 Liber: 373 Companies From 13 Markets. Publishing Perspectives [online], 26.09.2024 [viewed 05.12.2024]. Available from: <https://publishingperspectives.com/2023/09/spains-2023-liber-373-companies-from-13-markets/>

В столицата на Испания най-често книгите се издават на кастилски, който е и официалният език в страната.

Много издателства се намират и в Барселона, където преобладава издаването на литература на каталонски език. Там се провеждат и много литературни събития. Едно от тях е емблематично за Барселона – Денят на Свети Жорди, познат още като Ден на книгата и розата. Провежда се на 23 април и улиците на града се изпълват с щандове с книги и работилници. Провеждат се рецитали и други литературни дейности. Това е един от най-важните дни за книгоиздателите в Каталуния, тъй като близо 10% от годишните продажби в региона се осъществяват тогава.³

Във Валенсия също се издават книги, които са написани на валенсиански или каталонски. Характерно за този регион е издаването на учебници и други книги с образователна цел. Напоследък се наблюдава и нарастващ интерес към търсенето и издаването на литература за деца и младежи.

Друг важен център на издателската индустрия в Испания е Севиля. Отличителна черта на книгите, които се издават там, е фокусът им върху Андалусия. Голяма част от издателствата в града се профилират в отразяването на местното културно наследство. Градът се слави именно с книгите си, които описват както историята на региона, така и андалуските традиции, култура и любимия им танц – фламенко. За развитата издателска дейност допринасят и университетите в града.

Билбао също е прочут със своето значение в издателския сектор. Там особено внимание се обръща на издаването на книги на баски език. Това, което го прави ключов

---

³ Sant Jordi de récord: casi dos millones de libros vendidos y una facturación de 25,4 millones de euros [online], [viewed 05.12.2024]. Available from: <https://www.elperiodico.com/es/sant-jordi/20240429/sant-jordi-record-millones-libros-101717452>

център, е стремежът на местните издатели да издават заглавия и на всички останали вариации на испанския език като кастилски и каталонски.

	2022	2023
Издадени заглавия	83 091	85 077
– Печатни	57 125	59 528
– Дигитални	25 966	25 549
Общ тираж (хил.)	206 229	213 470
Продадени екземпляри (хил.)	178 450	184 251
Налични заглавия на пазара (хил.)	841 533	894 752
Приходи от продажби (хил. евро)	2718,52	2856,95
– Печатни	2569,30	2700,79
– Дигитални	139,30	144,13

Данни за испанския книжен пазар в периода 2022 – 2023 г.

Мадрид и Барселона се отличават с големия дял на редовните читатели. Според изследване на читателските

нагласи в Испания през 2024 г. 72,1% от жителите на Мадрид са редовни читатели, в Каталуния – 68,9%, а в Баската автономна област – 69,4%. Най-малко редовни читатели има в региона на Естремадура, където само 56,7% от населението четат редовно.⁴ Този процент е малко под средния за страната: 70,3% от населението над 14-годишна възраст четат книги. При това през 2024 г. делът на хората, които четат през свободното си време са увеличава и достига рекордното досега ниво от 65,5%. С професионална или учебна цел четат 25,2% от жителите на Испания. За последното десетилетие читателите са се увеличили с 5,8%, като броят им остава стабилен и след пандемията от COVID-19. Малко повече от половината испанци четат редовно, а 14,3% – от време на време. Немалък е и броят на хората, които не четат изобщо, като за 2024 г. те са 34,5% от населението.

Недостигът на време в ежедневието, породен от работа, училище, семейни задължения или други ангажименти, е основната причина част от жителите на Кралството да не четат. Друг фактор за това е, че се предпочитат други развлекателни дейности като гледане на телевизия, спортуване и слушане на музика.

Жените в Испания проявяват по-голям интерес към четенето, за разлика от мъжете, като по данни за 2024 г. 71,7% от тях четат книги. При мъжете делът на читатели-те е значително по-малък – 59%.

Най-многобройни са читателите на възраст от 14 до 24 години, следвани от хората между 25 и 65 години. Най-изненадващ е броят на читателите над 65, като повече от половината от тях четат книги през свободното си време.

---

⁴ La lectura continúa creciendo como actividad de ocio en España. Ministerio de cultura [online], 22.01.2025 [viewed 05.12.2024]. Available from: <https://www.cultura.gob.es/actualidad/2025/01/250122-barometro-habitos-lectura.html>

При децата под 6-годишна възраст четенето е насърчавано и също поддържа много високи нива – на 78% от тях се чете от член на семейството. През 2024 г. се наблюдава лек спад в броя на четящите деца от 6 до 9 години с почти 4% по-малко от предходната година. Въпреки това 82,5% от тях прекарват средно по 3 часа на седмица в четене.

Образованието също оказва влияние върху читателските навици. Висшистите четат най-много – 84,4% от тях. През 2024 г. се наблюдава и увеличение на броя читатели, завършили средно образование.

Посещаемостта на библиотеките е повлияна от пандемията. Едва 28,8% от читателите през 2024 г. са избрали да посетят библиотеките в Испания. За сравнение в предпандемичната 2019 г. 32% от читателите се възползват от услугите на библиотеките. Най-предпочитани са обществените библиотеки с 91,9% срещу 11% посещаемост на университетските библиотеки.

През 2024 г. почти половината от хората, закупили книги, са го направили в книжарниците – 44%, почти колкото е делът им през 2012 г. – 42%. За този период обаче значително се е увеличил интересът към онлайн покупката на книги. През 2012 г. само 4% от закупилите книги са избрали онлайн търговията, докато през 2024 г. делът им скача на 26%. Купуването на издания онлайн добива популярност, но електронното четене е в застой. Едва 31,7% от хората четат електронни книги. Делът им незначително се е увеличил спрямо 30-процентовия дял, задържал се непроменен в периода 2020 – 2023 г. Най-предпочитаното устройство за четене е електронният четец, следван от настолния компютър, смартфона и таблета.

Огромна проблем при употреблението на дигиталните формати остава пиратството. Повечето читатели на електронни книги ги изтеглят безплатно. През 2024 г. едва

39,1% от хората, четящи е-книги, са заплатили за тях. Сред тези, които свалят електронни книги безплатно, 66% съзнават, че го правят незаконно. За 34% от читателите се оказва проблем да различат дали ги свалят законно или не.⁵

Въпреки тази статистика испанските издатели са публикували с 10,6% повече електронни книги през 2023 г. в сравнение с 2022 г. Една от причините е субсидията от 3 милиона евро от испанското правителство за разширяването на каталога на платформата eBiblio.⁶ Тази платформа представлява онлайн библиотека, която предоставя достъп до дигитални книги и услуги на територията на библиотеки и други публични места в Мадрид. Смята се, че инвестицията в платформата е помогнала за нарастването на броя на потребителите на дигитални формати през 2024 г. Също така е довела до леко покачване на цените на е-книгите.

Най-четените и продавани електронни книги в Испания са художествените. Те донасят три четвърти от цялостните приходи от продажби на е-книги. През 2023 г. приходите са нараснали с 2% спрямо 2022 г. За сметка на това, делът на продажбите на нехудожествени издания е паднал от 28% през 2022 г. до 26% през 2023 г.

Най-продаваните аудиокниги също са художествените. Разликата между продажбите на художествените и нехудожествените аудиокниги обаче е доста по-малка отколкото при е-книгите, като тя възлиза на 12%. Аудиоизданията все още не са популярни сред испанците. Делът на потребителите им продължава да е малък, но непрекъсна-

---

⁵ Пак там.

⁶ Anderson, Porter, Bookwire Releases a Report on Spanish-Language Digital Book Markets [online], [viewed 05.12.2024]. Available from: <https://publishingperspectives.com/2024/05/bookwire-releases-a-spanish-language-market-view/>

то нараства през последните години – от 2,4% през 2018 г. на 7,9% през 2024 г.

Освен при дигиталните формати на книгата се наблюдава и растеж на печатните издания. През 2023 г. са отпечатани с 4,1% повече копия от предходната година. Средният тираж остава стабилен – през 2023 г. е 3586 екземпляра, съвсем малко под нивото му от предпандемичната 2019 г., когато е 3779. Общият брой предлагани заглавия достига до 841 хиляди и почти 194 хиляди от тях са в дигитален формат. Книгите, публикувани през 2023 г., са малко над 85 хиляди, което е с 4,7% повече спрямо предходната година. Печатните издания са 59,5 хиляди, а дигиталните почти 26 хиляди. Заглавията, продадени в книжарниците, образуват половината от общия оборот.

Голямо значение за издателската индустрия на Испания имат и приходите от износа на книги и продажбите на издателски права за издаване в чужбина. През 2022 г. тези приходи са 403 милиона евро, а през 2023 г. спадат на 376 милиона евро. Най-много книги испанските издатели изнасят към латиноамериканските пазари. От износа към тези държави през 2023 г. са генерирани приходи от 183 милиона евро, а към страните от Европейския съюз – 138 милиона евро. Петте основни пазара, които съставят 56,74% от общия износ, са Мексико, Франция, Аржентина, Италия и Обединеното кралство.⁷

Испанският книжен пазар е един от най-успешните, развити и разнообразни в Европа. В основата на този успех стоят както богатата култура на страната и международното значение на испанския език, така и способността на издателите да се адаптират към бързо променящия се

⁷ La Feria de Francfort contará con 211 sellos editoriales y agencias literarias de España [online], [viewed 05.12.2024]. Available from: <https://editoresmadrid.org/la-feria-de-francfort-contara-con-211-sellos-editoriales-y-agencias-literarias-de-espana/>

пазар. Развитието на технологиите и промяната на читателските нагласи са само част от предизвикателствата, с които те се сблъскват и умело преодоляват. Въвеждането на онлайн платформи и обогатяването на каталозите на дигиталните формати показва, че испанската издателска индустрия не само се приспособява към изискванията на съвременния свят, но и се е превърнала в пример за иновация и креативност. Решаваща е ролята и на испанския език, който е един от най-разпространените в света. Това позволява на испанските книги да достигнат до изключително широка аудитория. Книжната индустрия в Испания устойчиво се разраства и увеличава значението си не само за европейското, но и за световното книгоиздаване.

Издателските хоризонти на Турция

Емилия Тенева

Турската издателска индустрия е динамична и разнообразна, с богато съчетание на традиционни и модерни подходи. Въпреки икономическите предизвикателства най-големият издателски пазар на Балканите продължава да се развива благодарение на активното участие на издателства, автори и читатели. През последните години се наблюдава увеличение в броя на издаваните книги и тиражите.

Всяка година Асоциацията на турските издатели изготвя подробен доклад за състоянието и тенденциите на книгоиздаването, профила на книжната продукция и търговската реализация на книгите. Последните два доклада, съответно за 2022 г. и 2023 г., съдържат ценна информация и дават възможност да се установят ключовите фактори, въздействащи върху пазара. Анализът им помага да се оцени неговото състояние и развитие в контекста на съвременната културна и икономическа среда.

Пандемията от COVID-19 продължава да оказва влияние върху турския издателски сектор и през 2022 г. с последици като свиване на каналите за продажба, отлагане на публикуването на някои нови заглавия и съкращаване

на бюджетите. Освен това заедно със засиления интерес към дигиталните медии идва и нарастването на онлайн пиратството, което също става повод за безпокойство.

Кризата с хартията на глобално ниво и валутната нестабилност в Турция допълнително влошават ситуацията. Цените на целулозата и транспортните разходи се повишават значително. Увеличенията в цените на хартията и суровините достигат повече от 300%, което сериозно натова бюджетта на издателите.¹

Решението на Министерството на образованието за безплатното разпространение на учебни помагала за 17,5 милиона ученици през 2021 – 2022 г. също оказва негативно влияние върху издателския сектор. Въпреки тези трудности броят на книгите на глава от населението е 8, нараствайки леко в сравнение с 2021 г. Книжната продукция в Турция през 2022 г. се върща към нивата от 2015 г. Независимият издателски сектор отбелязва значителен спад в общия тираж на книгите през 2022 г., в която са издадени 380 296 402 екземпляра – с 58,3 милиона, или 13,3% по-малко в сравнение с предходната година.

Типологично разпределение на издадените книги през 2022 г.

- 19,4% научни и справочни издания за възрастни;
- 9% литература за възрастни и издания за изкуство;
- 12,1% издания за деца и юноши;
- 8,7% религиозни издания;
- 1,4% академични издания;
- 1,5% вносни издания;
- 47,9% образователна литература.

¹ Turkish Publishers Association Report 2022 [online], [viewed 05.12.2024]. Available from: <https://turkyaybir.org.tr/wp-content/uploads/2023/12/BookMarketReport2022-Final-ENG-1.pdf>

Академичното книгоиздаване в Турция спада значително през последните години. През 2022 г. общият тираж в този сектор е 6,220 милиона, което аритметично се равнява на едва 0,63 книги на студент. Според Федерацията на дружествата на издателите делът на академичното книгоиздаване в целия издателски сектор за 2022 г. е само 1,38% главно заради незаконното фотокопиране и споделяне на пиратски файлове.

Министерството на националното образование е на практика най-големият издател в Турция с 262 милиона общ тираж на издадените книги включително безплатни учебници и учебни помагала. Делът на изданията на Министерството от цялата учебната литература е 30%, което значително ограничава частния сектор.

През 2022 г. стойността на пазара за книги по корична цена в Турция достига 17,742 милиона турски лири. В сравнение с 2021 г. се наблюдава увеличение от 83,68% в текущи цени. Когато обаче се отчете инфлационният ефект, секторът отбелязва спад от 17,57%.

Онлайн продажбите през 2022 г. представляват 23% от общите продажби на книги, като това е увеличение от 22% спрямо 2021 г. Най-голям дял от онлайн продажбите имат изданията за търговско потребление, при които почти 50% са продадени през интернет. Също така се отчита и повишен интерес към дигиталните платформи, като през 2022 г. има 55,3% увеличение на продажбите на аудиокниги и абонаментите за онлайн платформи в сравнение с предходната година.

Според данни от Агенцията за ISBN към Министерството на културата и туризма през 2022 г. общо 83 393 издания са получили ISBN номера: 69 211 печатни книги, 559 аудиокниги и 13 623 електронни книги.

През 2023 г. издателският сектор продължава да се

сблъсква със същите проблеми от предходната 2022 г. като стесняване на каналите за продажба, преразглеждане на годишните издателски планове, спиране или отлагане на някои нови заглавия и ограничаване на годишните бюджети поради нарастващите разходи. Също така проблемът с пиратството остава налице и продължава да оказва негативно влияние върху сектора.

Девалвацията на турската лира и инфлацията не спират да растат, което води до по-високи общи разходи в книгоиздаването. Тези увеличения поставят сектора в затруднено положение и оказват отрицателно въздействие върху производството и продажбите.

През 2023 г. в страната са отпечатани 400,34 милиона книги, което представлява ръст от 5,3% спрямо предходната година, когато общият тираж е 380 милиона. Този възход определено бележи възстановяване на сектора след спада през 2022 г.

Според данни на Министерството на културата броят на печатните книги на човек за 2023 г. е 7,52, като това не включва дигитални издания, кратки образователни публикации или книги от библиотеките.

Производството на книги в Турция остава на нивата от 2015 г., без да има реален растеж между 2022 и 2023 г. Наблюдението от предходната година, че секторът се е върнал 7 години назад,² остава валидно и за 2023 г. Основните причини за това са икономическата несигурност, нарастващите разходи, зависимостта от внос и намалената покупателна способност на читателите. Тези фактори затрудняват планирането на производството, разпространението, ценообразуването и продажбите в издателския

---

² Turkish Publishers Association Report 2023 [online], [viewed 08.12.2024]. Available from: https://turkyaybir.org.tr/wp-content/uploads/2024/05/KITAPPAZARIRAPORU-SON_YAYINLANAN-23MAYIS2024.pdf

сектор.

Типологично разпределение на издадените книги през 2023 г.

- 15% книги за възрастни;
- 14,2% художествена литература за възрастни;
- 12,6% детски книги;
- 0,9% книги за младежи;
- 9,7% религиозни издания;
- 2,2% академични издания;
- 1,4% вносни издания;
- 44% образователна литература.

През 2023 г. се забелязва незначителен растеж в броя на произведените академични издания в сравнение с 2022 г. В университетите, където се обучават близо 7 милиона студенти, са издадени академични книги с общ тираж от 8,785 милиона екземпляра. Аритметичното им приравняване означава, че на един студент се пада средно под една книга (0,79). Според данни на Федерацията на дружествата на издателите през 2023 г. академичните издания съставляват едва 2,2% от общата продукция на сектора. Министерството на националното образование продължава да бъде най-големият издател в страната. През 2023 г. делът на образователните издания в спада до 44% спрямо 47,9% през 2022 г. с тираж от почти 176 милиона екземпляра. Също така за учебната 2023/2024 година Министерството разпределя безплатно 192 милиона учебници и учебни помагала, с което затвърждава водещата си роля в книгоиздаването.

С нарастването на производствените си разходи издателите срещат значителни трудности при определянето на цените на дребно. Според проучване на Турската асо-

циация на издателите през септември 2023 г. разходите са се увеличили с 84% в чуждестранна валута, докато препоръчителните продажни цени на дребно, определяни от издателите, са намалели с 15%. Анализът на каналите за продажба на книги показва, че през 2023 г. електронната търговия бележи значителен ръст, като достига дял от 62% от книгоразпространението. Делът на онлайн платформите и сайтовете за електронна търговия в общите продажби в сектора се увеличава от 21,7% през предходната година до 38,5% през 2023 г.

Турският книжен пазар е динамичен и разнообразен. Трудно е да бъде опознат и анализиран само чрез обобщената статистическа информация. Затова потърсих и личната професионална преценка на Гюлгюн Чаркоглу, изпълнителен директор на „Доган Китап“ – едно от водещите издателства в Турция, което наскоро отпразнува 25 години от създаването си. Количественото изражение на досегашната дейност на „Доган Китап“ е впечатляващо: близо 3500 издадени книги от над 2000 автори. С разрастването на продуктивния си профил издателството сега

Гюлгюн Чаркоглу в кабинета си

предлага годишно около 150 заглавия за възрастни и около 250 за деца.

Гюлгюн Чаркоглу любезно прие да сподели вижданията си за книгоиздаването в Турция, да разкаже за дългия си професионален път и да разкрие откъде черпи своето вдъхновение.

– Имате богат опит като ръководител на издателска компания. Бихте ли споделили какво Ви вдъхнови да започнете кариерата си в издателския бизнес и кои са най-значимите проекти, по които сте работили?

– Моето пътешествие в издателската индустрия започна със страстта ми към детските книги. Вдъхнови ме идеята, че книгите могат да разпалят въображението, да дадат ценни уроци и да запалят любов към четенето от ранна възраст. Кариерата ми започна в компания, която се фокусираше върху чуждестранни детски книги и списания, издавани по лиценз. Това ми позволяваше да съчетавам креативността с образованието, тъй като пресъздавахме истории с любими детски герои. В партньорство с известни компании създавахме висококачествени книги и списания, които не само привличаха децата, но и отговаряха на очакванията на родителите и учителите. През кариерата си имах привилегията да участвам в успешни проекти, като издаването на бестселърови поредици и сътрудничество с популярни автори, което имаше голям отзвук в обществото.

Издателството „Доган Китап“ е известно със стремежа си да предлага качествена литература и разнообразие от жанрове. Попитах г-жа Чаркоглу как подбират авторите и книгите си, като я помолих да сподели кои са стратегическите насоки, които следват.

– Подбираме внимателно авторите си, като имаме предвид уникалността на стила им, уменията им да раз-

казват истории и връзката им с актуалните теми на общественения живот. Следвайки стратегическите си планове за растеж, създадохме различни жанрови импринти като DEX, DEX Plus, Novus и Xlibris, които ни позволяват да достигнем до по-широки читателски кръгове. Така можем да сегментираме по-добре нашата аудитория и да ѝ предложим издания, които да отговарят на специфичните читателски потребности. Този издателски подход води до увеличаване на продажбите и повишаване на стойността на цялостния ни издателски бранд.

– Как бихте описали съвременната книгоиздателска индустрия в Турция? Кои са най-големите предизвикателства пред нея?

– Турският книжен пазар е жизнен, но е изправен пред предизвикателства като нестабилна икономическа среда и пиратско издаване на книги – както в печатен, така и в дигитален формат. Решаващи за преодоляването на тези проблеми са усилията за издигане на културата на четене и все по-силната разгласа на случаите на пиратско книгоиздаване. Друг трудно преодолим проблем е високата инфлация, която е сериозно изпитание и за издателите, и за читателите. Покупателната способност на читателите пада и издателите са изправени пред финансови затруднения, когато трябва да отпечатат нови издания или да попълнят наличностите си чрез допечатки на предишни заглавия.

– Кои са специфичните особености на местния книжен пазар според Вас?

– Турският книжен пазар се характеризира със своята фрагментираност и жанрово разнообразие, което задоволява различни читателски вкусове. Това раздробяване на индустрията води до появата на множество малки и независими издателства, които се развиват успешно наред

с големите играчи. В резултат на този процес в книгоиздаването се създава богата и конкурентна среда. През последните години художествената литературата за младежи (тъй наречения young adult) се утвърди като изключително популярен жанр в Турция, привличайки най-вече тийнейджърите със запленаващи истории.

– Турската литература има силна позиция на местния книжен пазар. Кои имена бихте посочили като най-успешни местни автори?

– Турската литературна сцена процъфтява, като много автори имат значителен принос за това. Не е лесно да се открият само няколко имена, но сред най-успешните са Елиф Шафак, Зюлфю Ливанели, Хакан Гюндай, Ахмет Юмит, Айше Кулин, Айфер Тунч и Дефне Суман.

– Мислите ли, че пазарният дял на електронните книги и аудиокнигите ще нараства, или доминацията на печатните издания ще остане устойчива?

– Пазарът на електронните книги расте много бавно в Турция. Аудиокнигите достигат все по-голяма аудитория. Дигиталните формати обаче са с незначително пазарно присъствие спрямо печатните. Удобствата на електронното потребление на книги привличат младите технократи и ние сме решени да участваме в този преход, като разширяваме дигиталното си продуктово портфолио. Все пак аз съм убедена, че печатните издания ще доминират на книгоиздателската сцена в обозримото бъдеще.

На въпроса кои според нея са най-големите издатели в Турция и какво е тяхното въздействие върху пазара Гюлгюн Чаркоглу откри „Япъ Креди Кюлтюр“, „Тимаш“, „Иш Банкась Кюлтюр“, „Чан“ и издателската група „Алфа“. Според нея те допринасят за динамиката на издателската среда, като се фокусират върху различни жанрове и автори и така обогатяват литературната култура в страната. С

последния си въпрос към Гюлгюн Чаркоглу я насочих към бъдещето с молба да сподели очакванията си за турския книжен пазар.

– Според мен бъдещето му е обещаващо, с потенциал за устойчив растеж, който да подкрепя както издателите, така и авторите. Ключов фактор обаче за успешното му развитие е справянето с пиратството, което нарушава финансовата стабилност на сектора и ощетява труда на творците. За целта е важно да се въведат по-строги правни механизми и да се организират кампании за повишаване на осведомеността относно защитата на интелектуалната собственост.

Освен това е необходимо да се изгражда приобщаваща литературна среда, в която да се чуват гласовете на различни творци.

Като насърчаваме нашите да споделят своите истории и гледни точки, ще успеем да създадем още по-жизнена литературна култура сред най-различни читатели. Тази наша вяра в разнообразието не само ще обогати читателската практика, но и ще се отрази положително върху сложната динамика на цялото турско общество. Ако се приложи правилната стратегия, аз вярвам, че турският книжен пазар ще процъфтява, като осигурява висококачествена литература и изгражда справедлива и устойчива екосистема за всички участници в нея – автори, издатели и читатели.

Знаем за кого издаваме книгите си

Стефани Цекова

Когато говорим за европейското книгоиздаване, няма как да не споменем „Пенгуин Рандъм Хаус“, която без съмнение е една от водещите издателски групи в книгоиздателската индустрия.

Международният ѝ обхват и силно пазарно присъствие е резултат на едно от най-успешните обединения в книгоиздаването. Създадена е на 1 юли 2013 г. със сливането на британската компания „Пенгуин“ (собственост на „Пиърсън“) и американската компания „Рандъм Хаус“ (собственост на „Бертелсман“).

Създател на „Пенгуин Букс“ е британецът Алън Лейн. През 1934 г. на път за Лондон той вижда щанд за книги. Впечатление му прави, че повечето от тях са с лошо качество и са надценени. Лейн разбира, че книгите трябва да са качествени и на добра цена, която всеки човек би могъл да си позволи. Още на следващата 1935 г. той създава „Пенгуин Букс“. Няколко години по-рано, през 1925 г., основателите на „Рандъм Хаус“ Бенет Серф и Доналд Клопфер закупуват „Модерн Лайбрари“. Две години по-късно, през 1927 г., двамата мъже решават, че искат да разширят

издателската си дейност и създават „Рандъм Хаус“.¹

Днес международната издателска група „Пенгуин Рандъм Хаус“ има дъщерни дружества в целия свят – Северна и Южна Америка, Австралия, Нова Зеландия, Азия, Африка и Европа.² Съставена е от над 300 редакционно и творчески независими издателства. На Стария континент групата присъства със свои компании в Ирландия, Испания, Португалия, Германия, както и в Обединеното кралство, където притежава някои от най-влиятелните издателства.³

Едно от тях е „Пенгуин Майкъл Джоузеф“, което включва в каталога си заглавия на автори, популярни в целия свят. Специализирано е в научна фантастика, криминални книги, трилъри и мемоаристика.⁴ Друго прочуто издателство е „Пенгуин Класик“, което предлага класически произведения от различни епохи. Интересно е, че една на всеки 64 книги, продадени в Обединеното кралство, е издадена от „Пенгуин Класик“.⁵ Прочута британска издателска компания, принадлежаща на „Пенгуин Рандъм Хаус“, е и „Вайкинг Букс“.

„Пенгуин Рандъм Хаус“ оглавява т. нар. „Големите пет“ издателски групи с най-високи приходи от продажби в Съединените щати, които притежават близо 80% от книжния пазар. Останалите четири са „Саймън енд Шустър“,

¹ Penguin Books UK | Official Website. About us. Company history [online], [viewed 03.12.2024]. Available from: <https://www.penguin.co.uk/company/about-us/company-history>

² Locations. Penguin Random House [online], [viewed 03.12.2024]. Available from: <https://global.penguinrandomhouse.com/offices/>

³ Penguin Random House. About Us. Locations. Europe [online], [viewed 03.12.2024]. Available from: https://global.penguinrandomhouse.com/offices/?_gl=1*j15zj9*_gcl_au*MTcyNDU-30TY2NC4xNzMzNTYxMDk4

⁴ Publishing houses. Penguin Books UK. Penguin Michael Joseph [online], [viewed 03.12.2024]. Available from: <https://www.penguin.co.uk/company/publishers/penguin-michael-joseph>

⁵ Penguin Books UK | Official Website. About Us. Publishing Houses. Penguin Press. Penguin Classics [online], [viewed 03.12.2024]. Available from: <https://www.penguin.co.uk/company/publishers/penguin-press/penguin-classics>

„ХарпърКолинс“, „Ашет“ и „Макмилън“. Преди „Пенгуин“ и „Рандъм Хаус“ да се обединят, „Големите пет“ всъщност са били „Големите шест“. През 2022 г. поради противоречие спрямо антимонополното законодателство в САЩ не е допуснато сливането на „Пенгуин Рандъм Хаус“ и „Саймън енд Шустър“.⁶

Издателският гигант „Пенгуин Рандъм Хаус“ предлага огромно разнообразие от книги – съвременни бестселъри, класици, книги за деца, юноши и възрастни – в печатен, електронен и аудиоформат. Също така е важно да се спомене, че издателската група държи на качеството на изданията си. Те трябва да бъдат изпипани до последния малък детайл, да са грамотно написани и всеки читател да може да открие книга, която да отговаря на предпочитанията му. Така „Пенгуин Рандъм Хаус“ събира множество почитатели от читателски аудитории, различни по възраст, пол, интереси и етнос.

Мисията на издателската група е все повече хора всекидневно да разгръщат страниците на книгите. Многообразието от заглавия, които предлагат, е връзката между миналото и настоящето. По този начин можем да разберем как са живяли хората в миналото, как са разсъждавали. Можем да прочетем творби на неповторими автори като Вирджиния Улф, Франц Кафка, Ърнест Хемингуей, Джорд Оруел, Мери Шели.⁷

„Пенгуин Рандъм Хаус“ има значителна социална дейност и подкрепя различни благородни каузи. Една от успешните инициативи е фондът за подкрепа за чернокожи

---

⁶ Grady, Constance. The planned Penguin Random House-Simon & Schuster merger has been struck down in court [online], 01.11.2022 [viewed 03.12.2024]. Available from: <https://www.vox.com/culture/23316541/publishing-antitrust-lawsuit-merger-department-justice-penguin-random-house-simon-schuster>

⁷ Penguin Random House, Books, Fiction, Classics [online], [viewed 03.12.2024]. Available from: <https://www.penguinrandomhouse.com/books/all-classics/?page=3>

Знаем за кого издаваме книгите си

писатели и илюстратори. Издателската група е дарила повече от 23,2 милиона книги за периода 2014 – 2024 г.⁸

„Пенгуин Рандъм Хаус“ безспорно е лидер в книгоиздателската индустрия. С натрупания многогодишен опит компанията е заслужила международния си престиж. Доказват го и думите на Кристин Фаслер, вицепрезидент и директор маркетингова стратегия на „Пенгуин Рандъм Хаус“: *За всяка наша книга ние сме наясно за кои читатели я издаваме и какво е преживяването, което искаме да имат с нея.*⁹

⁸ Penguin Random House. About Us. Social Impact [online], [viewed 05.12.2024]. Available from: <https://social-impact.penguinrandomhouse.com/>

⁹ Anderson, Porter. NYU's Advanced Publishing Institute: Kristin Fassler.8 [online], 27.11.2024 [viewed 03.12.2024]. Available from: <https://publishingperspectives.com/2024/11/nyus-advanced-publishing-institute-kristin-fassler/>

Откривателят на Хари Потър

Георги Александров

Ако не беше Бари Кънингам, ръкописът за Хари Потър сигурно и досега щеше да събира прахта в шкафа под стълбището.¹ Това са думи на Дж. К. Роулинг за човека, когото наричат „откривателя на Хари Потър“.

През 1996 г. Бари Кънингам е редактор в британското издателство „Блумсбъри“, когато получава ръкопис на роман за момче магьосник от непозната авторка. Прочита първите няколко глави и историята веднага го грабва. Още същата вечер занася ръкописа вкъщи и го дава за мнение на деветгодишната си дъщеря Алис. На сутринта реакцията ѝ е категорична – тя ентусиазирано признава, че часове наред не е могла да спре да чете. Без да отлага, Бари Кънингам се среща с литературния агент на авторката и след кратък разговор договаря издателските права за сравнително малка сума. Тогава нито той, нито литературният агент, нито напълно неизвестната писателка подозират, че това ще бъде една от най-значимите сделки в книгоиздаването.

Бари Кънингам кани Дж. К. Роулинг на обяд и остава

---

¹ Meet the team. Chicken House [online], [viewed 28.01.2025]. Available from: <https://www.chickenhousebooks.com/>

поразен от въображението ѝ, изградило магичен свят, изпълнен с десетки герои, превратности и чудати създания. Авторката разкрива замисъла на цялата история и плахо пита дали издателството би проявило интерес към поредица от седем книги. *Е, нека видим как ще тръгне първият роман*, отговаря предпазливо Бари Кънингам. Знаейки, че Дж. К. Роулинг е наскоро разведена самотна майка, пишеща по кафенетата, той дори добронамерено ѝ препоръчва да си потърси някаква редовна работа, защото трудно би се издържала от писане на детски книги.²

Десетина години по-късно Бари Кънингам участва в международен редакторски форум на компанията „Егмонт“ в София. Тогава той откровено споделя съжалението си, че не е прозрял истинския потенциал на поредицата за Хари Потър и е договорил издателските права само за Обединеното кралство, а не за целия свят.

Дълъг е професионалният път на Бари Кънингам, започнал през 1977 г. във водещата издателска компания „Пенгуин Букс“. От 1984 до 1988 г. е член на Управителния ѝ съвет, като отговаря за маркетинга на всичките ѝ издания. Кариерата му продължава в „Рандъм Хаус“, а през 1994 г. е поканен от издателство „Блумсбъри“ да изгради каталога с детска литература.

В разгара на еуфорията по романите за Хари Потър Бари Кънингам решава да основе собствено издателство, насочено към най-вярната, но и най-взискателна читателска аудитория – децата. Вече 25 години той ръководи своето издателство „Чикън Хаус“.

Припомняйки си посещението в България, Бари Кънингам с готовност откликва на поканата да отговори на въпросите за издателството си, за британския книжен па-

² The Man Who Discovered Harry Potter - BBC News [online], [viewed 30.11.2024]. Available from: https://www.youtube.com/watch?v=_G8xoWbScB4

Бари Кънингам в интервю за BBC News (12 август 2015 г.)

зар и за читателските навици на днешните деца, родени в дигиталната ера.

– Най-напред бихте ли представили продуктовото портфолио на издателство „Чикън Хаус“?

– Издаваме книги, насочени най-вече към децата в начална училищна и тийнейджърска възраст. Каталогът ни включва както илюстрирани издания за малките ученици, така и художествена литература за тъй наречените „млади възрастни“. Вярваме, че четенето има огромна роля в развитието на децата. Жизненоважно за нас е да поддържаме портфолио с международен потенциал. Разпространяваме нашите издания не само в Обединеното кралство, но и в други англоезични страни като Съединените щати и Австралия. Стремим се да откриваме млади таланти и така да обогатяваме с нови имена каталога си, който предлагаме за издаване и на чужди езици.

– Кои са най-големите предизвикателства пред издателите на детска литература в ерата на дигиталните тех-

нологии?

– В тези силно конкурентни времена най-трудното е да бъдеш забелязан. Затова много активно присъстваме в социалните медии. Срещаме се и с деца, и с родители, за да спечелим тяхното доверие. Авторите ни редовно предприемат обиколки из Обединеното кралство с посещения в училища, за да общуват директно с ученици и учители. Организираме премиери на нашите издания в различни краища на страната. Понякога приятно се изненадваме да открием, че тийнейджърските ни издания се четат и от хора на възраст между 20 и 30 години!

– Как бихте описали сегашното състояние на британския пазар на книги за деца?

– Пазарът се свива, но не чак драматично. За съжаление, издателите са прекалено фокусирани върху известните автори и разчитат изцяло на тях. Това е ситуацията най-вече на пазара на илюстрираните детски книги и художествената литература за по-младите читатели. При по-високата възрастова група на тийнеджърите и „младите възрастни“ най-успешните жанрове са фентъзи и романтичната драма. Все по-популярни стават и романите със сексуална тематика.

– Вие сте известен като издателя, открил Дж. К. Роулинг и романите ѝ за Хари Потър. Кои са разликите в читателските навици на днешните деца в сравнение с тези, израснали с книгите за Хари Потър в началото на века?

– Основната разлика е в неспособността на днешните деца да четат дълги текстове. Мисля, че ограниченията по време на пандемията от COVID-19 също оказаха лошо влияние – не само върху концентрацията, но и върху литературната грамотност на децата.

– В едно Ваше изказване твърдите, че *историите все още остават най-важната валута в нашия живот.*

Има ли опасност от „девалвация“ на тази валута? Дали точно такава заплаха ще се окаже пристрастяването на децата към екраните на електронните им устройства?

– Да, има такава опасност. Аз все пак се надявам, че хубавите литературни истории ще помогнат на децата да променят собствените си житейски истории. Нещо повече – вярвам, че ще стимулират въображението им и ще им посочат пътя как да се справят с неизбежните проблеми на всекидневието им. Четенето предоставя лично преживяване, което помага на децата да пораснат. Историите навярно също ще се променят. Мисля, че изкуственият интелект може да ни помага да изграждаме историите по нов и различен начин.

– Но не споделяте ли страховете, че изкуственият интелект ще се отрази пагубно на креативността и въображението на бъдещите поколения?

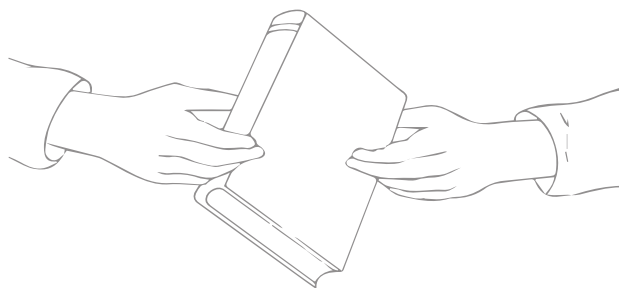
– Не, не мисля така. Изкуственият интелект може да бъде нов инструмент за творчество и мислене.

– Звучите оптимистично. Кой според Вас са устойчивите тенденции на британския книжен пазар? Как виждате развитието му в близко бъдеще?

– Смятам, че литературата за „младите възрастни“ (young adult) ще печели нови читатели и ще разширява възрастовия си обхват. Дори очаквам да измести не само част от книгите, които сега определяме като детски, но и много от книгите, насочени към възрастните. Според мен обаче литературата за ранната юношеска възраст трябва да се преобрази. Промяна в книгите за тази читателска аудитория наистина е необходима, но без да се изчерпва само с навлизането на все повече комиксови издания.

По мостовете на
литературата

Пътуване през света на думите

Магдалена Василева

Литературните фестивали заемат важно място в културния живот на Европа, като предлагат уникална възможност за взаимодействие между автори, читатели, издатели и критически настроената публика. Тези събития далеч не са само пространство за представяне на книги. Те са динамични платформи за обсъждане на актуални въпроси, свързани с литературата и нейното място в съвременното общество.

Именно заради това фестивалите обединяват хора от различни социални, културни и езикови общности, предоставяйки поле за среща на разнообразни литературни традиции. Програмите на тези фестивали са богати и включват литературни четения, представяния на книги, лекции, дискусии и творчески работилници. Основната им цел е да предложат поглед отвъд написаните страници и да разгърнат значението на литературата като средство за културен обмен, образователен инструмент и източник на вдъхновение. Тези събития често насърчават диалога между писателите и тяхната публика. Срещите с автори, включени в програмите, не само приближават читателите до творческия процес, но и ги запознават с контекста,

който стои зад произведенията – културния, историческия или дори личния опит на създателя. Така те предлагат и възможност за обсъждане на важни социални и политически теми, които намират отражение в литературата, като например миграцията, климатичните промени, равенството между хората и глобализацията. Една от най-важните функции на литературните фестивали е свързването на различни литературни култури и традиции. Често те предоставят сцена за автори, пишещи на по-малко разпространени езици или принадлежащи към маргинализирани общности, които иначе трудно биха достигнали до широка публика. Фестивалите служат като своеобразен културен мост, който помага за разширяване на хоризонтите както на читателите, така и на авторите.

Такъв е например фестивалът във Вилнюс, известен с акцента си върху източноевропейската литература, който предоставя възможност тази част от европейската културна сцена да бъде по-добре разбрана и оценена на международно ниво. В същото време международни събития като Единбургския литературен фестивал или Берлинския международен литературен фестивал представят произведения от цял свят, обогатявайки разбирането за глобалните литературни процеси. Освен че предоставят поле за изява на утвърдени автори, литературните фестивали често са място за дебют на нови гласове в литературата. Те осигуряват възможност на младите писатели да представят своите произведения пред по-широка публика и да създадат връзки с издатели, литературни агенти и колеги автори. Колкото до читателите си, авторите предлагат уникално преживяване, което надхвърля обичайното взаимодействие с книгата. Участието в дискусии, лекции или работилници обогатява тяхното разбиране за литературата и ги свързва по-непосредствено с процесите зад

създаването на литературното произведение.

Важно е да се отбележи, че литературните фестивали се различават съществено от панаирите на книгата. Докато панаирите се фокусират основно върху договарянето на издателски права и деловите аспекти на книгоиздаването, фестивалите акцентират върху културния и творческия принос на литературата.

Характеристика	Литературен фестивал	Панаир на книгата
Фокус	Културен и творчески обмен; среща на автори и читатели	Търговски и бизнес аспекти на книгоиздаването
Целева аудитория	Широката публика, любители на литературата, читатели	Издатели, търговци на книги, дистрибутори
Основни събития	Литературни четения, дебати, премиери на книги	Търговски изложения, продажби на права, сделки
Участници	Автори, литературни критици, читатели	Издатели, агенти, търговци, понякога автори
Търговски аспект	Често липсва или е минимален	Основен акцент върху бизнес и сделки
Организация	Обикновено с културна или образователна цел	Организиран с търговска цел

Литературните фестивали са неразделна част от културния пейзаж на Европа. Те създават пространство за срещи, диалог и обмен, което обогатява както литературата, така и обществото като цяло. Също така предоставят възможност за критично осмисляне на съвременните процеси и за сближаване на хора и идеи.

Единбургският международен литературен фестивал е едно от най-значимите литературни събития в Европа и света. Основан през 1983 г., Фестивалът започва като скромна инициатива с няколко срещи с автори, а днес се

превръща в мащабен културен форум, който ежегодно събира писатели, читатели, издатели и литературни критици от цял свят. Провежда се всяка година през август в шотландската столица Единбург и е ключова част от културния календар на града, съвпадаща с други емблематични събития като Единбургския международен фестивал и Фестивала на изкуствата Fringe. Едни от основните фактори, които утвърждават Фестивала, са неговите традиции и дългогодишна история. Първият фестивал се провежда в шатра в центъра на Единбург и е организиран като двугодишно събитие. От 1997 г. насам поради нарастващия интерес и значимост Фестивалът става ежегоден. През годините той непрекъснато се разраства, привличайки повече от 225 хиляди посетители през 2015 г., което го утвърждава като най-големия литературен фестивал в света.¹ През 2004 г. Единбург е обявен за първия град на литературата в света от ЮНЕСКО, което до голяма степен се дължи на значимостта на този фестивал.

През 2024 г. Фестивалът започва нова глава от историята си, премествайки се в новия си дом в Единбургския институт за изследвания на бъдещето – място, което ще предлага съвременна и удобна среда за провеждане на събитията.

Фестивалът е платформа за срещи с едни от най-известните и вдъхновяващи автори на нашето време. Включени са литературни четения, лекции, дискусии и майсторски класове, които обхващат широк кръг от теми – от творческия процес до актуалните социални въпроси. От първите си издания до днес събитието привлича както утвърдени, така и новоизгряващи литературни звезди. Сред участниците са имена като Маргарет Атууд, Тони Морисън, Иън

¹ Forever Edinburgh. Festivals. Edinburgh International Book Festival [online], [viewed 28.11.2024]. Available from: <https://edinburgh.org/about-us/>

Ранкин, Салман Рушди и Дж. К. Роулинг. Програмата включва също така и видни обществени фигури и мислители като Ал Гор и Грета Тунберг, които използват Фестивала като платформа за дискусии по глобални теми.

Важен аспект от програмата на този фестивал е неговата подкрепа за нови таланти. Чрез инициативи като наградата First Book Award той предлага възможности за изява на млади автори, които получават шанс да достигнат до широка публика. Всички дебютни произведения, представени по време на Фестивала, автоматично участват в конкурса, предоставяйки на начинаещите писатели ценна видимост и признание.

Въпреки големия си мащаб Фестивалът остава достъпен за широк кръг хора. Включването на онлайн събития и инициативата „Плати колкото можеш“ позволяват на аудитория от цял свят да се присъедини към него, дори ако не могат да присъстват физически.

Но разбира се, Единбургският литературен фестивал не е просто място за представяне на книги. Той е пространство за диалог и вдъхновение, което утвърждава литературата като основен елемент на културния живот. Историята и успехът му го превръщат в еталон за литературните фестивали в Европа и перфектен пример за значимостта на такива събития за обогатяване на културното наследство.

Вилнюският фестивал на книгата е най-голямото литературно събитие в Балтийските държави и едно от водещите културни събития в Литва. Провежда се ежегодно през февруари в изложбения център „Литекспо“, като привлича над 50 хиляди посетители. Организиран от „Литекспо“, Литовския културен институт и Асоциацията на литовските издатели, Фестивалът събира повече от 300 издатели и други културни организации от Литва и

чужбина. Това събитие предлага богат културен календар с премиери на нови книги, дискусии по актуални теми, изложби, филмови прожекции, концерти и творчески работилници.

В рамките на Фестивала се организират около 500 културни събития, включително срещи с писатели, представяне на нови книги и форуми за интелектуални дебати. Сред основните акценти е Дискусионният клуб, където се разглеждат важни въпроси като изкуствения интелект, изкуство и пропаганда, както и глобалните конфликти, включително войната в Украйна. Фестивалът отделя специално внимание на младите читатели, предоставяйки им творчески инициативи в Младежкия читателски район като работилници и дискусии по социални теми. Важен елемент на събитието е музикалната програма, организирана от асоциацията AGATA, която включва литовски музиканти и предоставя на посетителите десетки концерти и срещи. Музикалната зала е една от най-големите в Литва и предлага на публиката уникални културни изживявания.

Вилнюският фестивал на книгата е не само платформа за представяне на нови книги, но и, както всеки друг фестивал, той активно подкрепя развитието на четенето и културната индустрия в Литва и Балтийския регион.² Събитието привлича специалисти, издатели, писатели, литературни агенти и любители на книгите от различни части на света, като поставя Литва в центъра на международната издателска сцена.

Фестивалът на литературата и изкуствата „Хей“ е ежегоден литературен фестивал, който се провежда в Хей он Уай, Уелс, и е един от най-престижните фестивали в Ев-

² Lithuanian Culture Institute. Vilnius Book Fair [online], [viewed 28.11.2024]. Available from: <https://english.lithuanianculture.lt/vilnius-book-fair/about-vilnius-book-fair/>

ропа, свързан с литература и идеи. Основан през 1988 г. от Питър, Рода и Норман Флорънс, фестивалът оттогава насам играе важна роля на британската културна сцена. Определен като „Удсток на ума“ от Бил Клинтън, Фестивалът „Хей“ има за цел да събере различни гласове, да вдъхновява диалог и да предложи платформа за разисквания по актуални политически, социални и екологични въпроси.

Всеки май и юни, в продължение на 10 дни, Фестивалът привлича хиляди посетители от цял свят. Въпреки че започва като литературно събитие, с времето той се разраства и включва музикални и филмови представления, а също и фестивал за деца, наречен „Хей Фийвър“. Събитията на Фестивала се записват и излъчват по телевизията и радиото, като Би Би Си е основен партньор в този процес. Много известни писатели, учени, актьори и публични личности участват всяка година, което прави Фестивала не само литературен, но и глобално значимо събитие.

Наред с ежегодните си издания в Уелс фестивалът „Хей“ се разширява и провежда събития в различни локации по целия свят, включително в Колумбия, Перу, Мексико, Испания и САЩ, като достига до милиони хора. Чрез своите форуми, платформи и образователни програми Фестивалът създава възможности за нови идеи и разнообразни перспективи, които премахват поляризацията и насърчават конструктивни разговори.³

Ключови моменти от Фестивала са разискванията по значими теми като изкуствен интелект, войни, миграция и други. Фестивалът е известен и със своите усилия за насърчаване на свободата на словото, като през 2020 г. се отказва от сътрудничеството със събитието в Абу Даби след

³ 20 facts about Hay-on-Wye and its famous festival. BBC [online], 27.05.2011 [viewed 28.11.2024]. Available from: <https://www.bbc.com/news/uk-wales-13561739>

обвинения в цензура и нарушаване на човешки права.⁴

Берлинският международен литературен фестивал е едно от най-значимите събития в света на литературата, което се провежда всяка година през септември. Основан през 2001 г. и организиран от фондация, посветена на изкуството и политиката, Фестивалът предоставя уникална възможност за среща с утвърдили се автори и нови таланти от цял свят.

Програмата обхваща различни литературни жанрове като поезия, проза, научнопопулярни произведения, графични романи, както и литература за деца и младежи. Събитията включват премиери на книги, четения на оригинални текстове с превод на немски език, дискусии с участието на автори, журналисти и обществени фигури, както и панели, разглеждащи социални и политически теми. Фестивалът привлича над 20 хиляди посетители годишно, които имат възможност да се запознаят както с най-новите тенденции, така и с вече утвърдени творби.

От 2024 г. в програмата се включва нова инициатива – куратор на годината, който създава основната тема на събитието и сътрудничи с екипа на Фестивала. Специално внимание се отделя и на младежката програма, която включва четения, работилници и премиери на книги за деца и младежи. Целта е да се насърчи интересът към четенето и да се разшири културният мироглед на младата аудитория чрез срещи с автори и илюстратори от различни държави.⁵

Този фестивал се отличава с иновативния си подход и ангажираност към теми, свързани със социалната спра-

⁴ Hay Festival Global [online], [viewed 28.11.2024]. Available from: <https://www.hayfestival.com/c-195-books.aspx>

⁵ Berlin International Literature Festival [online], [viewed 28.11.2024]. Available from: <https://literaturfestival.com/en/about/>

ведливост, политиката и културното многообразие. Сред гостите му са носители на международни награди, включително Нобелова награда, които представляват различни култури и литературни традиции. Сред тях са световноизвестни имена като Салман Рушди, Чимаманда Нгози Адичи, Маргарет Атууд, Светлана Алексиевич, Казуо Ишигуро, Олга Токарчук.

Едни от най-запомнящите се инициативи на Фестивала са ежегодният ден на графичния роман, както и четенията в берлинските затвори, където авторите споделят своите произведения с лишените от свобода. Освен това се провеждат редица събития за насърчаване на четенето, включително наградата „Изключителна книга“, която от 2012 г. отличава забележителни произведения за деца и младежи. Фестивалът е подкрепен от държавни и частни организации и разчита на международно сътрудничество с културни институти, посолства и издателства. Той е не само ключово събитие за литературната сцена в Берлин, но и платформа, която вдъхновява както автори, така и читатели от всички възрасти.

Литературните фестивали и панаири са не само културни събития – те са платформи за обмен на идеи, култури и творчество, които служат като мост между различни народи и традиции, събират автори, читатели, критици и творци от всяка част на света. Фестивалите в Единбург, Вилнюс, Хей и Берлин са само част от многобройните примери за това как литературата може да събира хора с различни гледни точки и да ги обогатява с нови мисли и вдъхновения. От представянето на нови книги и идеи до обсъждания на глобални теми и проблеми, те предлагат уникална възможност за пряк контакт между писателите и публиката, създавайки платформи за неформални, но изключително значими разговори.

Тези събития не само отбелязват успехите на съвременната литература, но и подкрепят новите таланти и предлагат възможности за открития. Те насърчават диалога между различни поколения и различни култури, като се превръщат във важни елементи на съвременната културна сцена. Участията в такива събития са преживявания, които могат да променят и разширят границите на нашето разбиране за литературата и света.

Три европейски сцени за книгите

Ивелин Иванов

Франкфуртският панаир на книгата има исторически корени, които датират от Средновековието, когато е бил център на търговията с печатни книги след изобретяването на печатната преса от Гутенберг. През 1949 г. в църквата „Свети Павел“ във Франкфурт се провежда първият съвременен панаир на книгата, отбелязващ възраждането на германската издателска индустрия след Втората световна война. Панаирът се провежда ежегодно през октомври, като събира издатели, автори, литературни агенти и професионалисти от цял свят, предоставяйки платформа за представяне на нови издания, обсъждане на тенденции в индустрията и сключване на договори за издателски права. Този най-голям книгоиздателски форум в света включва събития с разнообразна тематика – от приложението на изкуствения интелект до нови тенденции в литературата. Франкфуртският панаир е ключов център за международен книжен обмен и културен диалог, утвърждавайки се като водещо събитие в глобалната издателска индустрия. Той е делови център за представяне на издателски права. Освен това включва и тематични павилиони, посветени на новите технологии в издателския

сектор, дигиталните книги и културните програми в отделните държави.

Чрез международни партньорства и тематични форуми се насърчава диалог между различните култури. Всяко издание на Панаира включва специално участие на една страна, обявена за почетен гост, която има възможност пълноценно да представи своите култура, литература и изкуство. През 2016 г. почетни гости са Холандия и Фламандия. На техния общ щанд присъстват хиляди книги, които след края на събитието са дарени на библиотеки и читалища по целия свят. През 2023 г. почетен гост е Словения с участието на над 70 свои автори и изложители. През 2024 г. е Италия, а през 2025 г. – Филипините.¹

През 2020 г. Франкфуртският панаир на книгата се провежда в дигитална среда заради пандемията. А през 2021 г. се провежда в хибриден формат, съчетавайки ограничени присъствени събития с онлайн програма. Директорът на Панаира, Юрген Бос, отбелязва, че макар физическото присъствие да е намаляло, дигиталните инициативи са привлекли нова и по-широка аудитория, което е довело до увеличаване на глобалния обхват на събитието.²

Франкфуртският панаир не е просто събитие за книгоиздаване – той е културна институция със стратегическо значение за световния литературен пазар. Освен традиционното фокусиране върху правата за разпространение и лицензи през последните години Панаирът се адаптира към дигиталните технологии и новите тенденции в културната комуникация. Специални форуми като „Глобал-

¹ Frankfurter Buchmesse. Home [online], [viewed 19.12.2024]. Available from: https://www.buchmesse.de/en/history?utm_source;

² Фар на надеждата. Директорът на Франкфуртския панаир на книгата, Юрген Боос, за значението на дигиталните инициативи [онлайн], [прегледан 19.12.2024]. Достъпно на: <https://kultura.bg/article/624-far-na-nadezhdata>

ната перспектива за бъдещето на книгата“ и „Изкуствен интелект в издателската индустрия“ привличат експерти и иноватори от различни сектори.

Друг форум от изключителна важност за световното книгоиздаване е Панаирът на детската книга в Болоня. Основан е през 1964 г. с цел да среща професионалисти, посветени на детската литература и илюстрация. Събитието се провежда ежегодно през пролетта с богата програма от изложби, семинари и награди, насочени към автори, илюстратори и издатели. През 2024 г. Панаирът отбелязва най-висока дотогава посещаемот от 32 хиляди души от различни професионални сфери на книгоиздаването. През 2025 г. рекордът е подобрен, като организаторите отчитат точно 33 318 посетители.³ Панаирът е признат за водещо световно събитие в областта на детската литература, предоставяйки платформа за откриване на нови таланти и насърчаване на иновациите в детското книгоиздаване. Той играе ключова роля в популяризирането на детската литература и илюстрация. България редовно участва с национален щанд. През последните години се забелязва засилен интерес към илюстрациите на български художници, които участват и в конкурсите за най-добър илюстратор.

Една от впечатляващите инициативи, които характеризират Панаира в дългогодишната му история, е „Стената на илюстраторите“ – огромно пространство, където творци от цял свят могат да оставят свои творби. Тази интерактивна зона винаги е била източник на вдъхновение за издатели и литературни агенти, които търсят нови таланти. С развитието на дигиталните технологии „Стената

---

³Anderson, Porter. Bologna Sees a Five-Percent Growth in Trade Visitors. Publishing Perspectives [online], 04.04.2025 [viewed 06.04.2025]. Available from: <https://publishingperspectives.com/2025/04/bologna-sees-a-five-percent-growth-in-trade-visitors/>

на илюстраторите“ вече има своя виртуална платформа, на която се представят стотици художници от цял свят далеч извън няколкодневния период на Панаира. През 2025 г. виртуалната стена на илюстраторите ще бъде активна от 20 март до 30 септември. Панаирът създава и годишен каталог на най-добрите детски книги, който служи като ценен ресурс за професионалистите в индустрията.

През 2020 г. Панаирът на детската книга в Болоня се отменя заради пандемията от COVID-19, но се провежда, макар и в по-скромни мащаби, в онлайн формат. Директорът на Панаира Елена Пасоли споделя, че виртуалното издание е предоставило възможност за участие на професионалисти от цял свят, които иначе не биха могли да присъстват физически. Това води до по-голямо разнообразие и иновации предимно в представянето на детската литература.

Панаирът в Болоня играе уникална роля в насърчаването на межкултурния диалог и образованието чрез литература за деца и младежи. Събитието събира професионалисти и задава стандарти в областта на илюстрацията и графичния дизайн. Наградата за илюстрация е една от най-престижните и често се разглежда като стартова точка за млади таланти. През 2022 г. събитието въвежда специална секция за иновации, включваща теми като виртуална реалност, игри, базирани на литературни сюжети, и сътрудничество между издатели и разработчици на образователни технологии.⁴

Лондонският панаир на книгата се провежда за първи път през 1971 г.⁵ Целта му е да събира професионалисти

⁴ Bologna Children's Book Fair [online], [viewed 19.12.2024]. Available from: <https://www.bolognachildrenbookfair.com/en/home/878.html>

⁵ The London Book Fair. Defining the Future of Creative Content [online], [viewed 19.12.2024]. Available from: <https://www.londonbookfair.co.uk/>

от издателската индустрия за обмен на идеи, дискусии и делови срещи. Организира се всяка пролет в изложбения център „Олимпия“, като обединява издатели, автори, медийни професионалисти и литературни агенти. Панаирът е утвърден като едно от водещите международни събития в издателската индустрия, привличащ хиляди участници от цял свят. Служи като важна платформа за обсъждане на творческото съдържание и иновациите в книгоиздаването. През 2020 г. Панаирът също е отменен заради COVID-19 няколко дни преди началото. Директорът му, Анди Вен-трис, заявява, че въпреки трудностите индустрията е показала изключителна гъвкавост и устойчивост, като много автори и издатели са намерили алтернативни начини за свързване и представяне на своите произведения чрез дигитални платформи.

Едно от ключовите предимства на Лондонския панаир е географската и културната му свързаност с англоезичния свят, което го прави естествено средище за литературния обмен между Европа, Северна Америка и Азия. Събитието е известно със своите панелни дискусии, насочени към глобалните проблеми в издателската индустрия като например авторските права в ерата на дигитализацията, устойчивостта в книгоиздаването и равноправието в литературата. През последните години Панаирът се стреми да бъде не само търговска платформа, но и културен катализатор, включващ програми за насърчване на нови гласове от маргинализирани общности.

През 2024 г. България участва за първи път със собствен щанд. Дебютът ни на Лондонския панаир на книгата е не само културен успех, но и символ на усилията на българските автори и институции да разширят хоризонтите на литературата. На откриването на българския национален щанд присъства заместник-министърът на културата

Амелия Гешева, която изразява цялата си благодарност към писателите и издателите за усилията им да представят българската литература на световната сцена. В събитието участват носителите на международната награда „Букър“ – Георги Господинов и Анджела Родел, преводачка на романа му „Времеубежище“. Представено е и английското издание на романа „Случаят Джем“ от Вера Мутафчиева.⁶ През 2025 г. България отново участва с национален щанд. На откриването му присъстват вицепрезидентът Илияна Йотова и министърът на културата Мариан Бачев. Чуждестранната публика приема с интерес българската литература, а участието на страната се разглежда като стъпка към изграждане на дълготрайно присъствие на глобалната сцена. Освен издатели и литературни агенти интерес проявяват и преводачи, които търсят нови и уникални произведения за англоезичния пазар.

Панаири на книгата във Франкфурт, Болоня и Лондон са не просто събития за книгоиздателите, а платформи за културен обмен, иновации и откриване на нови таланти. Те играят ключова роля в оформянето на глобалните тенденции в литературата и утвърждават стойността на книгата като средство за диалог между различните култури и поколения. Участието на България в тези престижни форуми е силна стъпка към международно признание и отваря нови хоризонти за българските автори и тяхното творчество. Тези събития обединяват професионалистите в индустрията в стремежа им да изградят бъдещето на литературата в един все по-свързан свят.

---

⁶ Дебют за България на престижния London Book Fair. (2024) [онлайн], [прегледан 20.12.2024]. Достъпно на: <https://impressio.dir.bg/bukvi/debyut-za-balgariya-na-prestizhniya-london-book-fair>.

Символи на признание и талант

Надежда Минева

Литературните награди несъмнено са едно от най-значимите културни явления в съвременното общество. В Европа, континент с богато литературно наследство и културно многообразие, литературните награди са мост между традицията и иновацията и същевременно акцентират върху нови литературни тенденции и значими социални въпроси. Всяка награда е отражение на социалната и културната среда, в която възниква.

Една от най-ключовите тенденции в съвременните литературни награди е да отразяват социално-значимите теми – от екологични проблеми и човешките права до миграцията и културното многообразие. Те дават свобода на автора да изрази своята гледна точка и критичност, да покаже, че е социално ангажиран, и да даде гласност на проблемите, пред които се изправя съвременното общество. Често европейските литературни награди се стремят да бъдат платформа на гласовете, които доскоро са били пренебрегвани. Те обединяват традициите на старата литература с предизвикателствата на съвременния свят и насочват вниманието към значими произведения и автори.

В Европа има множество престижни литературни наг-

ради – както международни, така и национални. Те се различават по своите критерии, история и дори по културното си значение и престиж, но всички те имат една обща цел – да утвърдят значимите културни произведения и да привлекат общественото внимание към тях.

Безспорно на върха на тази йерархия стои Нобеловата награда за литература – най-реномираната и значима награда както в Европа, така и в целия свят. Тя е пример за устойчивост на литературните ценности през вековете и е символ на върхово литературно признание.

Нобеловата награда се присъжда ежегодно от фонд, завещан от шведския изобретател Алфред Нобел. В своето завещание от 1895 г. той разпорежда голяма част от неговото състояние да бъде използвано за създаването на фонд, от който ежегодно да се връчват награди на хора с най-голям принос за света през изминалата година. Първоначално наградите са разпределени в пет категории – химия, физика, литература, медицина и мир, но през 1969 г. е добавена и шеста – Награда за икономически науки в памет на Алфред Нобел. Първата Нобелова награда за литература е връчена на 10 декември 1901 г. по случай пет години от смъртта на Алфред Нобел.¹

От 1901 до 2024 г. Наградата за литература е била получена от 121 творци, 18 от които са жени. В дългата си история наградата не е била връчена само през седем години, както заради политически събития като Първата и Втората световна война, но и понякога заради преценката на Шведската академия, че нито едно от произведенията не отговаря на високите критерии и стандарти.

Нобеловата награда за литература е блян за много писатели по света. Престижът ѝ е причината всеки победител

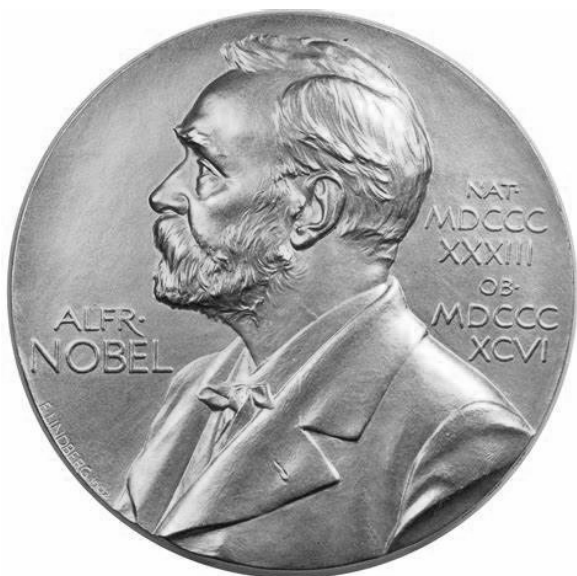
¹ The Nobel Prize [online], [viewed 07.12.2024]. Available from: <https://www.nobelprize.org/>

да бъде международно признат и оценен, а произведенията му да започнат да се ценят още повече в световен мащаб. Въпреки това има два случая до 2024 г., в които наградата е била отказвана поради политически или лични причини.

Наградата се дава през декември, но процесът по номиниране започва през ранната есен на предходната година. Правото да предлагат кандидати имат Шведската академия, както и някои други академии или дружества, видни професори по литература и лингвистика в университети или колежи, предишни лауреати на наградата по литература, представители на авторски дружества, които представляват литературното творчество в своите страни. Изборът кой да е носителят на Нобеловата награда за литература се прави от Шведската академия, която се състои от 18 членове. С оценката на номинациите се занимава Нобелов комитет по литература, който се състои от 4 или 5 души. Лица, които не са получили официална покана, също могат да изпращат своите номинации, но никой няма право да предложи сам себе си.

Церемонията по награждаване се провежда в Стокхолм на 10 декември. Наградата включва парична премия, която варира всяка година в зависимост от приходите на фондацията, която управлява завещанието на Алфред Нобел. През последните години сумата обикновено е 1 милион долара. Лауреатът получава и златен медал, изработен от 23-каратово злато. На лицевата страна на медала е изобразен Алфред Нобел, като са изписани неговото име и годините на раждане и смърт.

Лицевата страна на златния медал с изображението на Алфред Нобел (Сн.: TheBookPrizes.com)

На обратната страна има различни символи и надписи, които са уникални за всяка награда. Победителят получава и красиво изработена диплома, която е индивидуално проектирана за всеки носител. Освен материалните награди писателят получава международно признание и утвърждава името си като една от водещите фигури в световната литература. Носител на Нобеловата награда за литература за 2024 г. е южнокорейската писателка Хан Канг.

Друга престижна награда на международната сцена е „Букър“, която макар и да се съсредоточава само върху англоезичния свят, оказва силно влияние върху съвременната литература. Докато Нобеловата награда оценява вече затвърдени автори, „Букър“ се стреми да открива нови таланти.

Наградата „Букър“ е една от най-престижните международни британски награди и се присъжда всяка година на автор на роман, написан на английски език.² Наградата е основана през 1968 г. от компанията „Букър Макконъл“ като алтернатива на френската награда „Гонкур“. Първоначално право на участие са имали само автори от страните от Британската общност и Ирландия, но през 2013 г. се взема решение право на участие да имат и всички романи на английски, публикувани в Обединеното кралство или Ирландия, без значение каква е националността на автора. През 2002 г. наградата минава под контрола на инвестиционната фирма „Ман Груп“, заради което е преименувана на „Ман Букър“, но през 2019 г. наградата сменя спонсора си и връща оригиналното си име. През 2005 г. се създава Международната награда „Букър“, която от 2016 г. се присъжда на роман или сборник с разкази, издадени в превод на английски език.

Журието за определяне на наградата се подбира, като се взема мнението на техния собствен екип, консултативния комитет на наградата и от предишни членове на журието, запознати с процеса на работа. През годините журието на наградата „Букър“ е било представяно от различен тип хора. В началото оценяващите са били писатели, след това са преобладавали политиците, но през последните години съставът на журието е разнообразен: графични дизайнери, художници, критици, писатели и победители от минали години. Наградата има и паричен еквивалент от 50 хиляди британски лири, като всеки номиниран получава по 2500. Същата е и паричната награда за носителите на Международния „Букър“, но авторът трябва да раздели сумата със своя преводач. Първоначално носителите на

² TheBookerPrizes.com [online], [viewed 07.12.2024]. Available from: <https://thebookerprizes.com/the-international-booker-prize>

наградата са получавали и статуетка, създадена от художника Ян Пиенковски, която представлява фигура на жена, държаща купа над главата си. Впоследствие на победителите вместо статуетката се връчвала кожена подвързия на книгата им. През 2022 г. връчването на статуетката е възстановено в чест на Ян Пиенковски, който умира същата година.

През 2023 г. Международният „Букър“ бе присъден на Георги Господинов за романа „Времеубежище“, преведен на английски език от Анджела Родел. Това е първият път, когато български автор печели наградата, и е изключителен успех, издигнал авторитета на българската литература. През 2024 г. носител на наградата „Букър“ е Саманта Харви за романа „В орбита“, а „Международният Букър“ е връчен на немската писателка Джени Ерпенбег за романа „Кайрос“. Наградата „Букър“ е изключително признание за литературно майсторство и има голямо културно и литературно значение в световен мащаб.

Друга награда с висок престиж в Европа е отличието „Гонкур“. Това несъмнено е най-значимата литературна награда във Франция и се присъжда единствено за романи, написани на френски език.³ Тя се връчва ежегодно от Академията „Гонкур“, създадена през 1903 г. благодарение на завещанието на писателя Едмон дьо Гонкур, който заедно с брат си Жюл има изключителен принос за френската литература. Академията е съставена от десет членове, чиято основна задача е да определят лауреатите на наградата.

Процесът на подбор обхваща периода от началото на септември до края на октомври. Избраните произведения преминават през три етапа: първоначално номинираните

³ Académie Goncourt [online], [viewed 07.12.2024]. Available from: <https://www.academie-goncourt.com/tous-les-laureats-prix-goncourt>

са 15, на втория етап остават 8, а в последния трети етап остават 4. Наградата се връчва в началото на ноември от членовете на Академия „Гонкур“, като обявяването на победителя се извършва от нейния генерален секретар.

За разлика от „Букър“ и Нобеловата награда за литература, при които паричната стойност е значителна, финансовото изражение на френското отличие е символичната сума от десет евро. Въпреки това тя е изключително значима, защото благодарение на своя престиж гарантира международно признание за автора и неговото произведение, преводи в чужбина и многотиражни издания.

Много значими автори са завоювали наградата през годините. Един от тях е Ромен Гари, който е единственият писател, печелил „Гонкур“ два пъти – през 1956 г. с романа „Корените на небето“ и през 1975 г. с романа „Животът пред теб“. През 2024 г. наградата „Гонкур“ е присъдена на Камел Дауд за романа, озаглавен с арабската дума Houris.

Наградата „Сервантес“ е най-значимото отличие за литературни произведения на испански език. Създадена през 1976 г., тя има за цел да отличи цялостното творчество на автор, пишещ на испански език, чието творчество е допринесло за испанската култура. Наградата носи името на Мигел де Сервантес, автор на „Дон Кихот де Ла Манча“, което се счита за най-важното произведение на кастилската литература. Наградата е основана от Министерството на културата в Испания и се присъжда за цялостен принос към испаноезичната литература, а не за конкретно произведение.⁴ Журито включва видни литературни личности, учени и представители от испаноговорящите страни. Кан-

---

⁴ Del Campo, Manuel. The Cervantes prize, the most important Spanish literary award. University of Cambridge [online], 04.05.2017 [viewed 07.12.2024]. Available from: <https://languagecollections-blog.lib.cam.ac.uk/2017/05/04/the-cervantes-prize-the-most-important-spanish-literary-award/>

дидатите за наградата се номинират от Пленарната сесия на Кралската испанска академия, предишни нейни лауреати, както и филологични академии на испаноговорящите страни. Наградата се връчва от краля на Испания и министъра на културата всяка година на 23 април – деня, в който се отбелязва годишнината от смъртта на Сервантес. Паричната ѝ стойност е 125 хиляди евро. В историята на наградата призът е бил получен само от три жени, а носителят на наградата „Сервантес“ за 2024 г. е испанският писател и поет Алваро Помбо.

„Стрега“ е една от най-престижните награди в Италия. Тя е основана в далечната 1947 г. от Мария и Гофредо Белончи. Наградата отличава най-добрата съвременна художествена книга, публикувана в периода между месец март на предходната година и февруари на текущата.⁵ Номинираните автори се избират от комитет, включващ около 400 души – културни дейци, представители на различни фондации, писатели, получили наградата в предишни години, и други. Всеки член има право да номинира книга, написана или издадена на италиански език, която счита за достойна, като по-късно от всички предложени книги се избират 12, които да продължат напред в конкурса. Те се четат и гласуват на два етапа. През първия етап всеки член от журито дава своя вот за три от 12-те подбрани книги. Във втория остават само пет, от които журито избира отличеното произведение. Наградата се връчва на церемония в Рим, която по традиция се провежда в първия четвъртък на юли, а нейният лауреат получава не само значимо литературно признание, но и парична награда от 5000 евро. През 2024 г. наградата „Стрега“ е връчена на писателката Донатела ди Пиетрантонио за романа „Крех-

⁵ Premio Strega [online], [viewed 07.12.2024]. Available from: <https://premiostrega.it/PS/>

ка възраст“. От 2014 г. наградата разширява обсега си чрез своя международен вариант – Европейската „Стрега“. Отличието се връчва на европейски автор с признание в страната си за произведение, издадено на италиански език. Още в първото издание на новата награда сред номинираните е Георги Господинов за романа си „Физика на тъгата“. През 2021 г. той печели Европейската „Стрега“ с „Времеубежище“, като става първият писател от Източна Европа, удостоен с това отличие. Преводите и на двата романа са дело на големия италиански българист Джузепе дел’Агата.

На литературната сцена има награди, които поставят специален акцент върху жените писателки. Такава е Женската награда за литература, която се присъжда във Великобритания.⁶

Идеята за наградата се ражда още през 1992 г., но за пръв път се връчва през 1996 г., като нейни създатели са група професионалисти от книгоиздателската индустрия. Сред тях са книжари, библиотекари, журналисти и литературни критици, разочаровани от слабото женско присъствие сред лауреатите на значимите литературни награди. Главната цел на наградата е да се популяризира художествената литература, създадена от жени, и да гарантира, че техните творчески постижения получават нужното внимание.

Първоначално наградата е финансирана от анонимен дарител и от телекомуникационна компания „Ориндж“ – заради това носи името ѝ до 2012 г., когато тя прекратява спонсорството си. За награда могат да кандидатстват романи, публикувани на английски език през предходната година в Обединеното кралство. Преводни издания не са

⁶ Women's Prize Trust [online], [viewed 07.12.2024]. Available from: <https://www.womensprize.com/>

допустими, въпреки че жени от всички националности могат да бъдат номинирани.

Романите се оценяват от жури, съставено само от жени, които са авторитетни личности в различни сфери – журналистика, литература, музика, изобразително изкуство. Петчленното жури всяка година търси сред номинираните творби не само оригиналност, но и емоционално въздействие, което да оставя траен отпечатък върху читателите. Наградата включва сума от 30 хиляди британски лири и специално изработена бронзова статуетка. Церемонията по награждаване се провежда всяка година през юни в Лондон. Женската награда за литература за 2024 г. е присъдена на В. В. Ганешанантан за романа *Brotherless Night*.

Книгите за деца също играят важна роля в развитието на литературата и заслужават място на международната сцена, където трудът на техните творци да бъде оценен. Такава е наградата за детска литература „Ханс Кристиан Андерсен“.

Тя е учредена през 1956 г. от Международния съвет за книги за деца (IBBY) и е посветена на прочутия датския автор, създал едни от най-известните детски приказки. Макар и съсредоточено само върху детската литература, отличието е толкова престижно, че често се определя като „Малката Нобелова награда“.⁷

За номинациите за тази награда се предпочитат автори, в чиито произведения присъстват фантазията и митологията, присъщи за литературната самобитност на самия Андерсен. Комитетът, който оценява номинираните писатели, е запознат в дълбочина с неговото творчество, а процесът за подбор на номинираните изисква съвместна ра-

⁷ International Board on Books for Young People [online], [viewed 08.12.2024]. Available from: <https://www.ibby.org/awards-activities/awards/hans-christian-andersen-award>

бота с Факултета по литература на Южния датски университет. Наградата „Ханс Кристиан Андерсен“ се присъжда на автори, чиито произведения имат много детайлен и добре изграден фантастичен свят, като същевременно разглеждат както морални теми, така и човешки емоции, близки до тези на децата. Наградата се присъжда на всеки две години и на писатели, и на илюстратори. През 2024 г. наградата в категория „Автор“ е присъдена на австрийския писател Хайнц Яниш, известен със своите философски текстове за деца, като сред творчеството му се откроява книгата „На луната и обратно“. В категория „Илюстратор“ е удостоен канадският творец Сидни Смит заради впечатляващия му визуален стил и принос към илюстрациите на детските книги.

*Медалът, който се връчва на лауреатите на наградата
(Сн.: Andersen-Award.com)*

Награда на името на датския писател е учредена и в Дания през 2010 г.⁸ Тя също се присъжда на две години, но с нея се удостояват само писатели, а не и илюстратори. Победителят получава бронзова скулптура, наречена „Грозното патенце“, която е създадена от датската скулпторка Стине Ринг Хансен и е символ на трансформацията и развитието, заемащи изключително голяма част от творчеството на Андерсен. Освен нея награденият получава 500 хиляди датски крони, както и диплома с надпис „Красотата на лебеда“. Церемонията по връчването на наградата се провежда в Копенхаген на 2 април – рождествената дата на Андерсен. Носителка на тази датска награда за 2024 г. е известната канадска писателка Маргарет Атууд.

Литературните награди играят ключова роля не само в индивидуалния успех на авторите, но и в културната и социална динамика на съвременното общество. Те насърчават писателите да разглеждат необичайни теми, да се осмеляват да експериментират със стилове и жанрове и да отразяват актуалния социален, културен и политически живот. Наградите не са просто признание, те създават пространство, в което литературата продължава да бъде двигател на общественото развитие.

---

⁸ Hans Christian Andersen Literature Award [online], [viewed 07.12.2024]. Available from: <https://www.andersen-award.com/>

Пазители на книжовното наследство

Мирослава Пешева

Вече няколко века книгоиздаването на Стария континент се развива като една от най-значимите културни индустрии. През последните 5 години новите заглавия, издадени в Европа, са средногодишно около 600 хиляди.¹ Екземпляри от всички тези заглавия е необходимо да бъдат съхранявани и опазвани за ползване в бъдещите времена. В епоха, когато дигиталните технологии и бързото поглъщане на информация доминират, библиотеките продължават да бъдат от полза на обществото, предоставяйки му не само културно и образователно развитие, но и място за социализиране и развлечение.

Връзката между книгоиздаването и библиотеките в Европа винаги е била силна, тъй като и двете играят важна роля в огромяването и духовното развитие на обществото. Ролята на библиотеките не трябва да се подценява, защото те държат ключа за опознаване на културата, развитието и историята на Европа. От средновековните манастирски библиотеки, които са съхранявали религи-

---

¹ European Book Publishing Statistics 2023. Federation of European Publishers [online], 13.01.2024 [viewed 20.11.2024]. Available from: <https://fep-fee.eu/European-Book-Publishing-Statistics-2023>

озни и философски трудове, през епохата на Просвещението, когато библиотеките са подпомогнали възхода на научни и политически идеи, до наши дни, когато продължават да бъдат истински културни и интелектуални светилища.

След като издателите публикуват книгите си, библиотеките не само ги събират и опазват, но и осигуряват обществения достъп до тях. По този начин се създава кръговрат, в който новите идеи и открития са споделени, обсъждани и запазвани за следващите поколения. Библиотеките са имали, имат и сега, огромен принос в разпространението на знания, предоставяйки лесен или дори безплатен достъп до книгите. Те често са работили с издателите, за да се сдобият с редки и значими трудове, като по този начин са подсигуравали както тяхното опазване, така и лесния достъп до тях за различни проучвания. Благодарение на това партньорство в момента притежаваме литературно и културно наследство, което превръща библиотеките не просто в институции за опазване на книжното богатство, но и в активни центрове на културата и образователния обмен.

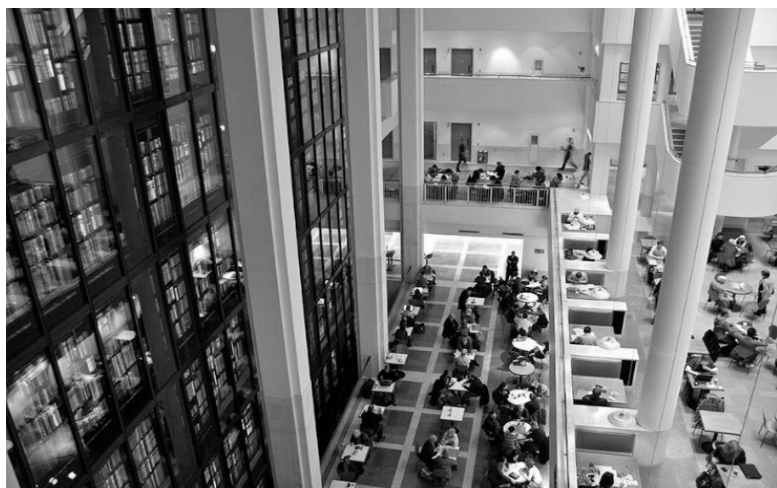
Голяма част от европейските библиотеки сега са почти не само благодарение на своите огромни колекции, но и защото представляват исторически и архитектурни забележителности. Например Британската библиотека, Ватиканската библиотека и Националната френска библиотека са забележителни символи на европейското културно и историческо наследство.

Британската библиотека

е една от най-големите в света. Преди 1973 г. е била част от Британския музей. Според последни данни тя раз-

полага с над 170 артикула² от цял свят, като всеки ден броят им се увеличава. Освен книги Библиотеката съхранява вестници, карти, патенти и щампи, звукозаписи и видеозаписи.

Централната зала на Британската библиотека (Сн.: Londonist)

Британската библиотека получава екземпляри от всички книги, издадени в Обединеното кралство и Ирландия, благодарение на задължителното депозиране, включително значителна част от задграничните заглавия, разпространявани в Обединеното кралство. Тя се финансира от Министерството на културата, медиите и спорта. Освен разнообразието от текстове можем да получим достъп и до огромен обем от дигитални формати. Колекциите на Библиотеката включват около 14 милиона книги, заедно със значителни фондове от ръкописи и предмети, датиращи още от 2000 г. пр.н.е. Тя притежава над 11,3 милиона дигитални библиотечни единици, с които се е сдобила през

² British Library [online], [viewed 20.11.2024]. Available from: <https://www.bl.uk>

последните 10 години. Библиотеката разполага с голям брой колекции, някои от които са изключително богати.³ За 2023 г. Библиотеката генерира близо 1,2 милиона паунда, които се разпределят за различни дейности.⁴ Освен това тя финансира много национални и международни проекти, сред които са „Театрален архив“, каталог по заглавия на инкунабули, „Цитиране на данни“ и Международен проект Дунхуанг.⁵

Френската национална библиотека

играе ролята на хранилище за всичко, което се издава във Франция. Някои от артикулите са изложени в музея на Библиотеката, известен още като „Кабинета с медалите“ в сградата Ришельо.

Нейната история започва от Кралската библиотека през 1368 г., когато крал Шарл V получава колекция от ръкописи от своя предшественик Жан II, които са прехвърлени в Лувъра за съхранение. За пръв библиотекар се смята Клод Малет, камериерът на краля, който прави нещо като каталог на ръкописите. След смъртта на Шарл VI тази първа колекция е закупена от английския регент на Франция, херцогът на Бедфорд, който я прехвърля в Англия през 1424 г. След неговата смърт колекцията е разпръсната. Самата библиотека отваря вратите си за по-

³ Nickson, M.A.E. The British Library: Guide to the catalogues and indexes of the Department of Manuscripts 3rd ed. London: British Library, 1998, p. 4.

⁴ British Library Annual Report and Accounts 2023/24 [online], 07.2024 [viewed 17.11.2024]. Available from: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/66a76368ce1fd0da7b592e51/British_Library_Annual_Report_and_Accounts_2023-2024.pdf

⁵ The International Dunhuang Project (IDP) – международен съвместен проект, чиято цел е запазването, каталогизирането и дигитализирането на ръкописи, печатни текстове, картини, текстил и артефакти от пещерите Могао в западния китайски град Дунхуанг. — Б. а.

*Сградата на Френската национална библиотека
(Сн.: Architecturaviva)*

Според последни данни библиотеката разполага с над 42 милиона библиотечни единици, от които 16 милиона са книги⁷. Освен това тя притежава огромен брой дигитализирани формати в „Галика“, достъпни за нейните онлайн потребители. В момента в нея има над 10 милиона дигитализирани материали на книги, списания, вестници, снимки, карикатури, рисунки, щампи, плакати, карти, ръкописи, антични монети, партитури, театрални костюми и декори, аудио и видео материали. Всеки един от

⁶ Priebe, Paul M. From Bibliothèque du Roi to Bibliothèque Nationale: The Creation of a State Library, 1789–1793. *Journal of Library History*, 1982, vol. 17, no. 4, pp. 389–408.

⁷ La BnF en chiffres. Bibliothèque nationale de France [online], [viewed 20.11.2024]. Available from: <https://www.bnf.fr/fr/la-bnf-en-chiffres>

тях притежава цифров идентификатор на библиотеката и библиографско описание и е със свободен достъп.

Библиотеката разполага с бюджет от над 200 милиона евро, чрез който да запълва фондовете си. Днес тя съхранява най-голямата колекция от средновековни и съвременни ръкописи, включваща средновековни песни и рицарски романи, източна литература, източни и западни религии, древна история, научна история и литературни ръкописи. През 1956 г. Ален Рене⁸ прави кратък филм, посветен на Библиотеката и нейните колекции.

Овалната зала (Сн.: *The plan.it*)

Германската национална библиотека

е основана през 1912 г. в Лайпциг благодарение на Асоциацията на германските книжари в Кралство Саксония. От 1 януари 1913 г. започват да се събират всички немски публикации и още същата година се избира първият директор – Густав Вал.

⁸ Френски кинорежисьор и сценарист, известен с продукциите „Ван Гог“, „Провидение“ и др. – Б. а.

*Сградата на Германската национална библиотека
(Сн.: Desertationviews.org)*

По време на нацисткото управление от 1933 г. до 1945 г. германските библиотеки са цензурирани от властта. А книгите, иззети от нацистите в окупираните страни, влизат в германски колекции. През 1946 г. се съставя план за създаването на библиотека за „емигрантска литература“, което спомага за разрастването на фонда на Библиотеката. Според Закона за задължителното депозирание тя трябва да получава по 2 екземпляра от всяко издадено в страната издание. През 1971 г. влиза в сила Наредбата за задължителното депозирание на музикални ноти и музикални записи в Германския музикален архив. Националната агенция за ISBN е основана през 1977 г. в Германската национална библиотека. Доброволното депозирание на онлайн публикации е съгласувано през 2002 г. с немските издатели чрез Германската асоциация на издателите и книжарите.⁹

⁹ History. Deutsche national bibliothek [online], [viewed 20.11.2024]. Available from: https://www.dnb.de/EN/Ueber-uns/Geschichte/geschichte_node

Интересен е фактът, че Германската национална библиотека се стреми към екологична, икономична и социална устойчивост. За последните 5 години е успяла да намали с цели 27% консумацията на електричество, а чрез инсталирането на слънчеви панели на една от сградите се генерират 50% от необходимото електричество през топлите летни месеци. Освен това Библиотеката е успяла да създаде стратегически план за дейността си до 2035 г. Бюджетът ѝ е над 62 милиона евро.

Дигитализирането на колекциите, с които разполага Библиотеката, позволява опазването на природните ресурси и използването на възобновяема енергия.

Ватиканската библиотека

е официално основана през XV век, но се смята, че съществува от по-рано. Предполага се, че е една от най-старите библиотеки в света. В началото се е състояла от 4 стаи – Латинска библиотека, Гръцка библиотека, Тайна библиотека и Папска библиотека, декорирани от най-известните творци за онова време. С годините тя се разраства, като систематично са се търсели и поръчвали манускрипти и книги. В края на XVI век колекциите на Библиотеката се разрастват до такава степен, че е необходимо построяването на допълнителна сграда. Макар в края на XVIII век и началото на XIX век част от колекциите да са били загубени след нападения от Франция, Библиотеката успява да получи обратно по-голямата част от тях. През XX век се основават лаборатории за съхранение и реставрация, които имат изключително значение за опазването на документираното историческо наследство на Ватиканските архиви и безценната колекция от златни

*Сикстинската капела, която е била част от
Ватиканската библиотека (Сн.: Микал Осменда, Flickr.com)*

Библиотеката разполага с 23 колекции. Едни от най-известните творби, запазени в нея, са „Евангелие на Матей“ на персийски език, „Триумфът на историята над времето“ от Антон Рафаел Менгс и „Битката между Давид и Голиат“ – книга на псалмите. Библиотеката притежава над 80 хиляди ръкописа и около 100 хиляди архивни единици; над 8600 инкунабули; десетки хиляди издания от XVI и още повече от XVII век; 1,6 милиона печатни книги; 300 хиляди монети и медали; 150 хиляди щампи, рисунки и гравюри и над 150 хиляди снимки.

Достъп до Ватиканската библиотека имат квалифицирани изследователи и учени, преподаватели във висши

---

¹⁰ Activity. Archivio apostolico vaticano [online], [viewed 20.11.2024]. Available from: <https://www.archivioapostolicovaticano.va/content/aav/en/attivita/ricerca-e-conservazione/conservazione-e-restauro.html>

учебни заведения и студенти, но само след като предоставят писмо с гаранция от преподавател. Правилата, които трябва да спазват читателите, са описани на цели четири страници.

Библиотеката „Света Женевиев“

обслужва университетите на Париж. Тя води своето начало от манастирска библиотека през VI век. През XIX век е кръстена на Света Женевиев, която е много почитана покровителка на парижаните. На нея са кръстени и базиликата, и бенедиктинското абатство. Едно от най-значителните обогатявания на библиотеката се случва през 1710 г. и включва 16 хиляди тома, завещани от Шарл-Морис Льо Телие¹¹. Библиотеката е преместена в нова сграда, строена от 1843 до 1851 г. През 1992 г. е включена в списъка на паметниците под закрила на ЮНЕСКО.¹²

Интересна е не само историята ѝ, а и самата архитектура на сградата, дело на Анри Лабруст¹³. Той успява да съчетае функционалността с естетиката, като оставя структурата на сградата видима в комбинация с пространствена автономност. Работата му по сградата на Библиотеката поставя началото на модерността в архитектурата.

Фасадата е с масивен приземен етаж със сравнително малки прозорци, чиято цел е съхраняването на по-редки и ценни колекции. Първият етаж се осветява от цели 42 прозореца, върху които е гравирани монументален каталог, включващ имената на 810 известни автори, чиито произведения се съхраняват вътре. Сградата се състои още от

¹¹ Архиепископ на Реймс и син на министъра на Луи XIV. — Б. а.

¹² About us. Bibliothèque Sainte Geneviève [online], [viewed 20.11.2024]. Available from: <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=bibliotheque+sainte+genevieve>

¹³ Пиер Франсоа Анри Лабруст е френски архитект в известната школа по архитектура École des Beaux-Arts. — Б. а.

вестибюл, стаи, които се разделят на ляво и дясно крило, читалня и административна част.

Библиотеката разполага с общ фонд и архивен фонд. Общият се състои от повече от 1,5 милиона печатни заглавия, близо 1900 абонамента и 87 бази данни. Архивният включва 250 хиляди документа, от които 6600 ръкописа, датиращи от VIII век до днес, 1500 инкунабули и около 160 хиляди стари, редки или ценни печатни материали. Освен тези два фонда към „Света Женевиев“ е включена и Скандинавската библиотека, която притежава колекция за високи постижения в научните изследвания.

Според статистиката за посещаемостта на Библиотека-та за 2023 г. потребителите ѝ са над 46 хиляди души, които общо са осъществили около 352 хиляди посещения в сградата на Библиотеката и над 200 хиляди посещения на сайта ѝ. Разходите ѝ за 2023 г. са близо 9 милиона евро.

Фасадата на библиотека „Света Женевиев“
(Сн.: *Britanica.com*)

Щутгартската общинска библиотека

отваря врати през 2011 г. Към нея спадат Централната библиотека, 17 общински библиотеки и 2 мобилни библиотеки. Самата идея за построяването ѝ се появява още през 80-те години на XX век. Новата сграда има формата на монолитен куб, в който са събрани всички древни библиотеки и се състои от 9 етажа. Нейният външен вид е символ на значимостта ѝ като нов интелектуален и културен център. Има входове от всяка една от четирите страни, правейки достъпа много по-лесен и удобен. Партерното ниво включва централно място, наречено още „Сърце“, което представлява централната точка на цялата сграда. Впечатляваща е стъпаловидната 5-етажна читалня с формата на пирамида, която е заобиколена от кабинети и осветявана от стъклен таван. В сградата се помещават детска библиотека, музикална библиотека, учебни зали, графотека, администрация и кафене, които са разположени на деветия етаж като външен пръстен, по протежение на добре

*Интериорът на Щутгартската библиотека
(Сн.: Geheimtippstuttgart.de)*

осветената фасада.¹⁴ Сумата, използвана, за да се създаде тази иновативна сграда, е 79 милиона евро. Всяка година Библиотеката се радва на близо 2 милиона посетители. Човекът, отговорен за създаването на този шедьовър, е архитектът Юн Йон Йи. Той е вдъхновен от Френската национална библиотека, Пантеона, Ноевия ковчег и филма „Космическата одисея“ на Стенли Кубрик. В Библиотеката се съхраняват над 1 милион архивни единици.

Белгийската национална библиотека

е известна с наименованието си KBR. Това е съкращение на две наименования на два различни езика – немски и френски: Koninklijke Bibliotheek and Bibliothèque royale. Нейният произход води началото си от Библиотеката на херцозите на Бургундия, която е създадена през XV век. След смъртта на последния херцог на Бургундия Библиотеката е забравена, което води до нейното ограбване. През втората половина на XVI век Филип II официално създава Кралската библиотека на Нидерландия, прекия предшественик на KBR. От началото на XVIII век до началото на XIX век Библиотеката претърпява два пожара и две френски окупации, което води до съществени загуби на пазените колекции. Белгийската кралска библиотека е създадена официално на 19 юни 1837 г. след постигането на независимостта на Белгия. Това е и годината, в която Библиотеката се сдобива с колекцията на Чарлз Ван Хултем, библиофил от Нидерландия, която се състои от 70 хиляди тома.

Библиотеката разполага с повече от 8 милиона документа, разположени на 17 етажа. Благодарение на задъл-

---

¹⁴ Stuttgard's municipal library [online], [viewed 22.11.2024]. Available from: <https://librarybuildings.info/germany/stuttgarts-municipal-library>

жителния депозит всеки ден към колекциите ѝ се добавят близо 200 публикации на белгийски автори. Към задължителния депозит спадат всички публикации, издадени в Белгия, както и произведения на автори с белгийски произход, издадени в чужбина. Фондът на Библиотеката включва и завидно количество гравирани дървени и медни плочи, монети и медали, съвременни печатни книги, дигитални колекции, манускрипти и редки книги, карти и чертежи, музика, вестници, щампи и рисунки.¹⁵

Белгийската кралска библиотека (Сн.: Archive.com)

В момента Библиотеката работи върху над 19 проекта в областта на библиотечните и информационни науки и дигитализацията. През май 2024 г. отваря врати Музеят на Библиотеката, като събитието на откриването е експозицията на изключителна колекция от манускрипти на Бургундските херцози.

Европейските библиотеки са много повече от хранилища за книги. Те са оживени средища на култура, обучение

¹⁵ Welcome to KBR. Royal Library of Belgium [online], [viewed 23.11.2024]. Available from: <https://www.kbr.be/en>

и опазване на интелектуалното и историческото наследство на континента. Благодарение на тях знанието е достъпно за всеки човек без значение от неговия произход или социален статус. Заради промените, които настъпват с появата на дигиталните технологии, се налага европейските библиотеки да възприемат иновациите, без това да пречи на техните традиционни ценности. Тази тяхна способност за адаптиране показва значимата им роля на жизненоважни институции, насърчаващи знанието, креативността и прогреса. Те ще продължат да бъдат стълбове на интелектуална свобода и източници на вдъхновение за поколения наред, като гарантират, че богатото ни културно наследство ще бъде съхранено.

И за финал един много интересен факт от практиката в Белгийската кралска библиотека. Знаете ли, че манускриптите са твърде крехки, за да бъдат изложени на светлина през цялото време? За да бъдат предпазени, експонатите се сменят на всеки шест месеца.

Победителят е литературата

Тонислава Колева

Европейската награда за литература е учредена през 2009 г. С нея се отличават утвърждаващи се европейски автори и се отбелязват постиженията в литературата. Целите на наградата са повишаване на популярността на местните автори извън собствените им страни и насърчаване на четенето на чуждоезични книги.

Според първоначалния ѝ регламент всяка година 11 или 12 държави са избрани да участват в конкурса на ротационен принцип. Всяка от тях излъчва свое национално жури, чиято задача е да избере своя лауреат на наградата. В период от 3 години се изреждат всички страни, които отговарят на условията за участие.

Първото българско участие е през 2011 г., когато с наградата е отличен Калин Терзийски за сборника с разкази „Има ли кой да ви обича“. През 2014 г. българският лауреат е Милен Русков за историческия си роман „Възвишение“. Ина Вълчанова печели наградата през 2017 г. с книгата си „Остров Крах“. През 2021 г. Европейската награда за литература е присъдена на Георги Бърдаров за романа му *Absolvo te*. Тя му е връчена от тогавашния български еврокомисар Мария Габриел.

През 2022 г. регламентът на наградата се променя. Според новия регламент координатори на конкурса са Федерацията на европейските издатели и Европейската и международна федерация на книготърговците. С промяната Европейският съвет на писателите се оттегля от организацията на конкурса. Според официалното изявление на неговия президент, Нина Джордж, *новата концепция на Европейската награда за литература не насърчава многоезичието като ключ към европейското езиково разнообразие и не следва принципи на равно третиране за всички участващи страни.*¹

Изборът на книги за всяка страна участничка се извършва от национални организации, всяка от които има право да представи една книга с високо литературно качество. В надпреварата за наградата участват 27-те страни от Европейския съюз, трите страни от Европейската икономическа зона – Норвегия, Исландия и Лихтенщайн, и страните кандидатки за присъединяване – Албания, Турция, Черна гора, Северна Македония, Сърбия, Босна и Херцеговина, Украйна и Грузия. Всички те могат да участват в програмата „Творческа Европа“ на Европейския съюз, чиято цел е подкрепата на културния, творческия и аудиовизуалния сектор.

Голямата награда е само една, като има 5 специални отличия в различни категории за останалите номинирани. Наградата се присъжда всяка година, като отново всички 41 страни, които участват в програмата „Творческа Европа“, са разделени на три групи. Така всяка страна може да номинира свой автор веднъж на три години.

Надпреварата за наградата започва с първи кръг на

---

¹ Николова, Милена. Обявиха наградата за литература на ЕС без Европейския съвет на писателите [онлайн] 08.02.2022 [прегледан 20.12.2024] Available from: <https://azcheta.com/obqviha-nagrada-za-literatura-na-ec-bez-saveta-na-evropeiskite-pisateli/>

номиниране на 14 писатели и книгите им на национално равнище. Номинираните се излъчват през месец февруари, а победителят се обявява през април.

Вторият кръг на подбор се провежда от седемчленно международно жури, което избира носителя на Голямата награда и петимата носители на специални награди. Победителят получава и парична награда. Половината от сумата включва безвъзмездна помощ в подкрепа на преводите на книгите на лауреата на наградата.

През 2024 г. българската номинация е Тодор Тодоров и романът му „Хагабула“, написан в стила на магическия реализъм. Националното жури в състав проф. Амелия Личева, проф. Младен Влашки, доц. Ани Бурова, доц. Дарин Танев и Светлозар Желев избира това произведение в конкуренция с „Екстазис“ от Радослав Бимбалов, „Дом за начинаещи“ от Емануил Видински, „Ловецът на русалки“ от Красимир Димовски, „Ловецът на пеперуди“ от Костадин Костадинов и „Звезди под клепачите“ от Калин Терзийски.²

Носител на Голямата награда за 2024 г. е датският писател Тайс Йорнтофт. От 13-те номинирани петима автори получават специална награда. Един от тях е Тодор Тодоров редом с авторите, номинирани от Германия, Исландия, Нидерландия и Словения.³

През 2023 г. стартира нова инициатива на Европейската комисия – Ден на европейските автори, който се отбелязва всяка година в последния понеделник на март.

² Шест български романа в късия списък за Европейската литературна награда. Площад Славейков [онлайн], 24.01.2024 [прегледан 20.12.2024]. Достъпно на: <https://www.ploshadtslaveikov.com/shest-balgarski-romana-v-kasiya-list-za-evropejskata-literaturna-nagrada/>

³ Европейската награда за литература отиде в Дания. Площад Славейков [онлайн], 05.04.2024 [прегледан 01.12.2024]. Достъпно на: <https://www.ploshadtslaveikov.com/evropejskata-nagrada-za-literatura-otide-v-daniya/>

Целта е да се помогне на младото поколение да се запознае с богатството от европейска литература чрез събития, с които да се насърчава четенето сред младежта. На учениците се дава възможност да участват в дейности като публично четене, срещи с автори и запознаване с процеса на създаване на книги.⁴

Първото отбелязване на Деня на европейските автори е на 27 март 2023 г. Броят на училищните събития, които са се провели из целия Европейски съюз, достига 920, като България се класира на второ място с 247 участия след Испания, която има 259.⁵

В София на тази дата се провежда и конференция, организирана от Европейската комисия, на която присъстват представители на Министерствата на образованието от страните членки, публични институции и национални неправителствени организации, активни в тази област. В конференцията участват 80 души, а 76 се свързват дистанционно, за да следят дискусиите виртуално.

Друго запомнящо се събитие за 2023 г., организирано от Европейската комисия, е Турнето на европейските автори, които посещават училища, библиотеки и книжарници.⁶ Те четат свои произведения и насърчават учениците да се интересуват и от други европейски автори. Боян Ангелов е единственият български представител, участвал в първото Турне на писателите по случай Деня на европейските автори през 2023 г. Книгата му с поезия „П(р)осве-

⁴ 2024: Meet our writers on tour at the DAY OF EUROPEAN AUTHORS, 25 March. European Authors Council [online], 15.03.2024 [viewed 28.11.2024]. Available from: <https://europeanwriterscouncil.eu/2403doea/>

⁵ 2023 Day of European Authors [online], [viewed 29.11.2024]. Available from: <https://europeansolidaritycorps.bg/blog/day-of-european-authors-2024/>

⁶ European Writers Council [online], 19.03.2023 [viewed 30.11.2024]. Available from: <https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/day-of-european-authors/factsheet-2023-day-of-eu-authors.pdf>

щения“ излиза предната година.⁷

Първото отбелязване на Деня на европейските автори жъне изключителен успех и инициативата удвоява усилията си през 2024 г. Включват се повече от 40 държави и над 1000 европейски училища и други институции.

Официалните български представители, определени от Европейския съвет на писателите в Брюксел, са Неда Антонова, Боян Ангелов и Анжела Димчева.

И през 2024 г. инициативата обхваща ученици от първи до дванадесети клас.

Участват всички 40 държави, които са членове на програмата „Творческа Европа“. На 25 март 120 писатели и преводачи посещават училища, читалища и книжарници. А на 25 и 26 март в Белгия е проведена международна конференция, свързана със събитието. Броят на събитията оправдава очакванията и увеличава читателските срещи из Европа. Второто Турне на европейските автори включва имена като Таня Ступар-Трифунович от Босна и Херцеговина, носителка на Европейската награда за литература за книгата ѝ „Часовниците в стаята на мама“. Друг изявен участник е Лусине Харатян – арменска писателка и антрополог. Две от книгите ѝ „Смъртен край, не ме забравяй“ и „Сирийска афера“ са номинирани за наградата.

През 2025 г. Денят на европейските автори се провежда на 31 март под мотото „Европейската литература – мост между културите“. Инициативата обхваща изяви, като най-значимата е дискусиата в Столичната библиотека, събрала близо 20 видни български писатели. Събитието е открито от Мария Габриел, която е инициатор на Деня на европейските автори по времето, когато е европейски комисар.

---

⁷ Павлова, Лалка. Боян Ангелов и неговите „П(р)осветения“ [онлайн], 21.12.2022 [прегледан 04.12.2024]. Достъпно на: <https://sbp.bg/>

Различни традиции, обща мисия

Таня Тихолова

Националните браншови организации на книгоиздателите са основен структурен елемент в развитието и управлението на книгоиздаването в Европа. Те представляват професионални асоциации, обединяващи издатели в отделните държави с цел да защитават интересите на индустрията и да създават устойчиви модели за развитие на книжния пазар. Тези организации имат ключова роля в утвърждаването на книгоиздаването като важен сектор в европейската икономика и култура.

Съществена част от работата им е взаимодействието с държавни институции, образователни структури и организации от други културни сфери. Браншовите организации имат икономическа мисия да подкрепят бизнеса на издателите, да стимулират книгоиздаването и да гарантират на читателите по-широк достъп до книгите.

Добър пример са браншовите издателски организации във Франция, Полша, Португалия и Чехия с техните богати литературни традиции, силно развит книгоиздателски сектор и различен подход в популяризирането на четенето и книгите. Всяка от тях представя комбинация от наследство, съвременни предизвикателства и иновации,

моделиращи издателската индустрия.

Националният издателски синдикат на Франция обединява около 720 издателства, които обхващат разнообразни области от издателския сектор. Членовете му заемат значителен дял от френския книжен пазар и се застъпват за иновациите и разнообразието в културното и литературно творчество. Президент на Синдиката е Венсан Монтан, а генерален директор – Рено Льофебвър.

Главната мисия на Организацията е да служи като инструмент за обединение, поставяйки книгата в основата на целия социален живот. Книгоиздаването е сред основните културни сектори във Франция. Нейният икономически баланс и разнообразие се основават на три ключови стълба: единна цена, авторско право и свобода на изразяване. С развитието на новите технологии и промяната в навиците за четене книгата претърпява трансформация, а издателската професия се адаптира към тези нови реалности. Националният издателски синдикат се ангажира ежедневно с подкрепа за издателите, книгите и четенето, защото те са ключови за развитието на цивилизацията.¹

Основните дейности на Организацията включват защита на свободата на публикуване, гарантиране на авторското право и единната цена на книгата, осигуряване на намалена ставка на ДДС за хартиени и дигитални книги и постигане на баланс между публично и частно публикуване. Организацията се обявява срещу пиратството и мита за „свободния достъп“ до електронните формати на книгата.

Националният издателски синдикат на Франция подкрепя всички издатели и защитава техните колективни права и интереси пред национални, европейски и меж-

¹ Missions. Syndicat national de l'édition [online], [viewed 17.11.2025]. Available from: <https://www.sne.fr/le-sne/missions/>

дународни власти. Той е признат партньор от френските държавни институции в творческата икономика. Като активен член на Европейската федерация на издателите (FER) и Международния съюз на издателите (UIE) той е единствената национална организация, която представлява и защитава книгоиздателите. Синдикатът активно защитава интересите на традиционните книжарници, като се противопоставя на практики, които биха могли да доведат до монополизация на пазара от големи издатели. Например не одобрява рекламиране на книги по телевизията поради опасения, че това ще облагодетелства единствено комерсиално успешните издания за сметка на запазването на литературното многообразие.

Синдикатът играе водеща роля в организацията на инициативи и културни събития, свързани с книгоиздаването и популяризирането на четенето. Едно от тези събития е Френският фестивал на книгата, чиято цел е да събере издатели, автори и читатели от цял свят. Фестивалът предоставя възможности за срещи между професионалисти от книжната индустрия и широката публика. Организацията се включва и в международни инициативи, каквато е Европейската нощ на литературата – събитие, което популяризира интереса към четенето и обмяна между различните култури.

Полската камара на книгоиздателите е създадена през 1990 г. Неин президент е Магдалена Хайдук-Дембовска. Основаването ѝ е провокирано от политическата трансформация в страната и има за цел икономическо самоуправление на издатели и книгоразпространители, като представлява издателската индустрия по време на създаването на нови правни основи в Полша. Организацията се грижи за постоянното представителство и защита на интересите на бранша пред държавни органи и се стреми

да създава благоприятни условия за развитие на издателската продукция и разпространението на книгите.

Членовете на Организацията са групирани в четири секции според типа на издаваната от тях литература – академична и научна, детска и юношеска, образователна, а една от секциите обединява независимите издателства.

Браншовата организация на полските издатели активно се ангажира с развитието на бизнес отношения сред представителите на книжния пазар. Сред най-големите предизвикателства е твърде ниското ниво на четене в Полша. Изследването на читателските навици и разработването на ефективни методи за мотивация на хората да четат са основна задача на Организацията.

Заедно с други европейски организации Полската камара на книгоиздателите участва в адаптирането на законодателството за авторското право към изискванията на развиващия се дигитален пазар. Организацията се застъпва и за изравняването на ставката на ДДС за електронните книги с преференциалните ставки на ДДС за печатните книги. С принос за развитието на книжния пазар е конкурсът за Наградата на Полската камара на книгоиздателите.

В края на 2015 г. стартира проектът „Национална база данни на книжарниците“ – съвместна инициатива на Института за книгата и Полската камара на книгоиздателите. Целта му е да се създаде публично достъпен безплатен интернет портал, предоставящ информация за книжарниците. Събирането на данни дава възможност и за систематично проучване на книжарския пазар. Базата данни съдържа информация относно местоположението, вида на книжарницата, нейния асортимент, броя организирани събития, промоционалните дейности и възможността за онлайн покупка.

Конкурсът „Лауреат“ насърчава отразяването на книгите и четенето в медиите в продължение на 18 години. Наградата отличава журналисти, свързани с литературния живот в медиите, които представят литературата, четенето и знанията за книгите по достоверен, креативен и иновативен начин. В конкурса се разглеждат публикации в пресата, радио и телевизионните програми, интернет портали и социални кампании, които имат уникално въздействие върху повишаването на интереса към културни блага като книгите. Конкурсът включва и специална награда, която отличава дейности в насърчаването на четенето.²

Португалската асоциация на издателите и книготърговците е създадена на 14 август 1975 г. и има за цел да насърчи издаването и популяризирането на литературни произведения на португалски език в различни формати. Това гарантира универсален достъп до книги и четене и насърчава повишаването на грамотността в обществото. Мисията на асоциацията е да окуражава устойчивото развитие на книгите в Португалия, да защитава авторските права, квалификацията на професионалистите в сектора и да насърчава разпространението и продажбата на книги.

Сред разработените дейности на Организацията е управлението на Националната ISBN агенция за териториите на Португалия, Ангола, Кабо Верде, Мозамбик, Сао Томе и Принсипи, Гвинея-Бисау и Източен Тимор. Асоциацията провежда библиографски изследвания, организира участие в национални и международни панаири на книгата и провежда информационни кампании за книжари и издатели.

² About us. Polska Izba Książki (PIK) [online], [viewed 19.11.2024]. Available from: <http://www.pik.org.pl/>

Португалската асоциация на издателите и книготърговците и Лисабонският градски съвет организират Панаира на книгата в Лисабон. Събитието осигурява възможност на посетителите да се запознаят с книгите и техните автори, като създава незабравими моменти не само за тях, но и за работещите на Панаира.

Фестивалът на книгата в прочутия лисабонски квартал Белейн, организиран в партньорство с Асоциацията, е посветен на популяризирането на произведения на автори, пишещи на португалски език. Събитието се провежда ежегодно от 2016 г. в градините на двореца Белейн и е прекъсвано единствено в периода на пандемията между 2020 г. и 2021 г. В рамките на четирите дни, през които се провежда, участват десетки изложители, издатели и книжари, организират се представяния на книги, раздаване на автографи, конференции и дебати. През 2024 г. е регистрирана рекордна посещаемост от над 26 хиляди души.

На 31 август и 1 септември 2023 г. Лисабон отваря врати за първото издание на най-голямото събитие за обсъждане на бъдещето на книгите в Португалия и Европа – „Книга 2.0“. Инициативата, водена от Португалската асоциация на издателите и книготърговците (APEL), предоставя платформа за размисъл върху доброто, което книгите могат да ни предложат. В центъра на дебата се поставят основните предизвикателства, пред които е изправена индустрията. Посочват се начини за преодоляването им, вдъхновени от идеите на велики писатели и мислители на съвременния свят. Мотото на форума е „Светът се променя, както и книгите. Искаме книги като света: дигитални, приобщаващи, устойчиви“.³

³ Brevemente. 3-a edição Book 2.0. Associação Portuguesa de Editores e Livreiros (APEL) [online], [viewed 21.11.2024]. Available from: <https://www.apel.pt/eventos/book-2-0/>

Съюзът на чешките книжари и издатели е основан през 1879 г. с цел разпространяване на чешките книги и спазване на професионалната етика. След ликвидацията му през 1949 г. и конфискацията на имуществото му съюзът е възстановен през 1990 г. и продължава наследството на първоначалната организация. Основната му цел е да защитава общите професионални интереси на издателите и книгоразпространителите в пазарните условия. Председател на организацията е Мартин Вепенка, а вицепрезидент е Вацлав Кадлец.

Съюзът представя своята дейност на широката общественост. Публикува редовна седмична класация на продадените печатни книги и месечни класации на най-продаваните електронни и аудиокниги. Издава и годишен каталог с най-добрите издания за деца. Създава библиографска база данни на издадените книги. Изготвя годишни доклади за чешкия книжен пазар и издава в. „Книжни новини“.⁴

Кампанията „Книгата ти отива“ е иницирана от Съюза на чешките книжари и издатели. Тя цели да подкрепи и популяризира чешката книжна култура. В нея участват издатели, автори, книжарници, а също и библиотеки от цялата страна. Представя книгата като съвременен и универсален предмет, който благодарение на съдържанието си, може да бъде спътник във всички житейски ситуации. Провежда се всяка година на 23 април по случай Световния ден на книгата и авторското право.⁵

Друг проект, създаден от Съюза на чешките книжари и издатели, е некомерсиалната кампания в подкрепа на че-

⁴ Svaz českých knihkupců a nakladatelů (SČKN) [online], [viewed 23.11.2024]. Available from: <https://www.sckn.cz/>

⁵ Sponzoři. Kniha ti sluší [online], [viewed 23.11.2024]. Available from: <https://www.knihatislusi.cz/>

тенето, наречена „Книга – пристрастяване за цял живот“. Насочена предимно към младите хора, инициативата има за цел да възроди традицията на четенето и популяризирането му като атрактивен начин за прекарване на свободното време. В началото, кампанията се концентрира върху читателите като реални личности и техните литературни герои, а по-късно се фокусира върху книгата като феномен. В кратък анимационен филм, наречен „Историята на една книга“, са представени основните моменти от процеса на създаването на книгата – от автора, през издателя, илюстратора, печатаря и книжаря, до читателя.⁶

Представените примери от четирите страни показват за ключовата роля на националните издателски организации за развитието на книжната индустрия в Европа. Те не само представляват интересите на издателите на национално и международно ниво, но и допринасят за утвърждаването на литературното и културно многообразие. Чрез подкрепата за авторите, насърчаването на новите технологии и инициативите за достъпа до книги тези организации спомагат за утвърждаването на книжния сектор в икономиката. Взаимодействието им на европейско и световно равнище е пример как националните структури могат да си сътрудничат в името на това заедно да постигнат общите си цели – запазване на културното наследство и насърчаване на четенето в дигиталната ера на новия свят.

⁶ Kniha - závislost na celý život. Svaz českých knihkupců a nakladatelů (SČKN) [online], [viewed 25.11.2024]. Available from: <https://www.sckn.cz/kniha-zavislost-na-cely-zivot/>

Гласът на издателите в Европа

Емилия Киткарска

Гласът на издателите в Европа – това е мотото на Федерацията на европейските издатели, която обединява 31 национални професионални организации от Стария континент. Основната ѝ цел обаче е да осигури благоприятна среда за развитието на издателската индустрия и да поддържа културното разнообразие на Европа чрез подкрепа за литературното творчество. Федерацията представлява и защитава интересите на издателския сектор в Европа пред институциите на Европейския съюз, част от които са Европейската комисия и Европейският парламент. Тя е ангажирана с усъвършенстването на европейското законодателство, свързано с авторското право и стриктното му прилагане в книгоиздателската практика.¹ В допълнение, дейността на Федерацията включва работата по въпроси, свързани с цифровизацията, достъпа до книгите, устойчивостта на пазара и утвърждаването на четенето като неотменна част от културното и образователното развитие на обществото. Благодарение на тези цели тя предоставя платформа за обмен на информация и добри практики

---

¹ About us. About FEP. Presentation. Federation of European Publishers [online], [viewed 05.12.2024]. Available from: <https://fep-fee.eu/Presentation-2>

между своите членове, като насърчава сътрудничеството и иновациите в издателския сектор. Централният ѝ офис се намира в Брюксел, Белгия – стратегическо местоположение, което позволява комуникация с институциите на ЕС.

Историята на ФЕИ започва още през 1958 г., когато за първи път е поставен въпросът за разглеждане на европейски въпроси, свързани с книгоиздаването. Няколко години по-късно това води до официалното ѝ учредяване на 19 януари 1967 г. Преди това наименованието на Федерацията е било известно като „Сдружение на книгоиздателите на Общността“, като тя е основана от асоциациите на Белгия, Франция, Италия, Нидерландия и Германия. Едва 30 години по-късно, през 1990 г., Федерацията на европейските издатели става представителен орган на европейските асоциации на книгоиздателите, а присъединяването на Асоциацията на българските издатели се осъществява през 2006 г.²

Ръководството ѝ се състои от президент, вицепрезидент и управителен съвет, в който участват представители на националните издателски асоциации. Президентът се избира на ротационен принцип сред членовете за определен период от време, като на 5 ноември 2024 г. на есенното си Общо събрание Федерацията избира за свой президент за периода 2024 – 2026 г. полската издателка Соня Драга. Тя е първата жена, която поема председателския пост. Нейните първи думи след избора са: *За мен е голяма привилегия и чест да бъда официално избрана за президент на Федерацията. Европейското законодателство играе огромна роля на национално ниво и е от ключово значение гласът на европейските издатели не само да се чува,*

² About us. About FEP. Timeline. Federation of European Publishers [online], [viewed 05.12.2024]. Available from: <https://fep-fee.eu/-Timeline->

но и да се слуша. Изправени сме пред нови предизвикателства в нашия издателски свят, като изкуственият интелект е един от най-значимите сред тях. Очаквам с нетърпение да продължа да съдействам на политиците и служителите на Комисията да разбират по-добре как ние, издателите, допринасяме за обществото.

Нейният предшественик, Рикардо Франко Леви, се сбогува с поста на президент с думите: *Без книги демокрацията е изложена на риск. Книгата е едновременно творение на ума и индустриален продукт. На политиците трябва да им бъде напомняно за условията на бизнес в нашия сектор и как положителните политики правят разликата. За мен беше чест да служа на европейските издатели и желая всичко най-добро на моя наследник.*

Техните изявления ясно и точно разкриват целите и приоритетите на ФЕИ, както и нейната роля в поддържането и развитието на издателския сектор. Общото събрание избира и вицепрезидент, който на ротационен принцип ще стане президент през 2026 г. – Фаедон Кидониатис, гръцки издател от Атина. Новият ковчежник на Федерацията е латвийската издателка Ренате Пунка от Рига. Избрани са и трима нови членове на борда – Катрин Блаш, съветник във Френската асоциация на издателите, Барбара Будрих, академичен издател от Леверкузен, Германия, и Йеспер Монтан, член на ръководния екип на шведската компания „Бониер Букс“. Бордът се избира за период от две години.³

Федерацията на европейските издатели приоритизира насърчаването на достъпа до книги за хора с увреждания чрез съвместно разработване на технологии и достъпни

³ Home. News. FEP elects Polish publisher Sonia Draga, its first female President. Federation of European Publishers [online], [viewed 05.12.2024]. Available from: <https://fep-fee.eu/FEP-elects-Polish-publisher-Sonia-Draga-its-first-female-President>

формати. Организацията защитава свободата на изразяване, плурализма на мненията и демократичните ценности, като подчертава значението на широкия достъп до културни произведения. През юни 2023 г. ФЕИ приема декларация за изкуствения интелект с фокус върху прозрачността и спазването на авторските права. Федерацията подкрепя политики, които насърчават творчеството и иновациите, участва в дебати за авторските права и се бори с пиратството. Тя следи образователните политики, стимулира грамотността и иновациите в четенето и активно подкрепя намалени ставки на ДДС върху книги. Това, разбира се, включва и електронни книги за по-добър достъп до културни и образователни материали.

Федерацията обръща внимание и на търговските спорушения, важни за европейските издатели, които генерират значителна част от приходите си чрез износ, като същевременно се борят с фалшифицирането и пиратството на международни пазари.⁴ Тя участва и в проекта „Алдус Ъп“ и нейния предшественик „Алдус“. Тази инициатива е част от мрежата на европейските панаири на книгата, финансирана по програмата „Творческа Европа“ в периода 2014 – 2020 г.⁵

Войната в Украйна провокира огромна хуманитарна криза, като един от най-очевидните аспекти е масовият приток на бежанци, предимно жени и деца, напускащи страната. „Приказки за ЕУкрайна“⁶ е проект, създаден, за да ускори интеграцията на украинските бежанци. Тази

⁴ Priorities. & FEP Manifesto. FEP Manifesto for the EU 2024 elections. Federation of European Publishers [online], [viewed 05.12.2024]. Available from: <https://fep-fee.eu/-Priorities->, <https://fep-fee.eu/FEP-Manifesto-for-the-EU-2024-elections>

⁵ EU Projects. ALDUS Up. Federation of European Publishers [online], [viewed 05.12.2024]. Available from: <https://fep-fee.eu/ALDUS-UP-European-Book-Fairs-1271>

⁶ В наименованието ЕУкрайна се съдържа трудно преводимата на български език игра на думи, в която буквите EU са съкращението на Европейски съюз на английски език. – Б. а.

инициатива се ангажира с включването на децата и изграждането на връзки с връстниците им от приемащите страни. Проектът представлява каталог с украински детски книги, чиито права ще бъдат предоставени на издателства от различни държави-членки на ЕС, които понастоящем приемат значителен брой бежанци. Издателите, под координацията и надзора на съответните национални браншови организации, придобиват правата върху книгите, превеждат ги и ги публикуват в двуезични издания – на украински и на езика на страната. Така местните браншови организации и ФЕИ придобиват тиража, отпечатан от издателите на себестойност, а след това организират неговото разпространение чрез неправителствени и доброволчески сдружения, за да доставят книгите до училища и библиотеки. Там те се предоставят на украински деца бежанци и техните връстници в приемащите страни. Така благодарение на „Приказки за ЕУкрайна“ децата бежанци не само могат да запазят връзка с културата на родната си страна, но и да я споделят с новите си приятели в приемните страни. По този начин се улеснява тяхното приобщаване и се увеличават знанията за украинската култура в цяла Европа. В същото време проектът подкрепя украински автори, илюстратори и издатели в момент на остра нужда, като улеснява връзката им с европейски издатели. Асоциациите, които участват в проекта са: Федерацията на европейските издатели, Италианската асоциация на издателите, Полската камара на книгоиздателите, Германската асоциация на издателите и книжарите, Румънската асоциация на издателите, Асоциацията „Българска книга“, Асоциацията на издателите и книжарите на Словашката република, Украинският институт за книгата.⁷

⁷ EU Projects. Tales of EUkraine. Federation of European Publishers [online], [viewed 05.12.2024]. Available from: <https://fep-fee.eu/Tales-of-EUkraine>

Много важна роля за издателския сектор играе годишната статистика на книгоиздателската индустрия в Европа, обобщена и оповестена от Федерацията на европейските издатели. Тя обхваща данни за общите приходи от продажби на книги (учебна, академична и професионална литература, книгите за търговско потребление и детски книги).

Статистиката отразява и разпространението на издателската продукция по типове търговски канали: продажби на вътрешния пазар и износ, канали на физическо разпространение (книжарници, специализирани магазини, супермаркети, търговски центрове), онлайн продажби, директни продажби (включително библиотеки и клубове за книги).⁸ Статистиката е полезен инструмент за анализ на европейското книгоиздаване, защото подчертава значението на духовната и търговската стойност на книгите, както и важната културна роля на книгоиздаването в европейското общество.

Федерацията участва и на Франкфуртския панаир на книгата, който е едно от най-значимите събития в издателската индустрия. През 2024 г. тя организира редица събития, включително представяне на годишната статистика за европейския книжен пазар, която обхваща данни за 2023 г. и прогнози за 2024 г. Това представяне се превърна в традиция за първия ден на Панаира и предоставя важна информация за тенденциите на пазара през последните 20 години.⁹

Федерацията на европейските издатели утвърждава

---

⁸ Publications & Statistics. Annual Publishers' Statistics. European Book Publishing Statistics 2023. Federation of European Publishers [online], [viewed 05.12.2024]. Available from: <https://fep-fee.eu/European-Book-Publishing-Statistics-2023>

⁹ Publications & Statistics. Publications. European Book Market Statistics 2023-24. Federation of European Publishers [online], [viewed 05.12.2024]. Available from: <https://fep-fee.eu/European-Book-Market-Statistics-2023-24>

Емилия Киткарска

своята посредническа роля между издателите, политиците и обществото, като допринася за сътрудничеството и взаимодействието на европейската издателска сцена.

Преводът – посланик и послание

Зоя Грънчарова

Преводът е не само средство за преодоляване на езиковите бариери, но и важен процес, който предоставя възможност за обмен на идеи и ценности между различните народи. В съвременния свят литературните преводи играят ключова роля за разширяването на културните хоризонти и за осигуряване на достъп до произведения, които биха могли да останат неизвестни извън родните им граници.

Подкрепата за преводите на литературни произведения от национални институции и културни фондации е от съществено значение, за да се подкрепи финансово преводаческата дейност и да се насърчи разнообразието на литературни гласове, които обогатяват световната културна сцена. Националните програми за финансиране на преводи са основен механизъм за реализацията на тези цели, като предлагат както директни финансови помощи за преводачи и издатели, така и платформи за популяризиране на култури и автори на международно ниво. Чрез тях се осигуряват необходимите средства, които помагат на автори, издатели и преводачи да реализират проектите си и да направят литературата достъпна извън родните

граница. Националните фондове често обхващат различни литературни жанрове и се стремят да насърчават както дебютиращи, така и утвърдени автори, които имат потенциала да привлекат международно внимание.

Традуки

е международен проект, който финансира превода на художествена и научна литература, както и на детска и младежка литература от XX и XXI век. Той обхваща немскоезичните страни – Германия, Австрия, Швейцария, Лихтенщайн, и страните от Югоизточна Европа, включително България. Финансирането покрива разходите за лицензионната такса и таксата за превод съобразно обичайните местни тарифи. Издателите могат да кандидатстват за преводи от немски език на албански, босненски, български, хърватски, македонски, черногорски, румънски, сръбски и словенски. Също така и за преводи от тези езици на немски, преводи между тези езици и преводи на швейцарски автори, пишеци на италиански, френски и реторомански, на албански, босненски, български, хърватски, македонски, черногорски, румънски, сръбски и словенски. Могат да подадат до три кандидатури за всяка сесия.

Издателите имат възможност да кандидатстват за превод на книги, които трябва да бъдат преведени на официалните езици на страната, в която те са базирани или имат дъщерно дружество. Това означава, че заглавия, които трябва да бъдат преведени от малцинствени езици, са допустими за финансиране, при условие че авторът принадлежи към малцинството в съответната страна. Например превод от унгарски е възможен, ако авторът е част от унгарското малцинство в Сърбия, но преводите на унгарски

език не отговарят на условията.

Максималната сума за безвъзмездна помощ за превод е 8000 евро.¹

През 2024 г. с подкрепата на „Традуки“ са финансирани преводите на 55 книги, през 2023 г. на 81, а през 2022 г. на 88.

Гьоте-институт е партньор в мрежата „Традуки“, която насърчава преводи от и към Югоизточна Европа. Заявления за произведения, които не се покриват от „Традуки“, т.е. произведения, които са издадени преди 1900 г., както и научни произведения, се подават директно към Гьоте-институт.²

ТЕДА

е програма, която се управлява от Министерството на културата и туризма на Република Турция и предлага субсидии за преводи и публикации, като стимулира издателите в чужбина да публикуват турски произведения. По този начин допринася за повишаване на популярността на турските автори и техните творби на международния книжен пазар.

Издатели могат да подадат кандидатура за превод на турски произведения, с изключение на нехудожествени книги в области като медицина, природни науки, приложни науки и бизнес. Извън обсега на програмата остават и учебници, речници, списания и други периодични издания, ръководства, брошури или каталози. Кандидатстващи могат да бъдат само издатели, които се намират извън

¹ Translation Support Guidelines. Traduki [online], [viewed 30.11.2024]. Available from: <https://applications.traduki.eu/translation-guidelines>

² Насърчаване на превода Традуки. Goethe Institut [online], [viewed 30.11.2024]. Available from: <https://www.goethe.de/ins/bg/bg/kul/bib/uef.html>

Турция, като трябва да публикуват финансираната книга в рамките на две години след получаване на субсидията. В периода от 2005 – 2024 г. ТЕДА е финансирала издаването на 4234 книги от турски автори от 963 издателства в 97 страни на 64 езика.³

Творческа Европа

е програмата на Европейския съюз, насочена за подкрепа на всички сфери на културата и изкуството, включително литературата. Фокусира се върху улесняване на достъпа до европейска литература извън националните граници, като насърчава преводите, разпространението и популяризирането на книги на международния пазар. Целта е да се укрепи културното многообразие в Европа и да се създадат нови възможности за писатели и издатели да достигнат до нови читатели в различни страни. Също така повишава популярността на професията преводач на литературни произведения.

Програмата подкрепя преводите на книги на различни езици с различни проекти за финансиране – малки проекти (до 10 книги, до 100 хиляди евро), средни проекти (до 20 книги, до 200 хиляди евро) и големи проекти (над 21 книги, до 300 хиляди евро).

Допустими са художествени издания.

Кандидатите трябва да са правни организации, учредени и официално регистрирани в отговаряща на условията държава, и да извършват дейност в областта на книгоиздаването. Те трябва да са имали статут на юридическо лице най-малко 2 години към датата, която е краен срок за подаване на заявленията. Максималният процент на

³ What is TEDA? Republic of Türkiye. Ministry of Culture and Tourism [online], [viewed 30.11.2024]. Available from: <https://teda.ktb.gov.tr/EN-252181/what39s-teda.html>

финансиране от Европейския съюз е 60% от общата стойност на проекта.⁴

Издаването на италиански книги в чужбина

се подкрепя от Министерството на външните работи и международното сътрудничество на Италия, което предоставя субсидии за превод на италиански произведения, както и за дублаж и субтитриране на италиански филми. Целта е популяризиране на италианския език и култура в чужбина чрез финансови стимули.⁵

Министерството предоставя два вида финансови стимули: единият е субсидия за превод на италианско литературно произведение, което все още не е публикувано в чужбина, и за продукцията, дублаж и субтитриране на филми и телевизионни сериали; другият е награда за италианско произведение, вече преведено в чужбина.

Културрадет

е програма за подкрепа на превода на шведска литература на езици, различни от скандинавските. Кандидатстващите издатели трябва да имат доказан опит и канали за разпространение. Субсидията покрива превод на проза, поезия, комикси и други художествени произведения, но не може да бъде отпускана за превод на академична, учебна и специализирана литература. Максимална сума от 20 хиляди шведски крони може да бъде предоставена като производствена подкрепа, но само за напълно илюс-

---

⁴ Culture and Creativity. European Commission [online], [viewed 30.11.2024]. Available from: <https://culture.ec.europa.eu/news/creative-europe-to-support-40-projects-in-2024-to-boost-literary-translations>

⁵ Translation funding. NEWITALIANBOOKS [online], [viewed 30.11.2024]. Available from: <https://www.newitalianbooks.it/translation-funding/>

трирани четирицветни детски книжки с картинки, нехудожествена литература или комикси и графични романи. Неилюстрирани или частично илюстрирани книги или книги с черно-бели илюстрации (освен в някои случаи като комикси) не отговарят на условията за производствена подкрепа. Безвъзмездната помощ не може да покрие разходите за авторски права.⁶

Националният център на книгата

на Франция предоставя субсидии за превод на френски и франкофонски автори. Финансирането варира между 40% и 70% от стойността на превода и е достъпно за професионални издатели в областта на художествената литература, социалните и хуманитарните науки, философията, науката за религията, психоанализата, научната и техническата литература, книгите за изкуство, поезия, театър, детско-юношеска литература и графични романи.⁷

НОРЛА

е програма, стартирала през 1978 г., за подкрепа на преводите на норвежка и саамска литература в чужбина. Издателите могат да кандидатстват за субсидии за превод на художествени и нехудожествени произведения, като представят и план за разпространение на преведената книга.

Преводът се извършва директно от норвежки език. Всички кандидатури трябва да включват подписан дого-

⁶ Kulturrådet [online], [viewed 30.11.2024]. Available from: <https://www.kulturradet.se/en/our-grants/grants-for-translation-of-swedish-literature-and-drama/>

⁷ Faciliter la traduction d'ouvrages français dans le monde. Centre National du Livre [online], [viewed 30.11.2024]. Available from: <https://centrenationaldulivre.fr/aides-financement/subvention-aux-editeurs-pour-la-traduction-d-ouvrages-francais-en-langues>

вор между праводържателя и преводача, както и автобиография на преводача, доказваща, че владее норвежки език.

Всички заявления за субсидии за превод (и където е приложимо, субсидии за производство) се оценяват от двете експертни комисии съответно за художествени и нехудожествени издания.

Експертните комисии на НОРЛА могат да предоставят субсидии за максимум 4 кандидатури на издател на година, а издателите могат да кандидатстват за субсидии за най-много 2 книги на всяка сесия на кандидатстване. От 2004 г. насам НОРЛА е допринесла за преводите на повече от 8700 норвежки книги на поне 76 езика.⁸

Програмата „Литература Ирландия“

дава възможност на чуждестранните издатели да кандидатстват за подкрепа на превода на ирландска литература от английски или от ирландски на друг език. Така Ирландия също оказва финансова помощ за издаване на местните автори в чужбина. Програмата съществува от 1995 г. и е финансирала над 2000 произведения на ирландската литература на 56 езика по света.⁹

Финансовата подкрепа на литературни преводи играе жизненоважна роля в укрепването на международния културен обмен и в преодоляването на езиковите и културни бариери, които често ограничават възможността за широка публика на автори и произведения. Те са основни двигатели на глобализацията на литературата, позволя-

⁸ About NORLA. NORLA. Norwegian Literature Abroad [online], [viewed 03.12.2024]. Available from: <https://norla.no/en/about-norla>

⁹ Literatureireland-com.translate [online], [viewed 07.12.2024]. Available from: <https://www-literatureireland-com.translate.google.com/grants/translation-grant-programme/>

вайки на произведения от различни национални и езикови традиции да достигат до нови аудитории и да създават глобални литературни мрежи. Програмите доказват, че чрез финансовата подкрепа на литературни преводи се създават важни културни мостове, които обогатяват читателите и писателите и дават нови възможности за взаимно разширяване на културния хоризонт.

Ключовата роля на тези програми не се състои само в подпомагането на финансово трудно изпълними проекти. Те дават възможност на малки издателства, които не могат да си позволят да инвестират в скъпи преводи, да разширят своето портфолио и да популяризират нови и нестандартни произведения. Възможността за превод на произведения от по-малко известни автори и на такива от малки и уязвими литератури е от особена важност, защото по този начин произведенията получават шанс да бъдат чути на глобално ниво. Много често именно тези книги носят нови идеи, свежи перспективи и уникални гласове, които могат да предизвикат обществени промени и да повишат културната осведоменост по важни международни въпроси.

От друга страна, въпреки всички позитиви съществуват и редица предизвикателства, свързани с финансирането на литературни преводи. Конкуренцията за финансиране е силна и това прави процеса на кандидатстване сложен и изискващ внимателно планиране и стратегическо мислене. Въпреки това тези предизвикателства не бива да отблъснат издателите и преводачите от усилията им да реализират проекти, които могат да изведат литературата им извън границите на родните пазари и да я поставят на глобалната сцена. Една от основните препоръки е да се създадат по-добри мрежи за сътрудничество между малки и големи издателства, културни институти и дори

читателски общности. Когато такива мрежи съществуват и когато процесът на кандидатстване за финансиране се опрости и направи по-прозрачен, тогава значително ще се увеличи броят на успешните проекти и ще се укрепи самата културна индустрия.

По този начин програмите за финансиране на литературни преводи, не само че стимулират икономическото развитие на литературния сектор, но също така са изключително важни за културното богатство на света. Те дават възможност за съществуването на литература, която може да бъде разбрана и ценена от всички хора, независимо от техния произход или език.

Европейският книжен пъзел
Българска. Първо издание

Всички издателски процеси са извършени от студентите
от втори курс, специалност „Книгоиздаване“, във
Факултета по журналистика и масова комуникация на
Софийския университет „Св. Климент Охридски“
през академичната 2024/2025 година.

Предпечатна подготовка
Красимир Янев

Формат 16/60x90
Печатни коли 14

Факултет по журналистика и масова комуникация
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
София, ул. „Московска“ 49

Печат
Университетско издателство „Св. Климент Охридски“
София

Книгата не е предназначена за продажба.

ISBN 978-619-7567-29-8